

Seminari **De política i polítics**

Barcelona, 11 de maig de 2006

CENTRE
D'ESTUDIS
JORDI
PUJOL

Política

De política i polítics

Aclariment

El seminari «De política i polítics» es va celebrar el dimarts 11 de maig de 2006. El dia anterior s'havia aprovat el projecte d'Estatut al Senat, i així van acabar tots els tràmits parlamentaris a l'espera de ser refrendat pel poble de Catalunya. Durant el transcurs de la jornada el president de la Generalitat va cessar tots els consellers d'Esquerra Republicana de Catalunya, i d'aquesta manera va posar fi a dos anys i mig de govern tripartit.

En aquest context es va celebrar el seminari, motiu pel qual en la transcripció següent hi ha referències a aquests esdeveniments.

SEMINARI

«De política i polítics»

Coordinadora: Esther Giménez-Salinas

Barcelona, 11 de maig de 2006

© Centre d'Estudis Jordi Pujol
Passeig de Gràcia, 8-10, 2n 1a A
08007 Barcelona
Teléfono: 933 428 535
Fax: 933 428 964
www.jordipujol.com

Transcripcions de les ponències del Seminari «De política i
polítics» organitzat pel CEJP, que va tenir lloc a Barcelona
l'11 de maig de 2006.

Primera edició: Juliol 2006

Coordinadora del seminari: Esther Giménez-Salinas

Edició dels textos: EMC Transcripcions
www.transcripcions.com
Disseny de la col·lecció: Verloc. GCE
www.verloc.com

Dipòsit legal: ??????????????
Impressió: XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procedi-
ment, comprenent-hi la reprografia i el tractament informàtic, res-
ten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita dels titulars
del copyright i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

Índex

Acte d'obertura i presentació del seminari

a càrrec de Jordi Pujol (president del Centre d'Estudis Jordi Pujol)	11
presentació d'Esther Giménez-Salinas (rectora de la Universitat Ramon Llull)	14

Conferència inaugural

Introducció a càrrec d'Esther Giménez-Salinas	17
« <i>El valor de lo político: corazón y coraje</i> » a càrrec d'Àngel Gabilondo (rector de la Universidad Autónoma de Madrid)	19

Taula rodona

« <i>La formació del polític: entre l'idealisme i el realisme</i> »	35
Moderadora: Mònica Terribas (periodista) Intervinents: Joan Rigol (expresident del Parlament de Catalunya); Fernando Vallespín (president del Centre d'Investigacions Sociològiques); Esther Giménez-Salinas (rectora de la Universitat Ramon Llull). <i>Col·loqui</i>	65

Taula rodona

« <i>Polítics i mitjans de comunicació</i> »	89
Moderador: Joaquim Triadú (advocat) Intervinents: Enric Juliana (periodista); Baltasar Porcel (escriptor); Begoña Román (directora de la Càtedra d'Ètica Ethos Ramon Llull). <i>Col·loqui</i>	111

Conferència de cloenda

Introducció a càrrec de Jordi Pujol	127
« <i>La política desde mi experiencia</i> » a càrrec de Juan M. Atutxa Mendiola (expresident del Parlament basc)	131

Cloenda del seminari

a càrrec de Jordi Pujol	149

Acte d'obertura i presentació del seminari

Jordi Pujol

President del Centre d'Estudis Jordi Pujol

A continuació els explicaré el perquè d'aquest seminari, i seguidament la senyora Esther Giménez-Salinas, que n'és la coordinadora, l'organitzadora i la impulsora, els explicarà el funcionament i allò que representa cada participant.

Vostès saben que el Centre d'Estudis Jordi Pujol té com a objectiu l'estudi del que anomenem l'IVA, que no vol dir l'estudi de l'impost sobre el valor afegit, sinó de les idees, els valors i les actituds, perquè per anar endavant un país necessita, entre moltes coses, idees clares, valors, conviccions i actituds positives i constructives. Ara bé, seria absurd que això fes pensar que no donem una importància cabdal a la política, ja que considerem que tant la societat civil com la política són molt importants. Un país, a part d'idees, valors i actituds, també necessita un bon govern, una bona oposició i una bona classe política.

Hi ha una broma segons la qual a Itàlia no hi feia res que hi hagués crisis de govern sovint, perquè quan hi havia una crisi política el país s'estava dos mesos sense govern, i durant aquell temps anava bé, treballava i prosperava. Quan tornava el govern, el país deixava de funcionar, però només durant deu mesos, perquè sempre hi havia uns altres dos mesos en què podien recuperar el tren. Aquesta era una broma que deien els italians, però ja s'ha demostrat que és una broma *tonta*, perquè Itàlia fa molts anys que no va bé, principalment pels errors de la seva classe política i de la seva vida política en general. Molts membres de la societat italiana –empresaris, per exemple, o

artistes– segueixen tenint fe, però la crisi política i institucional és molt i molt greu.

És evident que en el fet que els polítics tinguin mala fama, els mateixos protagonistes hi tenen part de culpa. Però també és cert que en política una de les coses que fa que fàcilment es pugui caure en el desprestigi és que es tracta d'una activitat en la qual la confrontació és la norma, una confrontació que es planteja en termes de destrucció de l'adversari. Això fa mal, i si hi afegim la qüestió dels mitjans de comunicació, la situació s'acaba d'agreujar.

Malgrat tot, la política és necessària. Anteriorment ja he dit que considerar la política com una mena de gra estrany que no afecta la societat és absolutament erroni, perquè a l'hora de prendre decisions els polítics són necessaris. Moltes de les decisions d'un país les han de prendre els polítics, i si no les prenen els polítics, no es prenen.

Pel que fa als lideratges, en un país n'hi ha de tota mena: polítics, intel·lectuals, purament morals, de referència, etc.; però moltes vegades cal un lideratge polític, i aquest tipus de lideratge l'han de donar els polítics.

D'altra banda, la política, per definició, és el camp on s'han de prendre les decisions d'interès general, no les d'interès sectorial, ni territorial, ni les que responen als interessos –molt sovint legítims– d'un sector o d'un territori. Per tant, és absolutament necessari que en aquest terreny hi hagi gent que treballi i que ho faci bé. Aquesta visió de conjunt és molt pròpia del món polític, encara que després potser no s'exerceixi adequadament.

En aquest moment a Catalunya, a Espanya, a Europa i m'atreviria a dir que a tot el món, els polítics estan més aviat poc valorats, i això és el que volem tractar. Si el fenomen es produeix gairebé a tot arreu deu ser perquè hi ha, malgrat la noblesa que té l'ofici de polític, algun element que fa que la valoració baixi amb facilitat. Encara que la valoració pública dels polítics de països que van prou bé no sigui tan negativa, tampoc no és positiva.

Així doncs, hem organitzat aquest seminari per preguntar-nos: què passa? Per què passa? Quines conseqüències té que un país tingui mals

polítics o una mala classe política? Com s'arriba a la política? Com és que tot d'una algú es vol dedicar a la política? Quina formació convé que tingui –ètica, intel·lectual, pràctica, de competència...? I, personalment, hi ha una qüestió que em preocupa molt quan parlo amb els joves: convé o no que vagin a la política? És clar que convé que hi vagin, però com? Amb quin tipus de formació? Amb quin tipus, sobretot, de xip mental?

Repeteixo, una vegada més: la política és un ofici molt noble, ja que els polítics treballen per l'interès general, però també és dels més fàcils de degenerar-se. És un ofici molt exposat, i fins i tot podríem dir que és un ofici d'alt risc, perquè, per exemple, que un ciutadà normal i corrent aparqui malament no suposa cap problema gran o greu, però que ho faci un polític representa un titular l'endemà, preguntes del tipus «que ara es pensa que pot ser...?», etc. És un ofici d'alt risc.

Aquest és un tema que sempre és d'actualitat i que a més és bastant universal. En aquest sentit, és urgent que s'organitzi un seminari així a França, a Itàlia, a països sud-americans, al Japó, etc., però a Catalunya precisament és molt actual. Ho és perquè, malgrat que des d'ahir tenim gairebé definitivament un Estatut que serà millor que el que teníem, estem molt empantanegats. És a dir, hi ha un fet positiu, i és que tenim un Estatut millor, però estem en un país desconcertat; tothom, tant la classe política com la societat civil, està desconcertat. Per tant, necessitem que aquesta societat civil –que jo crec que és bona– reaccioni i es manifesti ara; i necessitem una bona política, perquè sinó tampoc no ens en sortirem. Necessitem un bon govern, una bona classe política i una bona acció pública.

De forma molt modesta, aquest seminari pretén ajudar a conscienciar el país i la gent d'aquesta necessitat.

Per acabar, voldria donar la benvinguda a tots els assistents i sobretot als ponents: el professor Gabilondo, el professor Vallespín i l'ex-president –però sempre president– Rigol. Vull agrair la contribució particular de cadascú i l'assistència de tots els ponents de les taules rodones.

Esther Giménez-Salinas

Rectora de la Universitat Ramon Llull

El mes de novembre passat vaig rebre al rectorat una trucada d'en Jordi Pujol, que és *honoris causa* a la nostra Universitat. Després de preguntar-li què volia, em va dir que estava pensant fer un seminari de polítics i política. La meva resposta va ser: «President, jo vinc del món acadèmic, del món de la teoria, no en sé gaire, d'aquestes coses». Però ell va replicar: «No, és que no vull un seminari només de polítics. Vull un seminari amb una reflexió entre la teoria i la pràctica, un seminari on es confrontin i es posin en comú les visions de les persones que han tingut una llarga experiència política i les de les que han analitzat què fa un polític des del punt de vista de la recerca».

Així és com, el mes de novembre passat, es va crear aquest seminari i es va fixar la data de l'11 de maig per celebrar-lo. En aquell moment ningú no podia imaginar-se que l'11 de maig estaria passant el que està passant avui en el món dels polítics i de la política, com diu el títol del seminari. No sé si va ser un encert o no, però és indubtable la fervent actualitat del tema escollit.

Aleshores vam constituir una comissió paritària entre la Universitat i el Centre d'Estudis Jordi Pujol. Els puc assegurar que cada nom dels que hi figura ha estat treballat, buscat, pensat, discutit i votat, i això em fa estar convençuda que els encantaran tots els ponents. Ho dic perquè els coneixem personalment a tots, un per un, els hem llegit, els hem escoltat i n'hem seguit la trajectòria política. Així doncs, els recomano que no marxïn perquè cada conferència serà més interessant que l'anterior.

Pel que fa a la primera, anirà a càrrec del senyor Gabilondo. I de la cloenda se n'encarregarà en Juan María Atutxa.

La primera taula rodona, «La formació del polític: entre l'idealisme i el realisme», crec que tracta el tema que potser és més important en el món de la política: com es fa un polític, quina formació necessita, què és el que li estem demanant en el moment que assumeix les seves

responsabilitats, etc. El president Pujol sempre que parla de política posa un guió i parla de responsabilitats, i afirma que encara que els acadèmics –l'altre món– prenguin moltes decisions, la decisió final sempre és a mans d'un polític.

Aquesta és la configuració del seminari, que vol conjugar teoria i pràctica: pretén analitzar com veiem els polítics des del món extern, des del món de la recerca i de la investigació, i analitzar l'aportació de l'experiència dels polítics.

Abans d'acabar m'agradaria agrair l'assistència de tots vostès, i remarcar que considero molt important la pluralitat d'aquest seminari i dels ponents. Crec que això és el que ens fa falta a la vida política.

Presentació de la conferència

Esther Giménez-Salinas

Rectora de la Universitat Ramon Llull

Podríamos explicar muchas cosas de Ángel Gabilondo. Hace quince días la contra de *La Vanguardia* les explicó muchísimas cosas más, y dado que probablemente dicha contra suele ser una cita obligada de muchas cosas, creo que la mayoría de nosotros ya lo conocemos.

Él acaba de ser reelegido en su segundo mandato de rector de la Universidad Autónoma de Madrid, una universidad, según los rankings objetivos, muy buena en España; no digo la mejor, porque la mejor no existe, pero una universidad española muy buena. Y es, además, vicerrector de la Conferencia de Rectores, cosa que a mí, personalmente, me afecta mucho y por eso lo conozco más, porque nos reunimos muy a menudo en las crisis que también sufren los mundos universitarios.

De todos sus libros, yo citaré quizás el último. El último porque yo creo que se ajusta mucho a la conferencia, en una línea muy diferente. Este último libro suyo es *Mortal de necesidad: la filosofía, la salud y la muerte*, del 2003.

Cuando le preguntamos el título de su conferencia, él dijo: «El valor de lo político: corazón y coraje». En lugar de hablar de idealismo, irrealismo, él prefirió utilizar los términos *corazón* y *coraje*. También decía: «Vamos a ver también si es un oficio, es una profesión o es una vocación, el mundo de la política».

Però tinc la sensació que vostès el volen escoltar a ell i no pas a mi, per tant, li passo la paraula. Moltes gràcies.

***Conferència inaugural:
«El valor de lo político: corazón y coraje»***

Àngel Gabilondo

Rector de la Universidad Autónoma de Madrid

Muchísimas gracias, y buenos días. Me voy a dirigir a ustedes en una lengua que amo, el castellano, pero lamento muchísimo no poderlo hacer en otra que también amo –otra lengua y otra cultura–, que es el catalán, y valga también esta intervención no hecha en catalán como una muestra de respeto y afecto a una lengua que me gustaría conocer lo suficiente como para dirigirme con dignidad ante ustedes. Pero entiendo que son ustedes también quienes acogen y comprenden la diversidad de las lenguas y también la posibilidad de que compartamos un pensamiento, como se ha dicho, unas ideas, unos principios y unas actitudes en común.

Muchísimas gracias, en primer lugar, al señor presidente Jordi Pujol, a este Centro de Estudios y a la rectora –no diré que es una de las mejores rectoras de España; entre otras cosas, lo que diré es que hay pocas, muy pocas, muchas menos de lo razonable, pero que, desde luego, ella también significa, en cuanto miembro del Comité Permanente de la Conferencia de Rectores, un estímulo, una seña de identidad de una universidad privada de gran calidad. Pero no habíamos quedado en piroparnos las universidades; entiéndase como muestra de afecto. Siempre he dicho que sin afectos no hay conceptos y, por tanto, si hemos de pensar, habremos de pensar en el horizonte de lo que sentimos, de lo que creemos, de lo que nos hace soñar y luchar, y levantarnos una y otra vez.

Empezaré esta intervención con una palabra que va a ser la palabra *salve*, y acabaré con una palabra que va a ser la palabra *vale*.

La palabra *vale* es la palabra con la que finaliza *El Quijote*, o sea, que no he sido muy original, sólo que igual tenemos que pensar un poco en ella. Y anticipo que *vale* es una palabra que se ponía en las cartas que se dirigían los romanos entre ellos. Más bien, cuando decimos ahora «vale» en castellano equivale a decir más o menos: «Bueno, ya está bien. Déjalo ya de una vez». También querré decir esto cuando diga «vale» al acabar, pero sobre todo quiere decir: «Deseo que tengas valor. Deseo que seas de valía, que seas alguien arriesgado, que estés dispuesto a luchar. Ojalá encuentres fuerzas y razones para batirte en la vida». Ese *vale* final implicaba un deseo de valía y de valor.

Y este *salve* inicial –*salve* es una palabra que está en la puerta de la casa de Goethe, donde se mantiene todavía grabada sobre una madera–, como se conoce, tiene que ver con salud, tiene que ver con salvación. Nosotros nos saludamos, yo les estoy saludando ahora. El saludo es no sólo una muestra de cortesía y de educación, sino también una manifestación de voluntad por la que deseamos al otro que tenga salud. Y, desde luego, cuando a alguien le deseamos salud, no simplemente le deseamos que no tenga enfermedades: «Ojalá no tengas nada maligno». ¿No quiere decir eso? Por supuesto que también, pero el mundo está lleno de gente que no tiene ninguna enfermedad y no tiene ninguna salud, y, por tanto, lo que estamos pidiendo al decir «salud» es también alguna otra cosa que tiene que ver con una vida armoniosa, dichosa, integrada, cordial, gozosa... Porque, si tenía razón Montaigne, este mundo está enfermo. El mundo está enfermo, decía él, porque entre las enfermedades del mundo estaban fundamentalmente la persecución de los indios en América, las guerras y sobre todo la falta de amistad y comunicación.

Es evidente que tenía una noción de la enfermedad curiosa, y una noción de la enfermedad que nos permite ahora decir desde el principio que si les deseo salud, si me deseo salud, es, sobre todo, para propiciar los elementos que vayan en la dirección de la creación de un mundo donde la amistad y la comunicación sean determinantes, porque el mundo hoy es, efectivamente, un mundo llamémosle «mejorable», un mundo donde hay miseria, ignorancia, pobreza, hambre y necesidad.

Y quizás en ese contexto es donde hemos de situar la política. No creo que todo es posible, pero tampoco creo que todo sea válido. Y en ese ámbito es en el que habremos de situar el espacio de lo político. Me gusta que esto sea un centro de estudios, me gusta que esto sea un seminario –la palabra *seminario* tiene que ver con sembrar, como una semilla que se expande y produce algunas turbulencias cuyos efectos nunca sabremos–; me gusta que esto sea así, porque creo que a través de la cultura y de la educación, que son el nombre, el renombre de lo político, podremos afrontar también, además de con otras medidas, lo que es la miseria y la ignorancia.

Dicho esto de entrada, creo que, sin embargo, vivimos amedrentados, preocupados, muy preocupados, muy gemebundos y muy quejillosos. Todo se puebla de cautelas y de alarmas. Estoy de acuerdo con que es necesaria la *frónesis*, la prudencia, pero no ha de confundirse con la búsqueda permanente de coartadas para no afrontar las cuestiones.

Se suele hablar de los «conseguidores», de los que logran cosas, pero creo que se habla poco de los impedidores, de todo este ejército de personas que, disfrazadas de realismo, emboscados en cautela, siempre destilan desconfianza: «A ver si...», «Cuidado con..., no sea que...» Y creo que no debemos, también en esta dignificación, como se ha dicho, de lo político, ni preocuparnos, ni resignarnos. Porque, como digo, la preocupación no es exactamente un cuidado. Sí creo que hay que tener cuidado, pero cuidado como cuando uno se cuida de algo: cuidarse de los otros, cuidarse de los asuntos, y no un alejarse de ellos, no un evitarlos. La preocupación, que se suele presentar como un enorme interés, es en muchos casos una coartada para evitar la ocupación. Preocupado estoy, no me ocupo. Eso sí, me paso el día preocupadísimo y además, si alguien se acerca, le haré ver los peligros que tiene el asunto, que se ande con mucho tino, no vaya a ser que ocurra... Todo lo pueblo de nubarrones, hago ver que todo es muy complejo. Enseguida se ven las dificultades y la complejidad.

Bueno, pues, la política exige algo fundamental que es la adopción de decisiones. Ser político es preferir. Ser político es elegir. Ser político es

decidir, y muchas veces en un espacio de enorme incertidumbre. Porque ahí no vale el espacio de la demostración, de la pura conclusión, a la que se accede a través de un encadenamiento lógico, sino que es el espacio de la argumentación, de las buenas razones, en la que se llega a un ámbito en que no cae por su peso una decisión, sino que es necesario adoptar una resolución, y ese ámbito a veces es el ámbito de la tragedia de la resolución, que ha de ser un ámbito compartido, en gran parte, pero que finalmente suele conllevar la necesidad de una decisión de enorme soledad.

Por tanto, en muchas ocasiones ha de decidirse en espacios verdaderamente exigentes. Perelman, en *Tratado de la argumentación*, dice que la diferencia entre los juristas y los filósofos es evidente: los filósofos hablan durante dos horas y luego se van; nosotros también hablamos durante dos horas, pero antes de irnos tomamos una decisión. Y asegura que durante las dos horas se habla de modo distinto si se sabe que hay que tomar una decisión antes de irse o no. Y no saben cómo cambia el discurso, si en el discurso se está preludiando la necesidad de la adopción de una decisión.

Pues bien, frente a los que preconizan la desconfianza, reclamo hoy aquí la palabra *valor* en sus múltiples acepciones, recuperar la íntima y estrecha relación del *valor* con la *valía*. Tal vez esto nos permite decir que necesitamos seres valerosos, aquellos que no son sólo capaces —no basta la capacidad—, sino que también son audaces, intrépidos, valientes. Y no me estoy refiriendo a insensatos o desmedidos, porque la *valía* no es lo mismo que la *osadía*. Pero, en última instancia, preferimos más a los que dan la cara que a los descarados. No estamos aludiendo a aquellos que insensatamente disfrazan de naturalidad la espontaneidad de su irreflexividad. No. Estamos pensando en aquellos que son capaces de ponerse en juego en lo que dicen, de correr la suerte de lo que dicen. El cuidado del valor me parece un cuidado de la salud. Y dado que les he deseado *salve*, les desearé *vale*, porque creo que quien no es valiente no tiene salud.

Probablemente en este sentido hemos de recuperar el sentir, también el alcance de quienes tienen coraje público. Tuve el placer de leer una

intervención del presidente Pujol, de una conferencia que dio exactamente sobre las ventajas o los inconvenientes, la grandeza y la miseria de la política, y me gustó leer que una página la dedicaba al coraje. Yo ya había puesto el título; no he de decir, por tanto, que lo hago como una adulación a esa página, pero sí me gustó reencontrar esa palabra. Y ahora veremos por qué.

No estoy refiriéndome a los que tienen el desparpajo de decir lo que se les ocurre, como si eso fuera sinceridad. La sinceridad no consiste en el atrevimiento de decir lo que a uno se le ocurre, en la irrefrenable capacidad de ser desatentos. La sinceridad que amamos es la de un decir de verdad, la de un decir verdadero, aquella sinceridad que hace coincidir nuestro pensar con lo que hacemos y decimos.

Pero no hay que confundir lo que se nos ocurre con lo que pensamos. Hay algunos que dicen: «Yo digo lo que pienso». Y no dicen lo que piensan, dicen lo que se les ocurre, porque lo que pensamos es fruto de toda una tarea, de toda una reflexión, de toda una vida que, entre otras cosas, cuenta con los otros. Pensar incluye la necesidad de pensar en el otro, tener en cuenta al otro, y en nombre de la sinceridad a veces somos simplemente unos ocurrentes desatentos. Y por tanto, antes de decir lo que uno piensa, tiene que preocuparse un poco de llegar a ver qué es lo que piensa.

Coraje, del provenzal *corage*, y éste del latín *coraticum*, de *cor*, corazón. *Coraje* dice *corazón*. *Coraje* dice de la palabra *corazón*. En la palabra *coraje* está la palabra *corazón*. Es una impetuosa decisión y un esfuerzo del alma, del ánimo, y por eso lo que habría que reivindicar para la política, cada día más, es la entereza. Mejor la entereza que la contundencia. Y quiero decir que la *entereza* es la misma palabra que la palabra *integridad*. La misma. La misma palabra evolucionada. Sabemos que *piger*, de *piger*, perezoso, acaba dando *pereza*. Bueno, pues *integritas*, *integritia*, *integretza*, *entegretza*, *entereza*... Es la misma palabra. Y creo que algo dicen las palabras cuando hasta físicamente salen juntas. Integridad es entereza, entereza es integridad. Ser un hombre y una mujer enteros, de una pieza, íntegros, eso es lo que necesitamos para la política; seres

capaces de no descomponerse, articulados, vertebrados, medidos, y capaces también de recomponerse, capaces de integrar. Integrar no es simplemente encajar o aceptar o soportar; integrar es siempre un crecer en saber, es un experimentar, tener pericia, hacer peripecias para fructificar.

En este sentido, exactamente, es en el que creo que es indispensable no confundir un hombre entero o íntegro con un hombre que no tenga necesidades, que no le falten cosas, que no sea carente, que no sienta también a veces su propia debilidad. Confundimos la entereza con la completud. Un hombre puede ser íntegro, entero y ser un desvalido. Tan es así, que a mí no me gustaría nada ser un hombre completo, es decir, acabado. De hecho, descalificamos a alguien cuando decimos: «Éste está acabado». Porque uno no quiere estar acabado, porque ello significa estar finiquitado y, desde luego, les recuerdo que finiquitado tiene que ver con finado, que es lo que llamamos a un muerto –un finado, el finado, el finiquitado, el acabado. Y por tanto, ¿cómo ser íntegros, enteros, sin ser acabados? Estando permanentemente en un proceso de constitución de sí. Y esto es extremadamente importante; lo más decisivo de la política es la constitución de sí mismo, de un hombre y de una mujer como políticos, para los otros. Extremadamente difícil.

Preguntando Alcibíades a Sócrates: «Quiero gobernar la ciudad. ¿Qué consejos me das? ¿Cómo me preparo?». Le dice Sócrates: «Mira, si quieres gobernar la ciudad, primero tienes que gobernarte a ti mismo, porque si uno no se gobierna a sí mismo no sé cómo va a gobernar la ciudad». Y desde luego, ahí la palabra *gobierno* se emplea en la acepción más extraordinaria que tiene. En una acepción amplia: gobierno, como se gobierna una casa; gobierno, como se gobierna una nave; gobierno, como endereza uno los caminos y los pasos en la dirección de algo quizás inalcanzable.

Eduardo Galeano hablaba recientemente, en una comparecencia pública, de algo que tantas veces hemos pensado, de la necesidad de la utopía, y decía: «La utopía es como el horizonte; uno va caminando hacia él, pero según va andando el horizonte se desplaza. Uno nunca llega al horizonte. Uno no puede quedar una tarde a merendar en el

horizonte, toda vez que según va hacia el horizonte, el horizonte se va. Y, entonces, ¿para qué sirve la utopía y el horizonte si siempre que caminamos, dando veinte pasos, nos da veinte pasos el horizonte? Pues sirve exactamente para eso, para caminar».

Y precisamente en esta misma dirección, si no existe la tensión, la ilusión, la voluntad, la necesidad, el anhelo de proponer otras formas de vida, otras posibilidades de existencia, no hay dimensión posible de lo político. Así que reivindicando lo político, diré que una de las condiciones fundamentales del político es la curiosidad. La curiosidad no sólo para ver qué pasa por ahí –curiosos hay de todo–, sino la curiosidad para ver si las cosas pueden ser de otra manera, para hacer que lo sean, y sobre todo también la curiosidad para ver si uno puede ser otro, porque no hay transformación de la realidad si no hay transformación de uno mismo. Y por tanto, esta tarea de la vida política es también la tarea de la transformación de sí. Y ésta es la verdadera curiosidad, la curiosidad de ver si podemos ser otros que los que somos.

25

Y una vez que existe esa curiosidad, otra de las grandes cualidades del político es su singularidad, ser verdaderamente singular. Es muy difícil ser singular porque confundimos la singularidad con la individualidad. Es muy difícil ser singular porque confundimos la singularidad con la extravagancia, pero digámoslo en las palabras de René Char: «Desarrollad vuestra legítima rareza. Desarrollad vuestra legítima rareza». Lo cual no hace alusión –bueno, lo decimos medio en broma– a que haya de ser uno un «rarito», un extravagante. No. Pero sólo se es singular –y citemos aquí a Hegel– en el seno de una comunidad. Sólo se puede ser diferente en el seno de lo común. Si uno no es diferente en el seno de lo común, no es diferente, es indiferente. Y ahí está exactamente lo que llamaban los grecolatinos el idiota, el *idiotés*. ¿Quién era un idiota? Un idiota era, técnicamente, un ser aislado que no tenía ninguna sensibilidad ni para lo social, ni para lo cultural, ni para lo político. Carecía de eso, era idiota extraviado, idiota perdido, y este *idiotés*, que aparece a veces como una reivindicación de la individualidad, es una forma exactamente de desvinculación, de desconocimiento para con lo común.

La otra alternativa era el esclavo. El esclavo era aquel que era arrojado fuera de la comunidad, no tenía comunidad, carecía de comunidad. Y si no hay el espacio de lo común, si no hay el espacio de la posibilidad de establecer un ámbito común, nunca habrá comunicación, nunca habrá la posibilidad de hacer una causa común, nunca habrá política. Hay que tener en cuenta que Aristóteles decía que lo común era lo más físico que había; de entre todas las cosas físicas, lo verdaderamente físico anterior y previo a todo es lo común. Y la ocupación en lo común, el desafío por generar espacios comunes, el hacer causa común resultan decisivos, el tener la capacidad de generar una emoción en común, dado que hemos de reivindicar emociones comunes, lo que se llama en castellano la *conmoción*, esto es, una emoción compartida, una emoción en común. Y voy a reivindicar la emoción como un gran factor político.

Soy muy consciente de los peligros de la emoción, pero también soy muy consciente de los peligros de carecer de ella. Desde luego, reconocemos los peligros de la emoción, sabemos y hablamos del irracionalismo, de las seducciones, pero hay que encontrar valor en el corazón de la palabra *emoción*, y ésta es mi propuesta: que para que haya coraje entremos en el corazón de la palabra; hay que buscar la palabra *motivo* en la palabra *emoción*. *Emovere, movere, mover, motivar* y *emocionar* tienen la misma raíz: el movimiento, mover; mover a alguien a hacer algo. Y desde luego, si alguien quiere mover, motivar, es decir, dar motivos a mover a que alguien haga algo, es indispensable unificar los buenos argumentos también con las buenas emociones. Y no son incompatibles, como el gusto no es incompatible con el provecho. Este plato debe de estar malísimo porque me da mucho placer. Pues no. Insisto, el gusto no es incompatible con el provecho, y el discurso político no ha de eludir, argumentando adecuadamente, la posibilidad de provocar una *conmoción*, una emoción compartida, también un sentimiento común como resultado de la capacidad de movilizar o de poner en acción a una comunidad.

Dicho esto, técnicamente es verdad que el valor a veces se ha confundido con los valores. Se habla mucho de los valores, pero a veces los

valores han perdido valor. Se han devaluado. Han venido a ser simplemente eso: valores; entidades abstractas, sin ninguna fuerza configurativa, conformadora. No constituyen ni conforman instituciones. El valor ha de constituir una institución. El valor ha de pasar por una institución, porque no podemos hacer de los valores pura mercancía, vacua cantinela. Estamos en un mercado de valores. Efectivamente, todo se ha puesto perdido de valores. Todo es puro comercio. Pero, a veces, la capacidad que ha de tener el valor para generar una institución donde haya capacidad de emoción es determinante. Y vivimos probablemente en un ámbito en el que se ha generado o entronizado el aburrimiento: las instituciones aparecen como un algo aburrido. Resulta que el aburrimiento, o *langeweile*, que dice la lengua alemana, es el puro durar de lo igual, un lapso largo de tiempo. Parece que da igual lo que se haga, y aquí reaparece el alma bella hegeliana, cuyo modo de proceder se extiende cada vez más socialmente.

El alma bella hegeliana es la de aquel que tiene una idea tan extraordinaria del bien, que cualquier acto le parece que no está a la altura del bien de verdad; tiene una idea tan extraordinaria de la justicia, que cualquier cosa le resulta poca para la justicia. ¿Y saben lo que hace? Nada. Nada. Y señala Hegel: «El alma bella se deshace en una nostálgica tuberculosis». Todo se ha puesto perdido de tuberculosos que dicen: «¿Para qué? Si total, qué más da, si al final..., si el mundo..., si la globalización..., si el universo». Sí, coartadas para no hacer. Aburrimiento, todo da igual.

Y en este contexto es en el que he de traer un escrito que tantas veces nos acompaña, que es el texto de Aristóteles en el que se distingue entre los animales y los hombres: «Los hombres y las mujeres somos de palabra, los animales tienen voz. La voz sirve para expresar el gusto y el disgusto, el placer y el desplacer. Pero la palabra busca procurar lo conveniente y lo inconveniente, lo justo y lo injusto». Bueno, la cosa tiene interés. No es que yo esté en contra del placer o el desplacer, pero si la palabra se ocupa de lo conveniente y lo inconveniente, lo justo y lo injusto, la tarea fundamental de la política no es la de poner voz, sino la de crear condiciones para la palabra.

Necesitamos hombres y mujeres de palabra que empeñen su vida por lo conveniente y lo inconveniente, por lo justo y lo injusto. Y además, la palabra constituye en su sonido una comunidad. Tan es así que los griegos creían, y Aristóteles dice, que «el tamaño ideal de una ciudad es el tamaño del alcance de la palabra de quien habla». Así que si uno habla y a partir de una fila ya no le oyen, éstos ya no son de su ciudad, porque es la palabra la que constituye una ciudad, porque también una comunidad es una palabra compartida, una palabra en común. Y esa palabra compartida nace de la necesidad de que cada uno tenga su propia palabra, su irrepetible palabra, la que nadie dirá por él, su singular e irrepetible palabra.

El otro día leí en un periódico, para mi desconcierto, que había habido un accidente y que sólo había muerto una persona, y ponía «sólo». Ponía: «Sólo ha muerto una persona». Quizá tenía otras expectativas el periodista, pero lo que sí está claro es que alguien es siempre alguien irrepetible, sin sustituto. Nadie vivirá su vida, nadie morirá su muerte, nadie dirá su palabra, nadie dirá tu palabra. Y encontrar un espacio de palabra compartida, encontrarse a otros con quienes poder compartir una palabra para configurar algo común, es un empeño del político.

No me estoy refiriendo, por tanto, cuando hablo del valor, al valor que se le concede a las cosas, un valor de mercado, que no ha de coincidir necesariamente con lo que algo es. Es el valor de la sociedad de valores. Todo ha devenido valor, todo depende del valor que se le otorga. Pero el valor que hoy reivindico es el valor de comunicarnos, el valor de tener algo que ver unos con otros, de tener algo que ver con alguien. La expresión «tener algo que ver» es una expresión maravillosa. Tan importante es tener que ver con alguien que sin él no se ve, y por tanto la propia palabra de alguien sólo viene a través de los otros. Si uno ha de encontrar su propia palabra, sólo la encontrará en comunicación, en comunión con los demás, y por tanto la política no simplemente tiene que procurar un ámbito común como la indiferencia de la palabra de cada uno, sino exactamente lo contrario. Sólo en el seno de esa comunidad encontraremos nuestra propia

singularidad, nuestra propia palabra. Sólo seremos singulares en el seno de lo común.

Y esto nos lleva a otra necesidad, la de una sociedad en la que, también en muchos ámbitos, personas de todas las edades –muy singularmente los jóvenes, atrapados en la necesidad de la eficacia de una acción– quieren unir inmediatamente la decisión con la ejecución –porque la política no sólo es el arte de la decisión: es el arte de la temporización entre la decisión y la ejecución, porque si no hay mediación entre la decisión y la ejecución, cuando uno quiere unir la voluntad y la ejecución sin mediación alguna, a eso le llama Hegel «el terrorismo de la voluntad».

Ése es el terrorismo verdadero: unir voluntad y ejecución sin mediación. Lo llamamos a veces «acción directa»; lo llamamos a veces «personas eficaces», que antes de haberlo pensado ya lo han hecho. «¡Es que da gusto verlo!» A mí no. Más bien creo en mediaciones a través de los demás, en mediaciones a través de la conversación y el diálogo, en mediaciones a través de las instituciones, en mediaciones a través de espacios de deliberación y de decisión compartidos, donde hay corresponsabilidad aunque alguien asuma en su soledad la última decisión. Y por tanto hemos de reivindicar esos espacios no como una pérdida de tiempo, sino como una garantía del procedimiento que es la clave de la democracia. La democracia es procedimiento, proceso, ámbito y mediación.

Por eso, generar espacios para afrontar situaciones de deliberación, de decisiones, no confundir la comunicación con la transmisión simplemente de noticias o de información, es decisivo para señalar que *íntegro* habla de una plenitud más que de una «completud», como hemos dicho. A todo hombre y a toda mujer le falta mucho, le queda mucho, y por eso es cierto, se dice, que el político ha de ser suficientemente vanidoso. Desde luego. Pero también ha de ser suficientemente humilde.

La arrogancia es un elemento determinante para la desconsideración respecto de alguien. Suelo decir en otros ámbitos que es muy importante

quererse mucho a sí mismo –lo hemos subrayado alguna vez–, que si uno no se quiere a sí mismo es peligroso, muy peligroso; pero también hemos dicho que no hay que gustarse mucho, que si uno se gusta mucho es muy peligroso. Entonces lo difícil es cómo quererse mucho sin gustarse mucho, que es de lo que se trata, y por tanto, cómo estar dispuesto a luchar para valerse desde la percepción de que uno necesita y precisa mucho aún por hacer. Y por tanto necesitamos de los otros.

La política es siempre una tarea común, incluso la tarea común para poder configurarse, conformarse a sí mismo. En definitiva, valientes son los que tienen fuerza y salud. En última instancia, cuando hablamos de ser valientes con los otros es también aceptar en nuestra humildad que aún estamos un poco enfermos. Bueno, siempre hay alguien que cree que es inmejorable, que es insuperable. Por si hay alguno presente en la sala, que no creo, le pido que por favor no lea; le pido que por favor no hable con los demás; le pido que por favor se regodee en sí mismo en la autosatisfacción de estar acabado. De lo contrario, si lee, habla y escucha podría llegar a ser otro. Pero si eso es así, nosotros, los que necesitamos de fuerza y salud, no sólo somos valientes, sino que somos valientes con otros, somos con-valientes, somos convalecientes. Ser convaleciente es también robustecerse, volverse fuerte, fortalecerse y cobrar salud en relación con los demás. Así que el valor de la política en su singularidad es el valor como salud. Valor viene de *valeo*, *valere*, que significa estar fuerte, ser fuerte, ser robusto, tener fuerza.

La fuerza nos viene a veces de los discursos de los otros. En ocasiones encontramos en las palabras las fuerzas que no tenemos. A veces hayamos también en una conversación el sentido del que carecemos. Cuando Lucilio se dirige a Séneca le dice: «Mira, he perdido a un hijo. ¿Tienes por ahí un escrito a mano?». Porque esto era muy típico entre los romanos, o grecolatinos, enviarse un texto para salir adelante, dotarse de armas y de valor para batirse en la vida, tener textos para encontrar las fuerzas de las que uno tiene. Y dice Séneca: «Yo no tengo ningún texto. Ahora, yo también he perdido un hijo y te puedo escribir uno». Y le redactó las *Cartas a Lucilio*.

Por eso nos reunimos aquí una mañana de primavera, para encontrar también armas, fuerzas y valor que nos permitan batirnos en la vida, a través de la palabra. Porque *valeo* quiere decir también «significar», «tener la valía», por ejemplo: *verbum latinum idem vale*, es decir, «la palabra latina significa lo mismo», o «tiene el mismo significado», donde el verbo *valeo* también tiene que ver con el «significar algo». Incluso los latinos decían *convalescemus*, que viene a ser lo mismo que *convalemus*, para decir «cuando estamos sanos». Claramente para un latino la valía, el valor y la salud están íntimamente unidos, y *vale* es el imperativo del verbo *valeo*: cuando nos despedimos, como he dicho, y le decimos a uno: «Adiós, que te encuentres bien», y también cuando nos encontramos con alguien.

Por eso, en este horizonte, desearía reivindicar una palabra un poco trasnochada, y esta palabra trasnochada que quiero reivindicar es la palabra *fraternidad*. Es una palabra muy revolucionaria. De hecho, esta palabra, *fraternidad*, es una palabra con muchas connotaciones posteriores, que se decía en la época de la Revolución Francesa pero que se decía muy en voz baja; había que decirla al oído porque era una palabra subversiva. Por cierto, decimos «libertad, igualdad, fraternidad», pero *fraternidad* no es un término que esté desde el principio, es un término que se incorpora algo después. Se decía así –yo lo voy a decir también bajo, por si nos oye alguien por ahí–: *salut et fraternité* («salud y fraternidad»).

El árbol de la libertad era situado en el centro de las plazas. Hegel y sus amigos plantaron el árbol de la libertad. Lo plantaron el 14 de julio, en homenaje a la Revolución Francesa, y Hegel dijo: «Todo hombre y mujer bien nacido celebrará siempre esta fecha». Y bebía vino francés. Sin embargo, él también señaló que esta noción abstracta de la revolución había comportado en su abstracción que se «cortaran cabezas como coles», según dice. Y en este contexto, el árbol de la fraternidad no se plantaba en el centro de la plaza, sino que los árboles de la fraternidad se plantaban en los linderos de los caminos, entre los pueblos. Había muchos, no uno solo y, además, servían para delimitar los espacios, para entrelazar los pueblos también.

Y *fraternidad* se emplea una única vez como verbo en los textos de Hegel, indirectamente citado por Nohl, en 1907, como fraternizar (*fraternisieren*). Y fraternizar aparece como una operación, que es la operación que nosotros creemos que responde bien a lo que en griego quiere decir *filein, filia*, que es generar lazos, entrelazar, vertebrar, entretejer, tramar, intrigar, tener capacidad de conformar, de configurar. Y ésa es la tarea del político: como dice Platón, un tramador, un urdidor, alguien que es capaz de tejer algo socialmente.

¡Cuánto necesitamos seres capaces de tejer! Quizás tejer y destejer. Pero cuánto necesitamos seres capaces de articular, de vertebrar. Cuánto necesitamos hombres y mujeres ejemplares que con su palabra conforman y configuran espacios compartibles. Cuánto necesitamos seres –ésta es la gran política– capaces de crear condiciones para la palabra de todos y de todas, que es lo que llamamos exactamente dejar hablar. Y esto –ya para acabar– es lo que hacían los *parresistas*, que eran los que decían lo que pensaban, pensaban lo que decían y decían y hacían lo que pensaban. De esto hay muy pocos, pero se suelen dar casos de aquellos que dicen y hacen lo que piensan y dicen, y viven lo que dicen y hacen. Por eso, nosotros, en una sociedad en la que se ha constituido el miedo como valor supremo, reclamamos esta valía del político, como reclamamos la audacia; pero no la audacia de despojarse de todo temor, sino la audacia de no hacer del miedo la vértebra social; la de no articular un mundo donde la justicia se ha puesto al servicio de la seguridad, en vez de estar la seguridad al servicio de la justicia.

Y por eso he dicho, o quisiera decir, en la dirección –repito– de concluir, que siempre es necesario hacer más, es cierto, pero es necesario también hacerlo con más intensidad, con más densidad, sin precipitarse. Y frente a esta obsesión por la proliferación de la actividad –decimos que todo se ha puesto perdido de actividades–, es necesario –como decíamos– una acción medida, motivada, capaz de conmover. Por eso, en este momento difícil, cuando –como decía el presidente– se viven tiempos que no son los grandes momentos de lo político, tenemos

que reivindicar más que nunca la necesidad de la gran política, la necesidad de la política que no se pliega –no la politiquería ni los politicastros–, sino la política, la gran política que permite decir. Y yo lo diría: no es tiempo de replegarse. Y si es de replegarse, será para desplegarse mejor, para hacer valorar en la sociedad la política, para hacer valorar lo político a través de la única acreditación del humano, que es la amistad y la comunicación.

Nos valemus y nos hacemos valer con ellos. El valor de hacerse valer para los otros es el valor del *auctoritas*, la autoridad moral, y esto es lo que necesitamos de los políticos, seres con autoridad moral. Ya sabemos que la *potestas* también se va perdiendo, pero desde luego la autoridad moral es imprescindible. ¿Dónde está la autoridad moral de seres que saben lo que dicen y viven lo que saben? Por eso, aprender a vivir la propia vida nos hace traer esta mañana unas palabras como medicamentos, podríamos decir. Y estas palabras como medicamentos querrían proponer lo que alguna vez también hemos llamado «el sí telefónico». Deseo acabar proponiendo el sí telefónico. El político es el que pone el sí telefónico.

¿Qué será esto del sí telefónico? Cuando uno coge el teléfono, dice: «¿Sí? ¿Sí?». Y alguno se pregunta: «¿Por qué dirá sí, si no he hablado todavía?». Pongámonos en otra tesitura. Coger el teléfono y decir: «No, no, ni hablar. De ninguna manera». Diríamos: «Bueno, ¿y esto cómo es posible?». ¿Y qué diferencia hay entre lo primero y lo segundo, decir sí o decir no al coger el teléfono, si nadie ha hablado todavía? Porque el sí no es sólo la afirmación de lo que uno ha dicho, sino que es la creación de condiciones de posibilidad para la palabra del otro. El sí abre el espacio para la palabra del otro. El sí no es el sí que habla en lugar del otro, sino el sí que deja hablar. Y considero que ésta es una de las tareas fundamentales de la política, no sólo hablar en lugar de los demás, sino crear condiciones de posibilidad para la palabra de todos y de todas. Éste es el sí telefónico, el sí que abre un espacio, y la política y el político ejemplar son los que generan la posibilidad de una gran conversación social. ¿Dónde está esa conversación? ¿Dónde está ese sí político? ¿Dónde están esos hombres y mujeres ejemplares?

Creo profundamente, convencidamente, en la política, en la dimensión política de los hombres y mujeres de valía, y, por tanto, más allá de la conversación que luego podamos tener, quería desearles, en un contexto en el que posteriormente se hablará más concretamente de las nuevas formas de lo político, de la necesidad que hay de generar formas distintas de lo político. No sé sobre eso, pero escucharé con mucha atención; lo que sí quería es reivindicar la salud y la valentía como elementos fundamentales en esta sociedad tibia, amedrentada y escondida en el afán de seguridad. Y por eso les deseo, de todo corazón, una vez que la ley del corazón ha quedado también superada por el coraje y hemos de pasar del puro sentimiento entendido como la individualidad al coraje de la singularidad –más vale el coraje de la singularidad que el puro corazón reducido de la individualidad–, más vale el valor. El coraje es el corazón en el seno de lo social, es nuestro corazón palpitando socialmente con otros–, coraje y valía públicos. Les quería desear precisamente fuerza y valor, así que: *vale*.

***Taula rodona:
«La formació del polític:
entre l'idealisme i el realisme»***

Moderadora

Mònica Terribas
Periodista

Intervinents

Joan Rigol
Expresident del Parlament de Catalunya

Fernando Vallespín
President del Centre d'Investigacions
Sociològiques (CIS)

Esther Giménez-Salinas
Rectora de la Universitat Ramon Llull

35

Mònica Terribas

Després de la intervenció que hem escoltat del doctor Ángel Gabilondo, crec que el seminari ja ha valgut la pena. El llistó ha quedat molt alt, i no sé pas com podrem superar el nivell d'idees i de reflexions que ens ha ofert. D'entrada, ha donat sentit a la meua vida en afirmar que la paraula compartida és una eina fonamental, i que tot el que fem només té sentit a través de la comunicació. Ha dit que el principi és la curiositat, i jo sempre he mantingut que si no som curiosos els periodistes no podem fer la nostra feina –aquest punt el compartim amb els polítics. Ens ha parlat de tantes altres coses interessants, que ens n'anem amb el sarró ple de coneixement, un coneixement també etimològic que ens fa pensar que les paraules tenen un valor que molt sovint no utilitzem.

Ara encarem una taula que també tracta un repte fonamental de la nostra societat: quina formació han de tenir els polítics; on és el punt mig entre el realisme i el pragmatisme que ens obliga en el dia a dia, i les vocacions, l'idealisme, tot allò que respon a l'IVA (idees, valors i actituds). De fet, si aconseguíssim sortir d'aquest seminari havent analitzat el punt on es troben les idees, els valors i sobretot les actituds positives per a la classe política per poder-les desenvolupar i obtenir aquesta construcció, ja hauríem guanyat moltíssim. Sobretot tenint en compte una reflexió que ens feia ahir en Fernando Vallespín, segons la qual avui dia la política no existeix si els mitjans de comunicació no ho reflecteixen.

El funcionament d'aquesta taula rodona serà el següent: primer intervindran els tres ponents, que faran intervencions d'uns vint minuts, i després establirem un col·loqui amb la incorporació del doctor Gabi-londo, mirant de respondre les preguntes, que poden ser una ampliació de les reflexions fetes. Com que l'organització del Centre d'Estudis Jordi Pujol ha facilitat els currículums dels ponents, em sembla que no cal llegir-los i perdre temps en això.

En primer lloc, ens acompanya en Joan Rigol. Qualsevol persona que conegui la nostra realitat està vinculada a la feina d'aquest home en el sentit polític. A més, darrerament ha escrit un llibre que precisament tracta les qüestions ètiques relacionades amb la professió política, que ell ha desenvolupat des de la presidència d'Unió Democràtica en els nombrosos càrrecs que ha exercit al nostre país: conseller de Treball, conseller de Cultura i president del nostre Parlament en l'última etapa dels governs d'en Jordi Pujol. No calen més presentacions d'en Joan Rigol, un home que en els darrers anys ha fet reflexions interessants sobre la teoria i la pràctica de la professió política.

En segon lloc, intervindrà en Fernando Vallespín, catedràtic de ciència política de la Universitat Autònoma de Madrid. En aquests moments, i des del maig de 2004, és el president del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS), una institució clau per conèixer millor la nostra societat i per saber el pols de l'opinió pública. Vallespín és un home que, per la seva trajectòria acadèmica, ha estat sobretot vinculat a

la reflexió en l'àmbit de la ciència política i en la traducció que els espais públics tenen en la comunicació política. Per tant, combina una doble vessant: d'una banda, la praxi que ha d'exercir com a president d'un organisme controvertit i difícil, al qual l'opinió pública sempre acusa d'estar al costat del govern –perquè és aquest qui en nomina el president–, i de l'altra, una trajectòria vinculada a l'àmbit de la reflexió des de la ciència política.

En tercer i últim lloc, comptem amb la doctora Esther Giménez-Salinas, que és catedràtica de dret penal. *A priori* aquest pot semblar un àmbit allunyat del món acadèmic, però en realitat hi està directament vinculat, tal com ens demostra el fet que un dels grans debats de la nostra societat actual és la relació que s'estableix entre els estaments judicials i la política. Giménez-Salinas va ser vocal del Consell General del Poder Judicial (CGPJ) de l'any 1995 al 2002, del qual tots vostès saben que se'n diu –si realment és independent o no, etc.– i les implicacions que té en la política d'avui. En etapes anteriors, per causa de la seva formació acadèmica i tècnica, va ocupar diversos càrrecs al Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, i actualment és la rectora d'una de les universitats privades més importants d'aquest país: la Universitat Ramon Llull.

Joan Rigol

Abans de començar, voldria deixar clares dues qüestions. La primera: sobre l'idealisme i el realisme, intentaré explicar-me des de la meua experiència personal, des dels trenta anys en què he estat implicat en política i en càrrecs de tipus polític i institucional. La segona: la meua reflexió té sempre com a teló de fons la crisi política que tenim a casa nostra, que té Espanya –com deia el president Pujol–, Europa i, en general, moltes parts del món. Per tant, oferiré una reflexió amb aquest rerefons de crisi i amb la voluntat d'aportar una certa llum a la situació en què estem immersos.

Intentaré comparar la figura del polític amb la política a tres nivells: com viu el polític en la seva consciència la seva relació amb el fet polític;

quina relació manté amb el partit polític o l'agrupació política sobre la qual actua, i quina amb les institucions on també projecta la seva activitat. Seguiré aquests tres punts, ja que em sembla que retraten el panorama en què viu el polític –no el militant d'un partit, sinó el polític que ha hagut de prendre decisions en els àmbits on ha treballat.

Considero que hi ha una tensió –que pot ser molt rica però a la vegada molt empobridora– entre el jo polític i el nosaltres sobre el qual aquest intenta projectar-se. Molta gent es pensa que afirmar el jo és senzillament ser un egòlatra, però una persona que no aprecii el seu jo val més que no es fiqui en política, perquè perdrà la condició de subjecte a la primera de canvi i serà només una espècie de peça d'un engranatge. Un polític ha de tenir el seu jo, de la mateixa manera que el té qualsevol persona, no tancat –com es deia abans–, sinó amb unes conviccions fermes i fortes. Un jo no pot quedar tancat en si mateix perquè ha de tenir present que la seva funció és construir un nosaltres.

38

Aquí se'ns planteja una altra consideració: quin nosaltres? Els meus amics? La gent que té els mateixos interessos que jo? El partit? La societat on opero, que pot ser aquesta o qualsevol altra? El meu país? I en aquest punt sí que hi ha una opció fonamental i personal del polític: allà on vol situar el nivell en què es contrasta. Lògicament, les opcions no són excloents, però n'hi ha una de fonamental que el polític pren fins i tot quan no vol, i que consisteix a decidir en quin nivell es contrasta respecte del nosaltres sobre el qual vol operar.

Realment, en la política hi ha un context tècnic obvi. Quan et posen davant d'un departament o de qualsevol institució, has de disposar dels mecanismes tècnics perquè les coses funcionin i no siguin només un aldarull. Però un polític no en té prou amb els mecanismes tècnics; no n'hi ha prou amb conèixer el teu país a través d'enquestes, l'has de conèixer per un sentit emotiu, per una espècie de cordó umbilical que t'uneix al teu país i a la societat sobre la que treballes, i que et dona una saviesa i un coneixement vital clau. Jo crec que aquesta és la condició bàsica per ser subjecte i persona davant de la responsabilitat que t'han assignat. Per a mi la política no és només una tècnica, és un art on la

teva creativitat, el teu pòsit personal, es projecta sobre el conjunt de la societat en què incideixes.

En el fons, la grandesa de la política viscuda pel polític és allò que fa que quan al teu poble, al teu país o a la teva ciutat hi succeeix una cosa bona, la visquis com si fos una cosa bona de casa teva i de tu mateix; i que quan hi ha un problema o una desgràcia, també la visquis com si fos realment teva. Aquesta és, segons el meu parer, la grandesa espiritual del polític, que és capaç de tenir aquesta sintonia, que a vegades produeix maldecaps i a vegades alegries, però que sempre es dona des del punt de vista de la col·lectivitat sobre la que es treballa.

En Cambó deia: «Aquell polític que perd la fe en el seu poble és com aquell capellà que perd també la fe en Déu. El que ha de fer és plegar». Tenir fe no és només un acte de racionalitat, és un acte de racionalitat i de voluntat, i qualsevol polític ha de tenir aquesta dimensió. Vostès podran constatar que hi ha polítics que al principi són més aviat escèptics, i en aquests casos ja els dic que no hi ha res a fer. Aquí, doncs, ens hem de trobar amb aquest realisme que posa aquí com a pol i els porta a un cert escepticisme.

Les actituds d'escepticisme estan separades del cinisme per un tel molt fi. És a dir, un polític escèptic sobre el seu país és un polític que immediatament es transmuta en un cínic. I aleshores el seu realisme ja no consisteix a tocar amb els dos peus a terra, sinó que a vegades sembla que vulgui tocar-hi amb quatre, i aquest realisme mata precisament quelcom tan real com és l'esperit. Aquesta és una altra dimensió de la personalitat del polític.

És ben cert que tot el que no surt als mitjans de comunicació és com si no fos una realitat. El fet és que formem part d'una comunitat humana on hi ha molta gent, i necessitem els mitjans de comunicació. Ara bé, el polític corre el risc enorme de convertir-los en el seu mirall. Quan els mitjans de comunicació comencen a omplir pàgines i pàgines sobre algun tema determinat –com possiblement passa avui–, la població agafa aquelles pàgines i les gira de cop, però el polític es pensa que la realitat és la que mostra el mitjà de comunicació. Els mitjans de

comunicació –perdonin la reiteració– s’han anat convertint en un mirall que falseja la realitat del polític.

I aquí se’ns planteja un altre gran repte: el de no perdre el sentit de la realitat quedant encerclat pels mitjans de comunicació o per allò que a vegades n’agafen els que volen tenir el monopoli de la societat civil. La societat civil, que, lògicament, és el que dóna vida i força a una societat i la vertebrada, no sempre sap quines són les prioritats de les coses. Hi ha persones que tenen l’habilitat de fer veure que allò que els convé a ells és el que convé al país, i moltes vegades la dinàmica de la societat civil té aquesta limitació.

El polític ha de tenir uns punts de referència que li permetin veure quina és la realitat que viu la gent normal. N’hi ha que faran servir els mecanismes que els proporcionen la seva família –si és prou significativa–, d’altres recorreran a altres mitjans, però és indispensable que un polític tingui la vivència de la realitat i la capacitat de traspasar totes les fronteres que se li presentin.

D’altra banda, és fàcil arribar a un departament o a un lloc de responsabilitat política i convertir-se en administrador dels mitjans de què disposa, o parapetar-se en la màquina burocràtica que hi ha darrere de cada institució, de cada departament i de cada ajuntament. En el fons, això amaga quelcom que per a mi és fonamental en política: saber induir la gent a tenir actituds comunitàries i no només a administrar un equilibri d’interessos. La capacitat d’induir actituds comunitàries és un risc cap a l’idealisme, cap a ser acusat de «bufanúvols». Però el polític que no és capaç de saber que els conflictes no es resolen només en el punt mig dels interessos, sinó des d’una perspectiva superior, és senzillament un funcionari de la política i es perd la capacitat i la riquesa de viure la política amb creativitat i amb força, amb credibilitat moral –com dèiem abans. Un polític només surt del nivell del conflicte en la mesura que té aquesta credibilitat. Si m’ho permeten, continuant en aquesta línia, crec que hi ha polítics que resolen afers però que obliden que al darrere de qualsevol assumpte sempre hi ha el rostre d’una sèrie de persones. I si perd aquesta dimensió, perd la gran força que té la dedicació a la política.

Més endavant, quan parli de la relació amb els partits polítics, ampliaré aquest punt, però m'agradaria assenyalar que un polític ha de tenir com a característica elemental el sentit de la llibertat. La llibertat no és fer el que et doni la gana, sinó que és allò que et permet traspassar la teva persona i sentir-te vinculat als altres. Si un polític no actua així i es deixa portar només per consignes o per tàctiques, la seva persona queda absolutament diluïda; i al meu entendre la grandesa del polític és la relació personal que estableix amb el conjunt de la societat.

Per tancar aquesta primera part fonamental, crec que la qualitat més gran del polític és que no tria el seu proïsme, sinó que aquest li ve donat. És molt fàcil tenir sintonies quan pots triar la gent que t'envolta, però en política has de saber i voler mantenir un diàleg sincer i clar amb la gent que no pensa com tu, i has de poder arribar a establir aquesta trama o aquest ordit sense les sintonies que en principi podries pensar que t'ajudarien.

Encara que hagi estat molt telegràfic, aquests són els que considero punts clau de la relació íntima i personal del polític respecte a la política.

Tots sabem que un dels grans desencants de la política actual és que els partits polítics no hem sabut trobar el nostre paper i la nostra funció en la societat. Jo recordo que quan em vaig afiliar a un partit polític, exactament l'any 1975, un conjunt de professionals vam estar mirant dues coses: quin era el model de societat per al qual volíem apostar a llarg termini –que obeïa a tot l'espectre ideològic d'Europa, que també estava present al nostre país–, i quin era el grau d'implicació en la consciència nacional catalana.

Després, del 1975 ençà, no s'ha aplicat gens aquesta visió a llarg termini. Si em permeten fer una fotografia, tot i que pugui tenir aspectes d'una certa injustícia, els diré el següent: l'amic íntim d'un socialista laborista com en Tony Blair era el senyor Aznar, que era un conservador de set soles –com vostès saben–, i no tenien cap problema a anar junts a tot arreu; l'amic íntim del senyor Chirac, conservador, era el senyor Schröder –dues persones que en teoria tenen visions diferents de la societat–; la construcció del primer govern austríac, que era

democratacristià, s'ha fet en connivència amb altres forces que no tenien res a veure amb aquesta tradició, i a Polònia hi passa quelcom semblant. Què significa això, des de la perspectiva de molta gent? Que les ideologies estan en el frontispici de les declaracions, però que no són operatives a l'hora de construir Europa, perquè el que és important és la conjunció d'interessos –en aquest cas interessos d'estat–, que són els que realment vertebraven la política.

Aquest horitzó a llarg termini, que la política hauria de tenir per saber cap a quin tipus de societat avança, ha quedat diluït per l'immediatisme polític. Aquest immediatisme es correspon amb el de la nostra societat, perquè la gent ens critica molt, als polítics, però no sap que els problemes que tenim per connectar-hi són els mateixos que té la societat. Una societat immediatista, una societat a la qual només li interessa l'economia –«És l'economia, estúpid!», com deia en Clinton–, una societat en què gaudir només és possible al voltant d'una certa banalitat, no pot esperar tenir polítics amb una visió a llarg termini o arriscats en els seus afers. Al meu entendre, tots som fills d'una situació més o menys semblant.

Hem de saber quines són les funcions dels partits. Jo crec que la primera és vertebrar l'opinió pública, fent-la operativa en el camp democràtic; la segona és tenir capacitat d'escola de democràcia i de debat intern, i la tercera és ser capaços de prendre decisions i de governar quan el país ens assigna aquesta responsabilitat. Aquests tres elements han de tenir un equilibri prou fort i han de ser prou vius com per no esbiaixar la funció social dels partits polítics.

L'equilibri d'aquests tres elements em sembla fonamental, i crec que la tradició política catalana ens en dóna una pista. Sense ser historiador, aniré una mica més lluny per ser gràfic en la meua explicació del perquè. A Catalunya, a l'època de la restauració, hi havia una idea de democràcia una mica artificial i el poder s'articulava al voltant dels grans grups de pressió, que anaven dels terratinents als bisbes, passant pels militars, etc. Però aleshores van aparèixer una colla de polítics que ja no se situaven al voltant d'aquests poders fàctics, sinó que actuaven

d'acord amb el seu compromís amb la societat. Jo moltes vegades he posat l'exemple del doctor Robert –tot i que en podria posar molts d'altres–: un metge que anava amb la maleta al costat del malalt, i com que no en tenia prou amb ser metge, va assumir responsabilitats de tipus cívic i va esdevenir el rector de la Universitat de Barcelona i el que va traslladar l'Hospital de Sant Pau; i encara sense tenir-ne prou amb el compromís cívic, va assumir el polític i es va convertir en l'alcalde de Barcelona, el president d'aquella candidatura dels presidents.

Els partits polítics hem d'agafar aquest exemple, perquè la gent i els militants vinguin amb les mans plenes de compromís cívic amb la societat, i d'aquest compromís cívic treure'n la dimensió imprescindible i necessària de conjunt que significa la política. S'ha de ser professional de la política, clarament, però s'ha de ser professional en aquest viatge personal de sentir-se compromès en l'àmbit que sigui de la pròpia responsabilitat política.

En relació amb les institucions, els explicaré una experiència. Una familiar meva que treballa en el món de l'ensenyament em diu: «Escolta, amb els adolescents jo estic treballant molt per ensenyar el civisme a la classe, i cada vegada que aquests nens veuen el debat al Congrés dels Diputats fem marxa enrere». Té raó, els polítics també hem de cuidar les nostres formes, perquè és la nostra manera d'expressar-nos. I en aquest sentit hem de trobar un equilibri, que al meu entendre se centra en dos punts.

En primer lloc, tenir sentit institucional vol dir dues coses. D'una banda, saber que les institucions, si són les que vertebrin el poble, no són del partit que guanya les eleccions sinó del poble i, per tant, la confrontació entre partits no pot monopolitzar totalment la política perquè ha d'estar moderada per la responsabilitat de cadascú. De l'altra, saber que no es pot entrar en una dinàmica de dilatació dels problemes a través de la cerimònia de recerca d'equilibris interns –una experiència que alguns de vostès poden constatar molt a prop.

Per tant, el sentit institucional és bàsic perquè s'entengui que guanyar unes eleccions no és expulsar l'adversari a les tenebres, sinó que és

saber-li donar un rol. No tindrem una democràcia ben consolidada fins que l'oposició no sigui un element reconegut i positiu en el conjunt dels afers institucionals. I sinó, mirin què passa a Espanya, per exemple, on es vol vertebrar el país a través del monopoli ideològic de cada una de les opcions. Tothom vol tenir el monopoli del país, però ningú no està disposat a posar institucions omnicomprensives perquè siguin els punts de referència de la gent.

En Maritain sosté que la democràcia és impossible de mantenir si no hi ha uns valors transversals entre el conjunt de la societat i els seus polítics. Cada poble i cada país ha de saber formular aquests valors a través del seu bagatge, a través de la història més positiva que ha heretat, i ha de saber establir aquest diàleg necessari entre els responsables polítics i la mateixa societat. No només em refereixo –com s'han dit anteriorment– als valors declamatoris de «llibertat i solidaritat!», sinó a les actituds que el poble va forjant al llarg de la seva història. Això és aquell consens implícit que dóna punts de referència al conjunt de la societat i entre la societat i els polítics.

En segon lloc, vull fer referència a la publicació de les obres completes d'en Joan Maragall que va realitzar l'Editorial Selecta, i de les quals se n'ha fet un volum en català i un en castellà. En l'edició castellana hi ha un pròleg d'en Laín Entralgo que em fa pensar en una cosa que vaig llegir fa anys i que he anat recordant sempre: «Hi ha dues maneres de ser bones persones. Una: aquelles que, per ser bones persones, marxen del món, es posen fora de la realitat i et recorden els valors que portem tots nosaltres, però des de fora. I una altra: hi ha gent que intenta ser bona persona enmig del foc creuat dels interessos, de la conflictivitat, de les tensions, de tot el que vulguin. En Joan Maragall és un d'aquests».

Per acabar, em permeto dir-los que la política, viscuda amb intensitat i amb dedicació, és un projecte per a una persona amb un contingut espiritual extraordinari, perquè és el repte d'intentar ser bona persona enmig d'aquesta conflictivitat. I en el fons, quan el polític se'n va a casa a dormir cada dia, el que es mira és si realment es realitza aquest

projecte o, en canvi, va a les palpentes. També els he de dir que la sensació d'anar a les palpentes és permanent i, per tant, l'horitzó de projecte i de realització personal és en el rerefons de la vivència de cadascú.

Fernando Vallespín

Yo, antes de nada, quisiera dar las gracias al *president* Jordi Pujol, que ha tenido la gentileza de invitarme a través de la fundación, y desde luego a la rectora de la Universidad Ramon Llull, por estar aquí.

Lo que pasa es que me encuentro un poco mal porque, efectivamente, el profesor Gabilondo había puesto ya el nivel muy alto; pero, claro, sigue subiendo el nivel y bueno, Esther, menos mal que yo lo bajaré y entonces podrás incorporarte ya más cómodamente. Yo me incorporo muy incómodamente a esta reflexión porque, en efecto, es una reflexión de altura.

Digo, ya de antemano, que no voy a hablar como representante del Centro de Investigaciones Sociológicas, con independencia de que sí introduciré algunos datos de encuestas. Voy a hablar fundamentalmente como teórico político, y confieso, ya desde el principio, que mi amigo y rector –porque yo soy también de la Universidad Autónoma de Madrid, como se ha dicho– me ha destartado un poco el esquema que yo quería haber seguido, puesto que me parece que es excesivamente idealista, y no porque haya citado tanto a Hegel, sino porque ojalá pudiéramos hacer hoy en estos tiempos poshumanísticos o posmodernos esa reivindicación de la política. Ojalá la gente –y esto que voy a decir es muy fuerte– se lo creyera, es decir, se creyera que es posible esa otra política. Y con esto entro directamente en donde me interesa aterrizar.

El único dato de encuesta –lo voy a decir al comienzo y, después, ya no volveré a comentar nada que tenga que ver con las encuestas– es una pregunta de éstas que nosotros llamamos de serie: De los siguientes, ¿cuál cree que es el motivo principal que lleva a la mayoría de los candidatos a diputado a presentarse a unas elecciones? Que es lo mismo que decir: ¿Por qué cree usted que alguien se mete a político? Y el 57%, es decir, una mayoría aplastante, dice que es por el poder y la influencia

que se obtiene a través del cargo, mientras que sólo un 18% dice que es por la posibilidad de luchar por sus ideales y los de su partido. Ésa es la opinión que tienen los ciudadanos de los políticos. No cambia mucho en otros países europeos; no es un síndrome exclusivamente español. En todos ellos, la profesión más denostada es la de político, cuando, por otra parte, creo que –es de sentido común– es la profesión quizá más necesaria, porque –antes lo decía el profesor Gabilondo– el gobernante es quien está al timón, y, por tanto, lo que deberíamos es tener o poder confiar, efectivamente, en quien lleva el timón; quien lleva la nave de la sociedad, en efecto, merece una confianza y merece al menos un respeto.

Lo que voy a intentar hacer aquí es lo contrario de lo que ha hecho el profesor Gabilondo –porque yo estoy aquí en tanto que científico social–, y es el tratar de buscar las razones por las cuales se denosta la política. La mala prensa de la política creo que tiene que ver mucho con una serie de consideraciones de tipo histórico, pero también con una nueva conformación de la realidad que se ha producido en esta sociedad nuestra, una nueva conformación que se caracteriza sobre todo por su complejidad y por la marginalidad que va cobrando la política respecto de otras actividades humanas. Es decir, antes, en el mundo moderno, desde el vértice del estado se podía transformar radicalmente la sociedad. Cada vez más, yo creo que tenemos la conciencia de que vamos perdiendo esa capacidad de transformación de la sociedad exclusivamente desde un vértice. Es decir, las decisiones sociales, las que nos afectan, tienden a horizontalizarse, ya es todo menos vertical.

Yo creo que la mala prensa se manifiesta sobre todo a través de tres síndromes que, en mi opinión, son muy compartidos por la gente. Voy a hacer una presentación tremendamente esquemática de esos tres síndromes, pero creo que me van a entender enseguida porque mucha gente comparte que, efectivamente, la política es eso o tiene que ver con eso.

El primer síndrome es obviamente el síndrome maquiaveliano, que viene a significar o se viene a reducir a lo siguiente: la gente se mete

en política porque busca el poder, y una vez que lo tiene lo que desea es conservarlo. Y esto es una ley de hierro. Esto no hay quien lo mueva. Por tanto, se puede aplicar a los políticos esa idea hobbesiana, que éste atribuía a cualquier ser humano, de que la vida es la búsqueda de poder tras poder, búsqueda que sólo cesa con la muerte. Bueno, gracias a Dios que hay políticos que se jubilan, y tenemos algunos aquí presentes, pero lo propio es que a los políticos se les expulsa de la política, no porque se jubilan; no se jubilan –digamos– por sí mismos.

Entonces, claro, hay una cosa muy interesante que dice Maquiavelo, que es lo siguiente –y es muy importante que seamos conscientes de esta distinción–: «Cuál sea el fin por el que nosotros deseemos estar en política es irrelevante a estos efectos; lo relevante en términos políticos es el conseguir el poder para realizar ese fin u otros». Es decir, que lo que se pasa al primer plano son los medios. Hay una idea maquiaveliana que es la de que quien quiere el fin debe querer también los medios. Es decir, quien quiere la política para enriquecerse tiene que instrumentalizar un conjunto de acciones para conseguirlo. Quien quiere acceder a la política para mejorar su sociedad, para hacer una sociedad más habitable, etc., también tiene que instrumentalizar su acción adaptándose a esa lógica cruel que es la competitividad –y luego volveré sobre eso.

Por tanto, por decirlo en términos ya más modernos, menos maquiavelianos –porque Maquiavelo estaba hablando, en definitiva, para los hombres del Renacimiento–, el político está en política, y una vez que se incorpora a la política lo que busca es la reelección. Y ésa es su patología y ésa es su única finalidad, y todo lo demás es instrumental para la consecución de ese último fin.

Y aquí es donde entra también una idea hobbesiana que me gustaría enfrentar a la magnífica descripción que ha hecho Ángel de atributos o de acciones, o de acciones humanas. Hobbes nos diría lo siguiente: el político debe ser íntegro, entero, porque si la gente piensa que es íntegro y entero tendrá más poder. Debe ser curioso. ¿Por qué? Porque si

manifiesta curiosidad será atractivo para la gente y, por tanto, conseguirá reforzar su poder. Debe ser singular, es decir, tener una personalidad propia, ideas propias. ¿Por qué? No porque las ideas sirvan para algo, sino porque en última instancia sirven para aquello que quiere todo político, que es seguir siendo el ocupante del poder. Y así con respecto a todos los demás atributos humanos, que es lo que dice Hobbes, que al final todos ellos, incluso la magnanimidad –dice Hobbes–, se reducen al poder. ¿Por qué? Porque la gente tiende a respetar más al magnánimo. Éste es el primer síndrome, que es el síndrome de Maquiavelo.

El segundo punto que añade también –digamos– una sombra de sospecha a la política, que es –también voy a ponerle un nombre– el síndrome de Carl Schmitts, es decir: la política es el lugar del enfrentamiento; no hay forma de penetrar en el ámbito de la política sin introducir inmediatamente un código, que es el código amigo-enemigo o amigo-adversario, el *freund-feind* éste de Schmitts. Es decir, que el enfrentamiento real o potencial entre los actores políticos forma parte de la esencia de eso que llamamos *políticas*. Por tanto, los políticos, por definición, son cainitas. Y es muy interesante lo que nos dice san Agustín. Yo creo que de ahí viene la idea ésta de cainitas, porque lo que viene a decir la Biblia es que cuando Caín mató a Abel se convirtió en el primer fundador de ciudades. Como Rómulo y Remo, de cuyo fratricidio nace Roma. Es decir, que la política está imbuida no ya sólo del conflicto, sino incluso –en el ámbito de lo simbólico, eso está en nuestra propia tradición más antigua– imbuida de, bueno, fratricidio es mucho decir, pero sí de un conflicto inexorable entre los propios actores.

Por tanto, no hay forma de entrar en política sin la definición inmediata de un adversario, es decir, que la definición del adversario es el criterio imprescindible para que nosotros nos podamos orientar en el espacio de la política. Es decir: ¿quién es mi enemigo?, ¿quién es mi amigo?, pero incluso dentro de los propios partidos, porque inmediatamente todo tiende a vislumbrarse desde esa perspectiva.

Y esto –y hay que dar un paso más– se ve potenciado hoy dentro de los sistemas democráticos con el código gobierno-oposición. Entonces, en una sociedad además profundamente desideologizada como es la nuestra, la identidad de los partidos cobra sentido a partir de ese código: «Dónde se ubica usted, para yo ubicarme en el sitio contrario». Es decir, vamos a ver ante este conjunto de opciones abiertas a las posiciones que, si yo ocupo una oposición, inmediatamente el adversario ocupa la diferente.

Y aquí otra vez una reflexión contraria a lo que trataba de afirmar Ángel, que yo comparto. Este posicionamiento o este código gobierno-oposición obliga sistémicamente, es decir, que el propio sistema de la política democrática obliga a que así sea –y me parece además bastante saludable–, a ofrecer diferentes versiones de una misma realidad. Es decir, que la lectura de la realidad que hace el partido A es de esa misma realidad que hace el partido B o que hace el partido C. O sea, que desde la esfera de la política lo que se arroja a los ciudadanos es una discrepancia, un conflicto en torno a la forma en la que se ve el mundo. Un conflicto, además, que muchas veces es irreconciliable. Pero el problema ahí es, por tanto –y yo creo que ésta es la consecuencia más terrible–, que por mucho que dialoguemos, por mucho que utilicemos la palabra, al final los argumentos aparecen delimitados dentro de la definición de la realidad que satisface a nuestros propios intereses sectarios. O lo que es lo mismo, que no podemos o, por lo menos, que carecemos de un instrumental, de un espacio, de un escenario donde podamos diluir esas visiones enfrentadas y, por tanto, podamos acceder a una supuesta visión objetiva de la realidad.

Por consiguiente, para el ciudadano la política aparece caracterizada por la presentación de definiciones diferentes, y muchas veces incluso antagónicas, de las mismas realidades, que pueden o no coincidir con la suya propia; realmente se encuentra inmerso en eso.

Entonces, al final, el problema que muchas veces los politólogos nos planteamos es dónde está la realidad, porque, en definitiva, la realidad no existe hasta que no es objetivada a través de palabras. Eso es lo

maravilloso que tiene el lenguaje. Hay una frase de Epicteto que es maravillosa, que dice algo así como: «No son los hechos los que estremecen a la gente, sino las palabras sobre los hechos», es decir, que la realidad se construye a medida que va siendo narrada. Por eso, este elemento que tiene la política también de narración es tremendamente importante, y como lo saben los políticos, tratan de anticiparse y de definir, antes que el adversario, una realidad. En cuanto se anticipan y definen esa realidad y le ponen la banderita, así es como nosotros la definimos, la objetivamos; a partir de ese momento ganan en esa lucha por mantenerse en el poder. Entonces, vemos como esto también nos traslada al primer síndrome.

Aquí, por tanto, este código gobierno-oposición nos introduce a un pluralismo de visiones del mundo que muchas veces no puede reconciliarse, y, lo que es peor, que precisamente porque no hay una interacción auténtica entre ese choque de visiones ambos pueden coexistir indefinidamente a lo largo del tiempo. Es decir, que las mentiras que puede decir un partido al final acaban sin ser disueltas en el espacio público, y nos encontramos con que hay ciudadanos que sólo siguen esa definición de la realidad o sólo acceden a la definición de la realidad de su partido, con lo cual ignoran las definiciones de la realidad de los otros partidos. Por tanto, nos encontramos muchas veces con visiones paralelas que al final nunca acaban de juntarse. Éste era el segundo síndrome.

El tercer síndrome también tiene un nombre, que es Roberto Michels. Como ustedes saben, es quien diseñó esa ley, que parece que es una de las pocas leyes que se asemeja casi a una ley del mundo físico: la ley de hierro de la oligarquía. Y ¿qué es lo que dice esa ley? Lo que dice la ley de hierro de la oligarquía es que, al final, en todas las organizaciones, por muy amplias que sean, por muy democrática que sea su gestión, hay una minoría que las controla. Una minoría que normalmente es de líderes o de *aparatchiks*.

En consecuencia, los partidos son normalmente impenetrables por parte de la ciudadanía, ya que son gobernados dentro de esa lógica

de –digamos–, acaparamiento del poder por parte de un grupo minoritario. Yo creo que esta idea cala. Ha calado. Yo creo que es lo que está también detrás de esa mala valoración y desconfianza de la ciudadanía hacia los partidos políticos. En Europa es la institución peor valorada, y en España las multinacionales son peor valoradas que los partidos políticos. Entonces, claro, yo creo que esto viene también de esta otra atribución de los partidos a esta idea.

Como se puede ver, yo creo que estos tres síndromes o éstas tres imágenes de la política, tremendamente negativas, nos la presentan, efectivamente, como un lugar donde se gestiona el conflicto; donde hay que mancharse las manos; donde, por tanto, no podemos extraer una imagen positiva de aquello que ahí se hace. Pero oculta otra dimensión de la política, al menos tan importante como ésta –que ha sido muy bien presentada antes por mi rector–, que es la visión de la política como la capacidad para realizar acciones colectivas. Yo diría incluso que algo más: como la capacidad de adicionar fuerzas humanas para realizar acciones colectivas. Es decir, que la política no se ve ahora como una técnica opaca, sino que se ve o comienza a verse como una energía, que es la única energía que nos permite realizar determinados fines colectivos. Sólo a través de la política, además, podemos realizar esos fines colectivos.

Antes, el *president* Pujol dijo que, efectivamente, sólo los políticos deciden en nombre de los demás. Es una inmensa responsabilidad, pero también tiene esa capacidad de permitir hacer cosas. Es lo que decía antes, con ese castellano magnífico, mi rector –aquí yo estoy fardando de rector– de que un político es un tramador, es decir, es un *broker* de acciones sociales; es quien tiene la capacidad de ir sumando voluntades para conseguir algo. Sin esa suma de voluntades no se puede conseguir algo.

Por tanto, ésta es la visión noble que hay detrás de la política, que normalmente se oscurece por esa otra visión que antes hemos visto y que comienza a aparecer. Por tanto, aquí sería el político como «facilitador»; el político como «conseguidor»; el político como esa persona

que tiene esa capacidad casi prometeica de conseguir que la nave funcione o se pueda dirigir en una dirección u otra.

El hecho de que esta dimensión vaya perdiendo fuerza en el imaginario público, yo creo que obedece a varias razones. Podemos establecer bastantes hipótesis. Hay una muy importante que dije al comienzo, que me parece que está ahí: el hecho de que, efectivamente, la política –al menos en el imaginario de la gente– tenga un problema, y el problema es que se va percibiendo quizá en exceso que no puede hacer lo que tradicionalmente estaba llamada a hacer. Por tanto, esa capacidad que tenía la clase política de adicionar fuerzas para conseguir fines colectivos al final se frustra, ya sea por divisiones internas, ya sea por la propia dificultad de llevar a cabo esta labor. Con lo cual la sociedad piensa: «Pues si tenemos un conjunto de intereses y queremos promoverlo, lo hacemos dentro de la estrategia de eso que llamamos, entre comillas, sociedad civil». Eso tiene mucho que ver: la crisis de la política con la crisis de lo público, con el proceso éste de privatización, de individualización de la sociedad en la que vivimos; y cuando entra en crisis el espacio público, entran necesariamente en crisis la política y los gestores de ese espacio público, que por definición son los políticos.

52

Joan Rigol lo ha dicho antes muy claramente: «Es muy importante actuar en nombre de la comunidad». Es muy importante actuar en nombre de lo público, buscar precisamente fines públicos –llámese *bienestar general*, *bien común*, como se quiera–, pero sin eso es muy difícil que sobrevivamos como colectividad. Entonces, ahora lo que parece es que la política es una mera gestión de intereses privatizados. De lo que se trata, en último término, es de buscar el interés general, ser algo así como el equilibrio entre la capacidad que tengan diferentes intereses privados e imponerse unos sobre otros. Punto.

Por tanto, desaparece la idea de bien común, la idea de que existe algo así que nos une a todos dentro de un sentido comunitario. Y, claro, yo creo que la reivindicación hoy en el discurso de algunos partidos de la tradición republicana, que yo creo que es lo que ha hecho mi rector –que yo le estaba viendo vestido de romano, además–, tradición republicana

pura, lo que viene a decir es precisamente eso: necesitamos comunicarnos más allá de aquello que nos interesa, es decir, para entendernos. Es decir, la comunicación dirigida al entendimiento, que diría Habermas. No la comunicación o, por lo menos, no el lenguaje utilizado como mecanismo de encubrimiento de intereses, y por tanto dirigido al engaño, sino que sencillamente lo que necesitamos es crear esos espacios para conseguir esta dimensión más amplia.

Pero aquí nos encontramos ante un problema grave —éste sí que es un problema sistémico—, que es esa creciente abstracción y tecnocratización de lo político. Y aquí me parece que es muy importante introducir una distinción no entre el político y el no-científico —como en el título de la obra de Max Weber, deliciosa—, sino entre el político y el técnico, el tecnócrata. Porque, claro, yo creo que si el político es algo es el gestor de lo contingente, es el gestor de las contingencias; de las contingencias derivadas precisamente de tener que adoptar decisiones. Yo creo que fue muy relevante también el que subrayara este punto Ángel Gabilondo; es decir, cuidado que, ocurra lo que ocurra, debatamos lo que debatamos, sabemos que al final debe recaer una decisión y que, por tanto, además, no podemos prolongar indefinidamente el debate hasta que exista un acuerdo. El imperativo de la decisión nos marca de una manera decisiva.

Pero el tecnócrata excluye la responsabilidad social a la decisión; quien la tiene que asumir siempre es el propio político. Y además, queremos que la decisión la tome un político, no un técnico, precisamente porque la mayoría de las decisiones que nos afectan, aunque tienen un componente técnico, en última instancia son decisiones políticas, es decir, que hay un elemento de contingencia. Dicho de otra forma, no son decisiones necesarias. Un ejemplo bastará: si nosotros vamos en un avión y de repente el piloto nos dice: «Señores, se nos ha estropeado un motor, vamos a someter a votación cómo aterrizamos, o va a decidir el señor *president* Pujol, que está en el avión, cómo se aterriza», claro, nos aterrizaría. Es decir, ahí no entra la política, porque es una decisión puramente mecánica, técnica.

Entra la política cuando no estamos seguros de que aquello que nos dicen los técnicos es efectivamente aquello que hay que aplicar. Luego ese elemento de contingencia es inevitable. Y la grandeza de la política reside precisamente en que en esa soledad –de la que antes hablaba también Gabilondo– el político tiene que adoptar muchas veces decisiones que son –no digo en la mayoría de los casos, pero muchas veces– trágicas, es decir, que no valen soluciones limpias. Siempre hay que jugar con dos males: se decida A o se decida B, no nos gusta ni A ni B, pero estamos obligados a decidir en esa línea y, por tanto, ese elemento trágico es un elemento fascinante de la política. Y ahí creo que Shakespeare ha sido el maestro en desvelarnos esa tragedia asociada a la política.

Por tanto, este político es algo muy diferente de un técnico, pero también es algo muy diferente de un *aparatchik*, es decir, de estas personas que pensaba Roberto Michels: esa persona que está más allá de la lucha de poder dentro de un partido y, por tanto, tiene una visión mucho más amplia –como bien ha dicho Joan Rigol– de lo que está en juego en cada decisión. Entonces, en este sentido el político no puede ser exclusivamente pragmático, sino que tiene que tener una hoja de ruta, tiene que tener un mapa, porque aunque tenga que jugar con contingencias, tiene que jugar a partir de algún tipo de lenguaje, a partir de una episteme, es decir, un orden, que yo creo que hoy ya no son las ideologías políticas, pero sí algunos valores muy importantes que quizá sean los que precisamente dan sentido a lo público en nuestros días.

La dificultad, sin embargo, es la falta de tiempo y la falta de un espacio adecuado para poder hacerlo. Y aquí me alegro de tener a una representante de los medios de comunicación, brillante además, como es Mónica, para decirle cuál es mi queja de los medios de comunicación y por qué tienen esa dificultad con la política. Y enlazo con algo que ha dicho también mi rector –perdón, siempre me estoy apoyando en otro para decir lo que digo, pero así quizá sea más didáctico. Antes decía el filósofo que todo se ha puesto perdido de actividades, de actividad. Los

políticos son hiperactivos. ¿Por qué son los políticos hiperactivos, Mónica? Los políticos son hiperactivos por vuestra culpa. Y ¿por qué por vuestra culpa? Porque vosotros también estáis sujetos a un código, a un imperativo sistémico que ha acabado impregnando todo. Bueno, realmente a dos códigos.

Primer punto fundamental del código, que es el siguiente: no hay información, no hay noticia, si no es algo novedoso. Es decir, el término inglés de *news*: noticias y novedades. Por tanto, la función de los informadores, de los periodistas, es irritar permanentemente a la realidad para introducir algo diferente de aquello que ya es conocido. Entonces, en esa irritación de la realidad, lo que se hace es subvertirla, no se limitan a reflejarla, y eso acaba contagiando a aquellos que viven desesperadamente de los medios de comunicación, que son precisamente la clase política.

Entonces, ¿qué ocurre? Que la clase política se vuelve hiperactiva. Todos los días tienen que introducir algo en la agenda de los medios. Por tanto, todos los días tienen que hablar, porque si no hablan ellos, lo hace el contrario. Aquí estamos otra vez con el código éste gobierno-oposición, con lo cual, al final, ¿qué ocurre? Pues que los políticos se ponen perdidos de actividad –me han encantado los términos con los que lo dijo el filósofo. Y al final el ciudadano ya no sabe, llega un momento en que no puede detenerse a pensar, igual como el político tampoco puede detenerse a pensar muchas veces porque es arrastrado por esa lógica.

Pero luego hay otro elemento del código de los medios de comunicación que también afecta mucho a la política, que es esa asociación de la información al entretenimiento en la sociedad en la que vivimos. Eso que los americanos llaman *infotainment*, es decir, que no basta con informar, sino que hay que informar y a la vez entretener, con lo cual se banaliza la información política: en la presentación de los temas políticos predomina más esa línea de entretener informando, o informar entreteniendo. Yo creo que eso es algo que está afectando también sobre todo al discurso de la política. Hay una devaluación del

discurso como consecuencia también de esa otra necesidad. A la vista de esto, me hago al final la pregunta –y la dejo sin contestar–: ¿cómo hemos de formar al político? ¿Cómo podemos recuperar una carrera política? Porque el problema de la clase política es que no hay una carrera política objetivada, al menos en nuestro país, aunque tampoco en la mayoría de países, con la excepción quizá del Reino Unido, donde sí hay efectivamente una serie de pautas que están más o menos objetivadas, donde incluso yo he llegado a ver que se buscan candidatos en los periódicos, es decir, que buscan gente para ocupar puestos, que es algo inimaginable aquí. Aquí el problema es precisamente cómo conseguir despojos para colocar a la gente que ya está ahí. Entonces, la no existencia de esa carrera no nos suscita la necesidad de preguntarnos sobre cuáles deben ser los contenidos de esa misma carrera. Así pues, yo creo que esta fundación tiene delante suyo una tarea importante, que puede ser el ir dotando de contenido, poco a poco, a esa –yo creo que ya casi imprescindible– tarea de construir una carrera política.

Y aquí acabo de verdad. Gracias.

Mònica Terribas

Una reflexió que feia el doctor Vallespín, i que potser també hem de tractar, és la de la «societat desidealitzada»: qui està desidealitzat, els polítics o la societat? És a dir, realment és la societat la que està perdent ideologia, o és que els polítics estan perdent ideologia perquè estan al servei ja no de la cosa pública sinó dels partits? L'Esther Giménez-Salinas suposo que podrà aportar una nova visió de la formació dels polítics, perquè un gènere que s'ha introduït en la classe política és la dona. La seva absència reiterada a l'esfera pública –no només en l'àmbit de la política– segurament representa una oportunitat per construir una nova manera de fer política des del seu punt de vista. Es va parlar molt de la paritat al govern de Rodríguez Zapatero, quan es deia «s'ha fet per fer la foto» i es debatia si les dones i els homes haviem de ser iguals en nombre.

Esther Giménez-Salinas

Moltes gràcies. En un acte de realisme pur jo vull donar les gràcies als membres del Centre d'Estudis Jordi Pujol, als que estan a la cuina, als que no surten a les enquestes i no tenen poder, perquè realment aquest seminari s'ha fet gràcies a la cuina, com moltes altres coses de la vida.

A mi no m'agrada la idea que jo sigui dona i parli de la dona, perquè crec que un dels pitjors problemes que tenim és que de dones sempre en parlem les dones. Hagués estat ideal que fos un home qui parlés de dona i política, però ni dels estudis, ni de les investigacions, ni de les recerques, els homes no se n'ocupen. Explicaré una mica aquesta situació i el seu perquè.

Permetin-me fer un parèntesi, perquè en el moment de presentar-me, la Mònica Terribas m'ha recordat sis anys de la meua vida anterior i vull aprofitar per dir que el pitjor que li pot passar a un país és judicialitzar la política. La política i la justícia tenen dues ètiques i dues lògiques, i quan aquestes es barregen tenim tant una política com una justícia molt dolentes. Potser seria el tema d'un altre seminari, però crec en aquest missatge, crec que les idees han de ser molt fortes en aquest sentit, crec en la justícia i en la política, i crec que és molt negatiu quan es contaminen.

Tanco el parèntesi i torno al realisme: la dona i la política. Em sembla que no dic res de nou si parlo de la desigualtat de gènere, de la incorporació de les dones a la política, a la ciència, a la universitat, a l'empresa, etc. Tenim prou lleis que garanteixen aquesta igualtat –no és un problema legal, doncs–, però la realitat social és molt diferent.

M'agradaria fer alguns matisos abans d'entrar en el tema en concret. Si parlem de dona i política en sentit estricte, és veritat que hi ha poques dones a la política, però si entenem la política com la participació en la vida comunitària (associacions, societat civil, etc.), hi ha moltes més dones que homes. Per tant, jo entenc que el sentit ampli de política està una mica lluny del poder que comentaves, perquè hi ha dones invisibles, dones que fan moure una comunitat, i això també és política.

Per a mi la política no és només ser al parlament, no és només ser en algunes institucions, sinó que és fer una política que no es veu. Si agafem totes les llistes d'associacions, de participació, etc., veurem que aquesta desigualtat de gènere no només no existeix, sinó que hi ha moltes més dones participant en aquesta política de rerefons, en aquesta política que no es veu tant, però que en definitiva és la que també fa moure un país.

Un altre problema que es planteja –i aquí faig una crida als rectors i als investigadors– és que no hi ha investigacions sobre dona i política. Les poquíssimes que hi ha són molt dolentes: per què n'hi ha tan poques i són tan dolentes? Això passa amb dona i política, però també passa amb dona i ciència i amb dona i delinqüència. Com que és un tema que conec molt bé, els ho explicaré: a Europa, de cada cent persones delinqüents, hi ha noranta-cinc homes i només cinc dones. Aquest és un fet molt important, perquè parlem molt de seguretat i de llibertat, i pensar que la dona té una gran resistència a delinquir probablement ens hauria de portar a estudiar-ne el perquè. No hi ha investigacions que expliquin aquesta situació, que es dóna a tots els països d'Europa i segurament a tots els del món, però les xifres són exactes. Des dels països nòrdics es pensava que quan la dona s'incorporés a la vida pública la proporció canviaria, però no ha estat així. Els països nòrdics són els que tenen menys dones delinqüents, però la xifra és molt semblant a tot Europa. No es duen a terme recerques ni investigacions que expliquin el perquè d'aquest fet, de la mateixa manera que no se'n duen a terme sobre dona i política.

I per què passa, això? En primer lloc, perquè el tema de gènere no és important, i com que no ho és i no hi ha revistes de gènere indexades, nosaltres –els investigadors, els que treballem a la universitat– no podem publicar. Si no podem publicar, la carrera investigadora no serveix, per tant, no fem investigació de gènere.

En segon lloc, perquè per fer investigació de gènere s'ha de partir de la ideologia feminista, i hi ha moltes persones que no estan d'acord amb aquesta ideologia. Així doncs, com que es parteix d'un punt que no es pot tractar, es deixa de banda.

En tercer lloc, perquè desgraciadament les poquíssimes investigacions que hi ha sobre dona i política només les han fet dones. Aquesta crec que és una forma molt marginal de tractar un tema, perquè si pensem en la quantitat de problemes que hi ha al món, dubto que una persona s'ocupi només d'un tema específic. La meua crida molt clara, molt directa i molt realista és que els homes també s'ocupin de què està passant en relació amb la dona i la política.

En quart i últim lloc, hi ha la qüestió de què significa l'esfera pública i l'esfera privada; en el temps del contracte social, quan surten els temes de llibertat i seguretat, què significa el món públic. El món públic està ocupat pels homes, i l'esfera privada, per les dones. Aquest procés és imparable, no l'hem trencat, i crec que hem d'anar a les arrels del contracte social per entendre per què es produeix aquesta gran dificultat entre l'esfera pública i l'esfera privada.

A continuació els donaré quatre xifres, perquè aquest és el meu camp i als juristes ens agrada trepitjar de peus a terra. Quin és el percentatge de dones als parlaments del món? Bàsicament, hi ha un primer bloc de països format pels escandinaus i també per Espanya. El següent el conformen els països del mig, que tenen entre un 20% i un 30% de dones, i en aquest hi ha Catalunya i Suïssa; ara bé, si es fixen en els països, veuran que estan barrejats, que no obeeixen a una geografia o una situació, sinó que en funció del moment uns països tenen una política que incorpora dones i altres no. Pel que fa als països que tenen menys presència de dones, com per exemple els Estats Units, Irlanda, França o Itàlia, algú em pot explicar per què tenen tan poca presència? Són països que estan menys desenvolupats que els primers? No, és simplement un problema d'opció política. I finalment hi ha els països que pràcticament no tenen dones al parlament, o els que en tenen un 0,0%.

En relació amb la presència de dones al Parlament de Catalunya, és indiscutible que s'ha produït una evolució, perquè en deu anys hem passat d'un 14% a un 30%. Ha passat el mateix al Congrés espanyol –les xifres són prou clares– i al Parlament europeu. Per acabar, i simplement per contrastar, jo diria que tot això es pot aconseguir amb una

política de quotes. Per exemple, quan mirem el nombre d'alcaldeses a Catalunya, el resultat és molt diferent.

Per intentar sistematitzar la situació, crec que cal reflexionar sobre el fet que nosaltres podem dividir els motors d'Europa –en un sentit diferent dels «motors d'Europa» que deia el president Pujol. Als països escandinaus la incorporació de la dona a la política ja fa molts anys que és una realitat, i el fet que Espanya s'afegeixi als països escandinaus m'agradaria que respongués a una política consolidada, que no fos una política de pèndol, perquè si és així i ara tenim unes quantes dones però d'aquí a vint anys no en tenim cap, no serveix de res. En total, hi ha quatre blocs europeus: els països del nord –que també inclou Alemanya–; els països centrals, que tenen de 20% a 30% –Anglaterra, Polònia, etc.–; els països mediterranis a excepció d'Espanya –França, Itàlia, Grècia–, i els països amb menys del 10%, que són els de l'Est. Amb excepcions, crec que Europa es divideix així: nord, centre, sud i est. Si comparem aquesta realitat amb altres aspectes, com la justícia o la política, la situació és exactament igual. Per tant, la incorporació de la dona és un motor de progrés i de benestar social.

A banda de les xifres, m'agradaria plantejar les tres qüestions següents: Les dones tenen el mateix interès polític que els homes? Hi ha diferències de comportament a l'hora de manar, de dirigir, d'incorporar-se a la política? Aquestes diferències influeixen en la presa de decisions?

A la pregunta de si les dones tenen el mateix interès polític que els homes, hem de recórrer a les investigacions del Regne Unit i els Estats Units –les nostres són pràcticament inexistents– per veure que els interessos de les dones quan s'incorporen a la vida pública es concentren en l'àmbit de l'educació, la família i la sanitat. Això significa que les dones incorporen els valors de l'esfera privada a la vida pública. Encara que no estigui aportant res de nou, crec que és una reflexió molt important, perquè significa que des de la seva esfera, quan les dones arriben a la política es preocupen més d'allò que els afecta directament o d'allò que consideren el valor més important. Les dones donen un

concepte diferent al valor de benestar, un concepte diferent al valor de salut –també ho deia el rector Gabilondo i ningú no dubta que és un home–, i en totes les investigacions es veu que els canvis més importants en l'àmbit del benestar social s'han produït precisament per l'arribada de les dones a determinats òrgans de decisió. Això succeeix amb els partits d'esquerreres i amb els de dretes; no és que les dones siguin apolítiques o no tinguin ideologia, sinó que en les investigacions existents, tant quan participen en governs d'esquerreres com de dretes, les dones s'ocupen dels temes que afecten específicament l'esfera «privada» –encara que no sigui cert que sigui privada, són els temes del seu domini.

Quant a si hi ha diferències de comportament a l'hora de fer política, a l'hora de decidir, tornem als estereotips. Jo els explico, però crec que des del punt de vista científic les investigacions tenen poc rigor. La majoria –també angleses i nord-americanes– diuen que els homes són més actius en política, tenen més informació política, llegeixen més els diaris, tenen molta més ambició, són més poderosos i, sobretot, són més individualistes. De les dones, per la seva banda, en diuen que són més properes, dialogants, accessibles, treballen més en equip i són més conciliadores. Jo, personalment, vull fer una crítica perquè crec que són estereotips, però no els puc aportar estudis científics perquè no n'hi ha. Per tant, utilitzo els que he pogut consultar, encara que no tinguem resultats definitius.

Què és el que sí que explica la dificultat de la dona per incorporar-se a la vida política? Bàsicament es parla d'un procés de socialització diferent, d'un nivell educatiu més baix i d'un tipus de feina menys qualificada. Per trencar els estereotips em referiré al que conec més en aquests moments, que és el «nivell educatiu més baix».

Si ens fixem en les dones a la universitat, abans del 1914 no n'hi havia cap de matriculada oficialment. Els juristes recordem la Concepció Arenal, que es va vestir d'home per poder anar a la universitat, però a part d'aquesta anècdota, segons els registres les dones van començar la universitat l'any 1914. Actualment, d'acord amb les xifres de 2004, a Es-

panya i a Catalunya hi ha un 56% de dones a la universitat. En conseqüència, no podem partir de la idea que el nivell educatiu sigui més baix.

Ara bé, quan analitzem, per exemple, quantes catedràtiques hi ha a la universitat, les xifres són absolutament diferents: un 12% de dones són catedràtiques, i al centre d'investigació científica, n'hi ha un 16%. Per tant, la pregunta és: què passa pel camí? No podem dir que el nivell educatiu sigui més baix, perquè no és cert. Estem desaprofitant una situació, una inversió i una capacitat molt important que a l'hora de revertir en la societat desapareix. El 97% de nens i nenes estan escolaritzats i el 56% arriben a la universitat, per tant, les explicacions han de venir d'una altra banda.

Amb referència a la influència del tema de gènere en la presa de decisions, les investigacions britàniques tornen a explicar que les dones candidates tendeixen a ser considerades més humanitàries, més pràctiques, més accessibles, més honestes, amb uns principis sòlids i més treballadores. En canvi, els homes són vistos com a més efectius, més decidits, amb més capacitat per respondre a les responsabilitats i amb menys dubtes en la presa de decisions. Però vull insistir que els pocs estudis que hi ha no són suficients per permetre'ns treure conclusions.

Tenint en compte que no tenim ni ciència ni recerca en aquest sentit, segurament l'experiència pràctica de les dones en política –en aquest cas la de la Mary Robinson o de l'experiència escandinava– és el que ens pot aportar informació sobre què significa realment, o què està canviant des de l'arribada de les dones a la política. Així, el noruec Jill Bystydzienski explica: «La creixent resposta del Govern noruec a les idees expressades per les dones activistes coincideix amb el nombre creixent de dones en les institucions públiques. A mesura que les dones han entrat en el Parlament i en els governs regionals i municipals, han fet possible que els problemes, preocupacions i valors de les dones siguin discutits, debatuts i legislats més obertament i amb més freqüència. Moltes d'aquestes dones reberen la formació política dels moviments de dones i foren properes als punts de vista i demandes de les dones activistes. Per tant, portaren l'agenda feminista a l'esfera

pública, a l'esfera de la política, a l'esfera on aquesta agenda té un impacte significatiu. L'entrada de les dones, sobretot quan s'ha produït en un nombre important, ha originat canvis en el contingut i orientació de la política. L'acció del feminisme i del moviment feminista ha impulsat que l'entrada d'aquestes dones tingui un paper significatiu en aquest procés».

Jo crec que si estem entre l'idealisme i el realisme, cal que ens acostem a una realitat molt concreta. No m'agradaria tant treure conclusions com intentar insistir més en algun punt; fa molts anys vam aprendre que quan un vol traslladar una idea l'ha de repetir com a mínim tres vegades al llarg de la conferència. Jo, que sóc una enamorada de la docència, els trasllado algunes de les idees –tres, cinc o sis potser– que han aparegut al llarg d'aquesta breu intervenció.

El primer punt és que cal que la incorporació de les dones a la vida política no sigui un pèndol, ni una moda, ni un maquillatge. A mi em fa molta por perquè no crec en la paritat de cop i volta, no crec en fer un govern meitat dones, meitat homes, meitat gossos, meitat animals, etc. No, aquesta no és la manera d'aconseguir la participació política; la manera és que realment provinguin d'una política estable i pensada. Jo també puc entonar un *mea culpa*, ja que a la meua universitat, per exemple, no hi tenim cap dona honoris causa, i segur que hi ha moltes dones mereixedores d'aquesta distinció. Parlo de la meua universitat, però podria parlar de la Universitat Autònoma i de moltes altres. I perquè? Perquè no hi pensem, perquè a l'hora d'escollir simplement no hi estem pensant. Per tant, no és un problema de quotes, sinó d'estar present a la vida. Quan un és a la cuina, no és al menjador. Cal valorar qui hi és, com hi és i què està fent.

El segon punt és que cal trencar els tòpics. Si tenim un 56% de dones universitàries, el que no podem fer és pensar que no hem d'aprofitar aquesta situació. Això no és possible, i des del punt de vista econòmic és la pitjor inversió que podem fer. Així doncs, no és veritat que el nivell educatiu sigui més baix, sinó que segurament la igualtat d'oportunitats no és tanta.

El tercer punt –que possiblement sigui el més important de tots– és que l'arribada de la dona a l'esfera pública ha portat a l'agenda política temes que abans es consideraven exclusivament de dones. Podríem parlar d'una institucionalització d'allò que podem etiquetar de femení. El fet que determinats espais, com la salut, l'educació i el benestar, siguin un tema important del calendari polític significa que potser els valors que tradicionalment s'han considerat femenins puguin ajudar a construir una altra forma de fer política. I dic *tradicionalment* perquè no crec que hi hagi una línia divisòria entre el femení i el masculí, però sí que és cert que *tenir cura de* sembla patrimoni de les dones, i sinó mirem les professions. *Tenir cura de* sembla una aportació molt important –hi ha molts estudis dels països escandinaus en aquest sentit– per entendre d'una altra manera la política i la comunitat, per donar resposta d'una altra manera a tot el conjunt de la societat –no només al col·lectiu de dones, perquè seria absurd que la salut fos només de dones.

64

Hem d'entendre que a l'agenda política el més important potser no és l'economia, hem d'entendre que per viure bé els valors més importants potser no són necessàriament els econòmics –valors, insisteixo, que tradicionalment han estat masculins. Aquesta seria probablement la millor aportació política que podríem fer les dones a aquest món.

En relació amb això, la pregunta final és: que les dones s'interessin específicament pels àmbits de benestar, educació, etc., significa una limitació d'origen, significa que la nostra vida privada ens fa tan limitades que no podem arribar als altres àmbits o, al contrari, significa que aquest gran valor potser es podria discutir d'una altra manera a l'agenda política, que aquests àmbits fossin els més importants i es comparassin entre homes i dones?

Moltes gràcies.

Col·loqui

Mònica Terribas

Voldria agrair als tres ponents la seva disciplina. Quan em toca fer aquesta feina miro de fer el que hem de fer, que és intentar limitar els ponents, sobretot, perquè els tornarem a escoltar, perquè hi haurà preguntes i ara tenim un temps molt valuós per donar més ritme i més profunditat –si es pot– a tot el que hem escoltat.

Mentre nosaltres érem aquí tancats, la informació que ens ha arribat de l'Agència Catalana de Notícies i d'EFE és que hi ha un trencament del Govern perquè els consellers d'Esquerra Republicana en surten. Ho dic perquè també seria trist que, tenint com tenim un debat actiu sobre política, vostès es quedessin sense saber l'última causa d'irritació col·lectiva. La irritació ha estat vehiculada a través del conseller de Relacions Institucionals, en Joan Saura, que en sortir de la reunió amb el president Maragall ha dit als periodistes que el tema s'havia resolt així. Per tant, ens espera un dia intens. No són paraules del president Maragall, que és a qui li toca comunicar-ho, ni tampoc dels consellers d'Esquerra, a qui els toca sortir del Govern, però està clar que estarem distrets. Hi haurà eleccions, ha dit també en Joan Saura, abans de finals d'any.

A continuació, li demanaré al doctor Gabilondo que faci una intervenció inicial.

Ángel Gabilondo

Sólo estaba pensando en la elegancia de medir el tiempo, porque es verdad que la prisa genera una ansiedad y, además, algunas veces hemos dicho que la prisa es el otro nombre del miedo. O sea, siempre que hay prisa, hay miedo a algo. Y me gustaba también esa elegancia; por una parte se dejaba el papel, pero por otra se miraba hacia otro lado como diciendo que no tenía tanta importancia. Esto sí que se agradece, que no tengamos prisa, quiero decir, sólo urgencia.

Mònica Terribas

Començarem amb les preguntes. La primera: ¿No es troba a faltar una formació filosòfica en bastants dels polítics, que tinguin principis i els visquin de manera que quan un partit proposa una acció bona, no se n'hi oposi un altre sistemàticament? És a dir, que un polític –com ha reflexionat en algun moment el president Rigol– mai no reconeix bondat en una iniciativa del partit contrari? Les llistes obertes no millorarien el fet que un polític estigui enganxat a la seva situació?

Joan Rigol

D'una banda, els polítics necessitem els partits, perquè sinó no s'entén el joc democràtic i la vertebració política. Però sí que em sembla que moltes vegades els partits polítics i el seu lideratge no és tant un lideratge moral sinó un lideratge per dominar la màquina. I aleshores la responsabilitat es transmuta en una espècie de servilisme. Aquest és un dels punts que hem de mirar d'evitar i d'intentar posar-hi una frontera.

De l'altra, és ben cert que hi ha idees i actituds d'altres partits que són molt vàlides i que s'han d'assumir, però en política també és cert que algunes de les iniciatives positives són pells de plàtan estratègiques perquè t'hi fumis de lloros –perdonin la grolleria, però volia ser gràfic. La resposta no és dir «Ei, això és una trampa!», sinó intentar superar-ho. És difícil, lògicament, i és un risc, però al polític que no vulgui riscos se li pot dir allò de «qui no vol pols que no vagi a l'era».

Suggerixo aquests dos elements. Primer, parar atenció als lideratges que són únicament i exclusivament per a màquines interiors i administratives, perquè al meu entendre el que cal en un partit –sobretot quan l'equilibri d'aquells tres elements no funciona– és que almenys hi hagi la sublimació del lideratge moral. Segon, que el diàleg sigui sincer, que mai no sigui estratègic, i per aconseguir-ho, moltes vegades has de despullar allò que és pura tàctica i arribar al fons de les coses, però has d'emprendre aquesta aventura.

Esther Giménez-Salinas

Pel que fa a la formació, sovint els estudiants et pregunten: «I això de què em servirà en el futur?». Jo crec que la formació és bàsica per exercir qualsevol professió. I en aquest sentit, la política n'és una més.

Mònica Terribas

Una de les preguntes que fan també des de la platea és: Per què els partits no es dediquen més a formar políticament els ciutadans? Si és una qüestió de diners, si és una qüestió de no tenir-ho en compte, o si és una qüestió de no formar part de les urgències –com deia el doctor Gabilondo. No és una urgència, la formació dels polítics?

Joan Rigol

Moltes vegades la dificultat és l'endogàmia, és a dir, un es pot dedicar a la política i a la mínima que bada adonar-se que el seu adversari és un company del mateix partit, i al final es troba dient: «Escolta, que jo no m'hi he posat per barallar-me amb un company!». Aquesta endogàmia interna només es pot superar, al meu entendre, si la militància no es basa en una fidelitat purament emotiva, sinó que dins dels mateixos partits els fets reals de la societat hi són presents.

Aquest primer punt és un dels que s'ha de tenir més en compte. De tant en tant, al llarg de la teva trajectòria política t'has de preguntar si l'objectiu amb què et contrastes és el mateix que tenies quan vas entrar en política.

Un segon punt que també s'ha de vigilar és que la dinàmica política no et faci variar aquesta motivació de fons. Per exemple, el polític que té com a punt de referència fonamental Catalunya, quan se situa en l'àmbit de l'Estat –a mi em va tocar ser-hi una colla d'anys– ha de preguntar-se sovint si la seva lògica continua sent la del seu país de referència. Aquestes opcions bàsiques s'han de mantenir fermes d'una manera militant, perquè tan bon punt bades una mica, et trobes absolutament immers en un joc que no és el que creus que has de tenir.

Mònica Terribas

Ha quedat una pregunta a l'aire, que és la de si les llistes obertes millorarien el fet que un polític estigui enganxat a la seva situació. I aprofito el doctor Fernando Vallespín per adreçar-n'hi d'altres, perquè n'hi ha de concretes que l'impliquen directament a ell.

Com es pot saber quina és la realitat, si cada partit o cada mitjà de comunicació hi diu la seva, explica la seva part de realitat?

Si la dona fos molt més visible en política, vostè creu que la resposta a l'enquesta que ens ha llegit seria la mateixa? Estaria tan vinculada amb el concepte de *poder*? És a dir, *¿por qué se dedica la gente a la política, por el poder –esa es la visión que tiene la gente? Si hubiera más mujeres en política, ¿sería quizá distinta la respuesta a esta encuesta?*

Y si todos los políticos sólo tienen en mente la reelección, si eso está ahí.

Fernando Vallespín

Antes de nada, yo no quisiera haber dado la impresión de que mi descripción de la clase política es muy negativa.

Debo comentar una cosa que no he dicho y que me parece que es muy importante también para saber ponderar aquello sobre lo que estamos hablando. Si cualquier otra profesión se sometiera al escrutinio público al que se somete la clase política, sería infinitamente más denostada, probablemente, que los políticos. Es decir, si los abogados, los médicos, etc., estuvieran todo el día en los medios y fueran perseguidos sistemáticamente, no creo que su perfil social fuera el mismo que tienen ahora. Yo creo que es importante, es muy importante dejarlo ahí.

Pero también creo que es muy importante señalar algo que debe ser objeto de un debate específico, y es que, dado que efectivamente se ha generalizado esa visión de la política, es muy difícil que hoy en día las personas de valía encuentren incentivos dedicándose a la política. Una de nuestras mayores quejas en estos momentos, por ejemplo, es la

ausencia de liderazgo en Europa. Es decir, no tenemos líderes europeos. ¿Dónde están aquellos antiguos líderes europeos? ¿Tiene esto que ver, quizá, con la ausencia de incentivos para la política? Es decir, estas son cuestiones, yo creo, muy importantes, que no hemos podido tocar pero que están también conectadas con lo que hablamos.

Yendo muy rápidamente: las listas. Yo creo que sí, que el abrir las listas favorecería una mayor comunicación entre clase política y ciudadanía. ¿Por qué? Sencillamente porque introduciría dentro de nuestro sistema proporcional algunas de las condiciones bajo las que operan los candidatos en los sistemas mayoritarios; por ejemplo en el Reino Unido, donde tienen el incentivo de acercarse a los problemas de sus representados. Ahora mismo, ese incentivo desaparece, puesto que lo que se hace es sencillamente votar una lista. Por lo tanto, yo creo que eso mejoraría la calidad de la comunicación entre representantes y representados, y ya en sí mismo me parece que es un avance.

Ahora bien, hemos hecho una crítica importante a los políticos, pero no hemos hecho una crítica, que también merecen, a los propios ciudadanos. No tengo ninguna seguridad –y lo vemos, por ejemplo, en las elecciones al Senado, que son de listas abiertas– de que los ciudadanos se tomen la molestia de discriminar en el caso de que se les permitiera discriminar. Es decir, que en cierto modo el estatus y la fortaleza de una clase política dependen también de las exigencias que le hagan los ciudadanos, porque son tremendamente sensibles a aquello que éstos demandan; porque los necesitan para poder acceder, precisamente, a esas situaciones de poder.

Y luego, claro, lo del tema de la mujer. Yo he oído respuestas de muchos tipos a esa pregunta. Creo que la pregunta no es: si se incorporan más mujeres, ¿cambiará esa naturaleza tan hobbesiana, maquiaveliana de la política?, o ¿hay menos mujeres porque precisamente no va con ellas el incorporarse a esas lógicas, o reniegan, en cierto modo, de esas lógicas? Es decir, ¿no va con ellas, teniendo esa posibilidad y, además, la capacidad incluso de poder dedicarse efectivamente a la

política? Es una pregunta que tendríamos que resolver empíricamente. Es decir, ahí sí que caben encuestas y estudios, y, entonces, que se pronuncien ellas. Yo no me atrevo a optar por ninguna de las dos, aunque creo que los dos puntos tienen que ver. Es decir, una mayor presencia de mujeres yo creo que sí serviría, por lo menos para romper algunas de esas aristas tan puntiagudas que salen siempre en el mundo de la política tal como lo conocemos, pero lo que no sé es si al final también las mujeres acabarían siendo colonizadas por estas lógicas.

Y luego, respecto al tema de la realidad, eso no tiene una solución. Además, en estos tiempos posmodernos ya hemos perdido toda esperanza de poder objetivar verdaderamente una realidad como la única posible y, además, por definición, los sistemas democráticos pluralistas sólo pueden hacer honor a ese pluralismo permitiendo, precisamente, esas lecturas plurales de la realidad. Y no creo que sea un drama el que tengamos que vivir en un mundo donde nos encontramos historias muy distintas respecto a los mismos acontecimientos y descripciones muy diferentes de una misma realidad. Al final hay una decisión, que es nuestra, igual que hay una decisión, también, por parte del propio líder político.

Mònica Terribas

Dues preguntes que estan en l'àmbit filosòfic i del que planteja precisament aquesta taula. Pregunten: Es demana idealisme, però quan un govern és massa idealista, aleshores se'l critica. Si tothom apliqués la seva ideologia sense matisos, en arribar al govern, el risc de la fractura social seria altíssim. Per tant, no seria millor superar aquesta dualitat entre idealisme i realisme per aconseguir una ètica de la responsabilitat i una lògica argumentativa que defensin les conviccions i les decisions?

I una altra de les persones assistents es pregunta: Com es pot provocar un canvi realista des de l'idealisme? És a dir, com es pot superar i trobar un punt en comú? Per què ha de ser una dualitat? Per tant, en el mateix sentit que l'anterior, com es podria fer una proposta realista partint de les idees i de les conviccions?

Ángel Gabilondo

A mí, en general, no me gustan mucho las palabras que acaban en *ismo*, en general. Del mismo modo que en las corrientes filosóficas tampoco me gustan, con perdón, las palabras que acaban en *ano*. Cuando uno dice: «Yo soy nietzscheano, hegeliano... ano». Bien, tampoco me gustan los *rarismos*, los *ismos*.

Yo creo que en el título, si lo leemos de otra manera, está diciendo que hay que poner entre el idealismo y el realismo la formación del político. Es decir, que la formación del político se sitúa exactamente entre esos dos ámbitos: entre el realismo y el idealismo. Y, por tanto, me parece, puestos a decirlo así, que son peligrosos los ataques de idealismo y son peligrosos los ataques de realismo. Y voy a decir por qué. Alguien dijo que la lucidez era incompatible con la respiración. No lo sé. No lo sé. Bueno, es una frase de un filósofo. Quiero decir con esto que también el filósofo pedestre o el político realista, que llama *realismo* a no tener capacidad de soñar, de imaginar, de luchar, de promover —de estos hay algunos—, suele ser también un peligro social.

Y por eso, ¿cuál es la solución? Formación. Ahora nosotros tenemos un debate en la universidad; si lo que tenemos que hacer es decidir qué tipo de formación hemos de dar, si hemos de adiestrar profesionalmente, no estamos de acuerdo: hay que capacitar profesionalmente, pero no adiestrar sólo profesionalmente. O también está el debate que tenemos sobre si hay que hacer empleados o emprendedores, mientras se nos dice socialmente: «No queremos empleados, queremos emprendedores». Cuando llega un emprendedor a un lugar de trabajo, te dicen: «Lo queremos emprendedor, pero no tanto, porque este chico viene aquí, tiene ideas, se le ocurren cosas, promueve cosas, quiere cambiarlas. O sea, queremos emprendedor, pero no todo el día emprendedor».

Con esto quiero decir que en la formación del político también hay una dosis de algo que hemos de reivindicar: no la docilidad, pero sí la disciplina. Sí la disciplina. Y la disciplina significa la percepción de que es imprescindible el trabajo, el trabajo con otros, el trabajo organizado. Yo soy más amigo de la organización que del orden, ya aviso

desde ahora, pero lo primero que quería decir es la formación. Y la formación nos cura el realismo y nos cura el idealismo. Nos cura absolutamente de estos dos ámbitos. Y vea hasta qué punto es una escisión, una caricatura, que no se corresponde exactamente con la vida en que vivimos.

Porque creo que somos también aquello por lo que luchamos, aquello hacia lo que vamos, aquello que perseguimos. Casi diría que distingo una persona de otra por eso. Dime por qué luchas, dime qué persigues, dime qué te hace soñar, y te diré quién eres. Y lo mismo se lo digo a un partido político; el partido político no es la gestión de lo ya existente, supongo que es la modificación y la transformación hacia otra realidad.

Y luego, la segunda cosa, puestos a educar algo, yo creo que hay que educar en dos direcciones. Primero educar el oído, es decir, aprender a escuchar. Los partidos políticos tienen que aprender a escuchar, y escuchar no sólo con las orejas o con el oído, sino con el oído interno, con toda el alma. Y yo no estoy muy seguro de que los partidos políticos tengan esa voluntad.

Pero ahora hago una distinción, que sí que es polémica, una polémica que está aquí servida: yo creo que cuando he hablado de la reivindicación de la política no estaba exactamente hablando de los políticos, y a mí me parece que uno de los errores es la patrimonialización o apropiación de la política por los partidos políticos. Los partidos políticos son vértebras fundamentales de la democracia, son decisivos para la generación de una sociedad, pero si únicamente se ocupan de la política los políticos, es decir, si los partidos políticos se apropian de la política –cuando la política es una dimensión del ser humano y, por tanto, la responsabilidad de todos nosotros– tendrán que gestionar y buscar fórmulas para la vida política; pero la vida política no es propiedad de los políticos. Y por tanto, las críticas que se puedan hacer a los políticos pueden ser interesantes, pero a mí me parece que se ha cogido una muy buena dirección cuando se ha dicho que lo que hay que hacer es una valoración de la sociedad: ¿cuál es la dimensión política de nuestra sociedad?, ¿cuál es la dimensión comunitaria?, ¿qué preocupación de

transformación tenemos?, etc. Por ahí irían un poco las preguntas y las respuestas.

Mònica Terribas

Precisament hi ha tres preguntes que van una mica en aquesta direcció.

Hi ha una reflexió molt llarga, que intentaré resumir, perquè no seria el cas ara de fer-la; és una reflexió final sobre si realment estem vivint en un estat de dret, perquè de vegades es diuen coses i es violen drets, i finalment això no es fa visible. Però atenent a algunes declaracions de polítics que diuen públicament que quan governen els uns roben perquè, si no, quan governin els altres també robaran, diu que això no s'explica, i es planteja, fins i tot, si els partits parlamentaris haurien de ser il·legalitzats i partir de zero. Aquesta reflexió aniria més enllà, però paral·lela a la vegada a una reflexió que feia el doctor Vallespín ahir, que era que els partits polítics són imprescindibles.

I en aquest sentit, una altra pregunta és: Com s'ha d'exercir la responsabilitat dels partits polítics a l'hora de triar aquelles persones que en l'àmbit de l'Administració han d'aplicar els càrrecs? *Que este es un debate que nosotros tenemos muy encima de la mesa, porque se está discutiendo si los cargos políticos de confianza en la Administración los deben ocupar personas de la confianza de los partidos y, con relación a la confianza de los partidos, de fidelidad a las líneas programáticas de esos partidos; o si los deben ocupar personas que, por su formación y sus características curriculares, respondan al mejor perfil.*

I finalment –les vaig agrupant, perquè n'hi ha un munt– una altra seria: No tindríem una millor acció política si els programes electorals fossin més oberts i després es fessin referèndums, com passa a Suïssa? És a dir, en la línia del que deia el doctor Gabilondo, que la política no quedés patrimonialitzada pels partits i realment el poble tingués veu periòdicament, no només a través de referèndums, sinó a través de la nostra vida pública.

Fernando Vallespín

Yo creo que aquí hemos estado enfatizando quizá en exceso el principio de las responsabilidades de los políticos, y estamos quizá ignorando también la responsabilidad que tiene la ciudadanía en lo que está ocurriendo. Es decir, que vivimos en unas sociedades políticas donde los ciudadanos son ciudadanos, diríamos, consumidores, que realmente atienden a la política en función de aquello que los políticos pueden concederles y que, por tanto, son ciudadanos que tienden a aproximarse a lo político en tanto en cuanto aquello que se discute tiene que ver con algún interés específico de cada uno de ellos. Por eso hablamos de ciudadanos reactivos: ciudadanos que están adormecidos durante todo el tiempo en tanto que tales, pero que solamente despiertan cuando acontece algo que, efectivamente, consideran fundamental para el avance de su propio interés, ya sea como colectivo o ya sea el puro interés individual.

74

Por tanto, yo creo que bajo esas condiciones hay que ser cauto a la hora de intentar buscar la solución de la política, exclusivamente el traslado de una política apoyada en el principio de la democracia representativa hacia una política más refrendaria.

Yo no creo que el sistema político suizo sea fácilmente trasladable a otros sistemas políticos que sí han seguido una trayectoria muy diferente a la hora de conformar sus propias democracias. Los referendos son siempre armas de doble filo. Lo vemos sistemáticamente. Históricamente estamos acostumbrados a evaluarlos así. Por tanto, yo no creo que cambiando las reglas podamos cambiar necesariamente aquello que es imprescindible para el mejor funcionamiento de los sistemas democráticos, sino que lo que hay que cambiar es, en cierto modo, la cultura que sostiene a esas reglas. Es decir, el problema fundamental es el problema de la cultura política y, por tanto, cómo podemos promover una cultura política más participativa. Y yo me daría por satisfecho con que hubiera una mayor participación dentro de las estructuras que ya tenemos y no intentar cambiar las reglas para elevar las cifras de participación, porque igual podemos encontrarnos con que

hay referendos en los que, de repente, acude el 15% o 20% de los votantes –que ocurre también en Suiza, ¡cuidado!, o sea, que no es un problema exclusivamente nuestro o de los italianos. Así que muchas veces nos encontramos con una alta participación, sobre todo en países donde hubo en un momento dado la obligación del ejercicio del derecho de sufragio –tienen que ir a votar, por ejemplo, cuando se les convoca–, pero sin embargo unos niveles de reflexión política que no son particularmente altos.

En definitiva, yo creo que hay que distinguir claramente todo lo que tiene que ver con las reglas de lo que tiene que ver con la cultura política que subyace a esas reglas, y cambiando las reglas no siempre se consigue un efecto sobre esa misma cultura política. Y aquí es donde entra una vez más la implicación que tiene el propio espacio público; el espacio público de crítica política me parece que facilita también la participación, sobre todo un espacio público donde se acude humildemente a buscar información en torno a las posturas relativas al mundo de la política.

Por tanto, a este respecto, me parece que el criterio éste de transformar las reglas hay que tomárselo con mucha cautela. No digo que no haya que hacerlo, pero sí hacerlo muy cautelosamente.

Respecto a la cuestión de los cargos públicos y la confianza por capacidad, que es muy interesante, uno de los elementos fascinantes de los políticos para la gente es que sirven para todo, que son multifuncionales; o sea, que tengan que estar de ministros de Industria y luego pasen a ser ministros portavoces del Gobierno, para convertirse después en embajadores en Roma. Y que sirven para todo, que verdaderamente son hombres orquesta.

Se tendría que estar supeditado a la gestión, y hay que decir que el 80% de una proveniencia de la gente que forma parte de la clase política es la Administración pública. Es decir que tienen un conocimiento de cómo se gesta la cosa pública –la mayoría de ellos, no digo todos, pero una mayoría estadística sí ha tenido algo que ver con la Administración pública, es decir, sabe cómo gestionar más o menos, o pertenece

a los altos cargos de un estado, de la administración o de los diferentes niveles de las administraciones públicas.

Entonces digamos que la forma a través de la cual se gesta o se gestiona una política en un lugar u otro tampoco difiere tanto. Es decir, que esa multifuncionalidad no es tan irracional como parece, pero evidentemente no lo permite todo, es decir, no todo el mundo sirve para todo. Lo hemos dicho antes, y me parece que es muy importante, que los que están en la cima absoluta de un ministerio –un ministro, por poner un ejemplo, un *conseller*, el presidente de una comunidad, el presidente de cualquier gobierno o un alcalde– no necesitan ser expertos en todos los temas sobre los que tienen que decidir, porque ya hemos visto que quizá lo fascinante de la labor del político es precisamente que, a la vista de aquello sobre lo que le asesoran los expertos, después decide, y decide bien, decide con sentido.

Lo que pedimos a los políticos, por tanto, creo que es un poco eso: que tengan capacidad para armar de una manera congruente todo ese conjunto de elementos que se les ofrece a la decisión. Desde esa perspectiva, yo creo que el hecho de que puedan ser multifuncionales sí es importante. Ahora bien, esto no significa que necesariamente los partidos proyecten su estructura y la necesidad objetiva que tienen de –como decimos nosotros en nuestra jerga– distribuir despojos, cargos, para pagar la fidelidad, la lealtad o los servicios prestados por los determinados individuos de su organización. Es decir, los partidos tienen una estructura que no debe trasladarse a la estructura del gobierno. No sé, son lógicas diferentes. Alguien puede ostentar un cargo altísimo en el partido y eso no significa que después tenga que tener un cargo similar dentro del gobierno. Son lógicas, creo yo, diferentes.

Por tanto, una cierta multifuncionalidad sí que es relevante, siempre y cuando estemos hablando de capacidad para trascender el interés partidista y pactar decisiones con sentido. Pero, por otra parte, hay una serie de límites también, como el no mezclar la distribución de los despojos de la política con la necesidad de ubicar en los cargos a quienes estén mejor dotados para ello.

Esther Giménez-Salinas

Sobre aquest últim tema, el de la confiança o la professionalitat, voldria comentar que jo no m'imagino cap càrrec polític ni cap càrrec professional sense confiança. Jo, des de la meua universitat, penso que he de tenir una confiança plena en els meus vicerectors, perquè sinó és impossible governar. Em sembla que la confiança és un punt bàsic per poder governar, però confiança no vol dir confiar només en persones determinades que han arribat a un càrrec polític dins del partit.

Pel que fa als càrrecs polítics, em sembla que un director general –o semblant– ha de ser competent en la seva matèria, i no veig cap impediment en el fet que tingui confiança i alhora sigui competent. Si analitzem una mica el dret comparat, veurem que hi ha molts llocs on els càrrecs intermitjos són càrrecs de confiança, perquè hi has de tenir confiança. Jo molt sovint deia: «Si em posen en segons què, seré la pitjor gestora, però si estic en la meua àrea i amb la confiança necessària, puc ser competent».

En conseqüència, crec que allò de «todo vale para todo el mundo», «los hombres orquesta», és molt relatiu. Potser en determinats nivells o càrrecs és vàlid, però jo fins i tot penso que un ministre o un conseller ho fa millor si coneix una mica la seva matèria, perquè hi entén més, té més compromís, sap més de què està parlant i sap més cap a on dirigir. No cal que en sigui el més gran expert, però crec que no tots servim per a tot. Jo sóc molt franca amb això: crec que el nivell de confiança és bàsic, que no es pot treballar sense confiança, que és impossible portar un govern, una política, un partit, sense confiança però amb professionalitat. I la professionalitat ve del teu lloc d'origen, no pot ser de tot.

Els demano disculpes per la contundència.

Joan Rigol

Jo de vegades m'havia trobat empresaris que quan feien una crítica als polítics deien: «Això ho arreglo jo», pensant que la capacitat de gestió tècnica i empresarial servia mimèticament per a la política. I aquest és un error greu.

El polític, al meu entendre, té per missió fer de mediador entre les limitacions dels seus recursos i les necessitats de la societat, i ha de saber fer aquesta síntesi amb una motivació ideal. És a dir, si em fan triar entre l'idealisme i el realisme, diria que s'ha d'actuar amb realisme davant dels problemes immediats que et porten al despatx i que no pots resoldre amb paraules i discursos, sinó que has d'arreglar amb mitjans, amb diners o com sigui. Però la motivació ha de portar implícit un cert ideal de país, un cert ideal de societat o de comunitat humana.

I això és el que fa que a un polític li pugui agradar tenir el poder, perquè moltes vegades la imatge d'avidesa de poder del polític es planteja en sentit negatiu. Però no, un polític té desig de poder i de guanyar les eleccions perquè això forma part de la seva vocació si hi va amb la visió de síntesi que comento. Els asseguro que segons quins empresaris possessin davant de qualsevol institució seria un desastre, perquè no estan acostumats a aquesta visió de síntesi.

Vull fer referència a un altre aspecte que s'ha plantejat. Escoltin, estem en un moment en què l'individualisme creixent de la nostra societat ens incapacita pels reptes que tenim a la cantonada, i la nostra societat necessita el coratge per plantejar els problemes que anem veient. Ara direm que poden semblar tòpics, però són molt reals: la immigració, la globalització, els recursos naturals, etc., són temes de primer ordre que afecten la consciència de la gent, que afecten els polítics i que no es plantegen amb la necessitat i la peremptorietat que cal. I aquest, per mi, és un punt on conflueixen la societat i els polítics. Tots comentem aquests problemes amb una certa pietat, però a la mínima comencem a xiular i fem com si no hi fossin. Aquest és un dels punts de contacte entre societat i polítics que se'ns plantejarà en un futur relativament immediat i que no volem afrontar.

Per tot això, em sembla que la crisi política només es pot resoldre en connexió amb la crisi de la societat mateixa; no pot només la gent que té una visió existencial personal del que és una comunitat humana, del que és un poble, tirar endavant la resolució del problema polític.

Abans he citat en Maritain, i si em permeten ho tornaré a fer: «Les institucions no tenen ànima, només tenen ànima les persones i, per extensió, els pobles. Les institucions polítiques són funcionals, bàsicament. O sabem resoldre el problema de les institucions des de la vivència personal de cadascú i de la connexió que significa una comunitat humana, o no ens en sortirem». Els realistes –que només són realistes– es pensen que la gent només es mou per interessos concrets i immediats, i perden la realitat de saber que darrere de les persones no hi ha només els calers i els interessos immediats, sinó també bons sentiments. I si fas aflorar els bons sentiments amb credibilitat, avances en aquest sentit comunitari.

Així doncs, i tant que sí al realisme, i com més millor, però al realisme de debò, al realisme de saber que la gent no actua només per pragmatisme pur, sinó que també ho fa d'acord amb les bones intencions respecte de les seves conviccions.

Ángel Gabilondo

Quizás tarde, pero yo creo que el gran peligro del político es la frivolidad –y luego, en segundo lugar, habrá que ver qué es la frivolidad. Se dice que soy «el filósofo», yo miro quién será éste, pero no sé, también me pasa lo mismo cuando dicen «el rector». Tengo un hijo que dice: «Mi padre es profesor de filosofía pero ahora trabaja de rector». Me gusta lo que dice.

Quiero decir esto porque es muy peligrosa la gente que se identifica con el trabajo hasta el punto de tomar posesión de él y estar poseído por él, y eso es algo que le ocurre a alguna gente. Y por poner realismo a esto, soy rector de una universidad donde hay 40.000 personas, donde 5.000 trabajan –o al menos la plantilla es de 5.000 personas...– y 32.000 son estudiantes... Bueno, era una broma: trabajan los 5.000. Pero lo que quiero decir es que estamos en un minigobierno de 40.000 personas. Nos toca gestionar eso y, por tanto, aunque uno hable de la ilusión y tal, también le preocupa que el agua salga por los grifos; en fin, pequeños detalles.

Conviene poner esto en su lugar para poner también en su lugar el discurso anterior, que es un discurso que acompaña a una tarea directa y permanente de gestión.

¿A qué llamo *la frivolidad*? La frivolidad es quien introduce confusión en las instituciones, quien toma decisiones arbitrarias, las cambia cada día y, en vez de aclarar –que es la obligación del político, poner en claridad las cosas–, lo que genera son debates sociales innecesarios. Si hay un charco se meten; si no lo hay, lo hacen hasta que se puedan meter y generan en los ámbitos sociales –cosa que hacen muchos políticos– confusión y debates infecundos. Con lo cual, éste es uno de los grandes problemas de la política: la frivolidad, que va acompañada de grandes debates sociales que nos tienen a todo el mundo entretenidísimo, pero en los que no entra la creación de un mundo más justo, más libre, que creo que es de lo que se trataba.

Luego, por otro lado, la defensa de las ideas. Yo soy un gran defensor de las ideas por una razón: porque me parece que son la concreción de los ideales. Yo no creo que las ideas sean el fin de los ideales. Yo no creo que uno tenga ideales a los dieciocho años y cuando se hace mayor los olvide y pase a tener ideas. Yo creo al revés, que las ideas son la maduración de los ideales, la concreción de los ideales y la puesta en realidad de los ideales. Y, por lo tanto, me asustan los políticos sin ideas, me producen terror los políticos sin ideas.

Y luego diré otra cosa para, quizá, acabar. Como ha dicho el profesor Vallespín muy atinadamente: el elemento de la contingencia. Nos movemos siempre en el ámbito de lo discutible. A mí lo indiscutible cada día me interesa menos –esto lo digo ya desde ahora–; me interesa más lo discutible. La política se mueve en el ámbito de la deliberación, de lo que hay que decidir y es discutible. Yo digo que las grandes decisiones de la vida se mueven en el ámbito de lo discutible. Cicerón pone tres ejemplos, dice: «¿Con quién viviré? ¿A qué dedicaré mi vida? ¿Me empeñaré en alguna guerra o no?» O sea, éstas son para él las tres preguntas un poquito interesantes que se mueven en el ámbito de lo discutible. Y, desde luego, me asustan los políticos que hablan como si fuera

indiscutible lo que dicen. Me asustan los políticos que se expresan como si ésa fuera la única opción, en vez de presentarse con la modestia de que hay buenos argumentos para ir por ese camino. Y, entonces, ¿por qué? Porque lo ponen todo poblado de fundamentalismo, porque eliminan con sus palabras a los demás.

Así que nada de frivolidad; más ideas y un poquito de humildad. Estamos en el ámbito de lo discutible; tomemos posición, pero presentémoslo como discutible.

Mònica Terribas

Passem a més preguntes. Una pregunta adreçada al doctor Vallespín.

¿Estaría de acuerdo con la similitud que se establecería si consideráramos las encuestas políticas de hoy como lo válido de antaño, en el sentido general de complacer al cliente o los gobernantes? Es decir, ¿las encuestas políticas de hoy están al servicio del gobernante? ¿El fin justifica los medios? Yo creo que es obligatorio que esta pregunta salga en un momento u otro, porque el doctor Vallespín también se ha referido a esta cuestión.

¿Qué lugar ocupa la rebeldía contra lo injusto en el idealismo? Es decir, esas actitudes de rebeldía en el terreno político contra la injusticia, si hoy tienen o no tienen cabida.

¿Cómo podemos exigir responsabilidad a los medios de comunicación para que dejen de potenciar la inmediatez y el debate político de corto alcance en detrimento de los proyectos de largo alcance con objetivos de transformación profunda?

¿Cómo podremos hacerlo, especialmente cuando muchos de estos medios son privados y, por lo tanto, también tienen la necesidad de vender su producto?

Y, finalmente, ¿qué tenemos que hacer para limpiar la imagen de los políticos?

Fernando Vallespín

¿Para mí todas ellas?

Mònica Terribas

Bé, anem fent...

Fernando Vallespín

Yo me doy por aludido, sobre todo por lo de las encuestas, si se hacen para complacer al cliente. Las encuestas se hacen por muchas razones. Yo creo que la fundamental es para intentar saber qué opina la gente de todo un conjunto de cosas. O sea, más que para saber qué va a hacer la gente en un momento dado –cómo va a votar, por ejemplo–, es para ver qué opinan respecto de cuestiones que están en el centro del debate político. Y entonces, en ese sentido, digamos que todo el mundo puede encargar encuestas, desde un medio de comunicación hasta un partido político, y es legítimo que se haga.

Otra cosa es el reflejo de las encuestas en los medios; yo ya podría escribir casi un libro al respecto. Y les voy a poner un ejemplo que me parece que es muy interesante, porque las encuestas también hacen una contribución al sistema democrático que no deja de ser interesante. Y yo creo que se puede ver muy claramente con un ejemplo, que es el caso Lewinsky. Es un caso del que ya no se habla, pero que en un momento dado concentró toda la atención del público. Entonces, en esa especie de pugna entre el fiscal Starr y Clinton, yo recuerdo que siempre –además todo el mundo contemplaba a la Casa Blanca; nunca la Casa Blanca recibió tantas miradas como en ese momento– había una cosa que me llamaba la atención, y es que aparecía el índice de popularidad, cada día, de Clinton. Un índice de popularidad que no cedía, es decir, que se mantenía elevadísimo, y que, al final, consiguió salvar al presidente.

Es decir, que la gente no tuvo que votar; votó de una manera indirecta manifestándose respecto a algo que estaba concentrando a la gente en la política, con lo cual no siempre somos o actuamos como una democracia de audiencia, que es lo que se dice –es decir, que nos limitamos pasivamente a contemplar cómo actúan los agentes políticos en un escenario, que es el que ponen los medios de comunicación–, sino

que, de vez en cuando, el público forma parte de esa representación a través de la mediación de las encuestas. Entonces, a través de las encuestas, también participa de la función que nos hacen los políticos en el escenario de la política.

Por tanto, yo creo que son muy importantes las encuestas y por eso es importante también que aquellas que se hacen con dinero público –como es el caso del CIS, o del CEO (Centro de Estudios de Opinión), aquí en Cataluña– se hagan bien y, sobre todo, no se trate de manipular a través de ellas. Pero creo que existen mecanismos que pueden, o que permiten, en cierto modo, establecer denuncias fundadas cuando esto sucede. Eso lo digo yo, que estoy dentro; o sea, es posible.

Y respecto de la rebeldía contra lo injusto, yo suscribo aquí todo lo que ha dicho el profesor Gabilondo: responsabilidad de los medios de comunicación. Yo creo que esta tarde ya se va a decir más.

Y luego, un punto que es muy importante: el interés del político por la noticia de mañana y el menor interés por una perspectiva a largo plazo. Yo creo que quizá una de las consecuencias no deseadas de la organización de los sistemas democráticos es el «cortoplacismo». Es decir, ya he comentado antes que los políticos lo que desean es ser reelegidos; son muy cautos para no adoptar decisiones que, cuando llegue el momento de la reelección, no hagan que se les pueda echar del poder que ocupan. Por tanto, ahí hay también un código del que se imbuye todo político, que es tener que calcular perfectamente los tiempos en función del momento electoral. Esto impide el llevar a cabo sobre todo reformas en profundidad que requerirían de un plazo mucho más amplio, pero que el político se prohíbe porque no van a tener después un rendimiento electoral concreto.

Mònica Terribas

Una de las cuestiones que hay en relación con esto es precisamente si cuando estamos, como ahora, en un proceso de paz, van a pasar por encima del fin de ETA esas citas electorales que condicionan tanto a los partidos, que sería, en definitiva, lo que se está planteando.

Joan Rigol

A mi em preocupa que després del batibull de l'Estatut entrem en el batibull de la campanya electoral. No sé fins a quin punt el nostre país ho aguantarà amb el mecanisme de defensa que té actualment, que és el de girar pàgina, no parlar-ne i esperar que les coses passin per veure el què.

Em preocupa saber si tindrem una campanya electoral que representarà un aixecament d'aquest nivell polític, cosa que ens costarà Déu i ajuda. Em preocupa el paper que tindran els mitjans de comunicació durant aquesta campanya, que estarà basat en la realitat dels polítics però que serà una caixa de ressonància. I a mi m'agradaria que el que es donés d'aquest debat i d'aquesta dinàmica fos del bo i millor, però probablement seran les anècdotes que ridiculitzin i que vagin configurant de forma gairebé esperpèntica la imatge dels nostres partits polítics.

Aquesta és una de les preocupacions que tinc i que segurament exigeix coses que són molt difícils de posar en pràctica. Jo recordo que m'havia trobat amb els líders dels diversos grups parlamentaris, i havien arribat a fer comentaris que deies: «Mira, sembla, que hi ha un diàleg sincer», però durava fins que sortien a la porta. Parlant en plata, aquesta és la realitat dels problemes. I una de les preocupacions és com i de quina manera, després d'una fatiga tan gran com ha estat la del nou Estatut, ens podem afrontar a tres o quatre mesos d'una erosió mútua considerable.

Ángel Gabilondo

Yo me había preparado la respuesta a las cuatro preguntas anteriores, pero eso quedará para otra vez.

Yo lo que quiero decir, con respecto a estas inquietudes, es que el respeto y el amor que hay hacia Cataluña es enorme en toda España. Y quiero decirlo en este momento en el que algunos, empeñados en generar otra concepción y crispación, nos turban la mente a otros muchos. Y como esto se dice poco, es bueno decirlo ahora.

Yo vivo en Madrid, vengo de Madrid, y aquí hablamos en castellano y en catalán, sólo lamentamos no poder hablar más lenguas. Yo me apellido Gabilondo Pujol: el primero es vasco, el segundo catalán, supongo

que esta mezcla será peligrosa, no lo sé... En todo caso, me siento muy halagado de que se me invite a venir aquí, lo encuentro absolutamente natural. A ver si de una vez combatimos a los crispadores, este empeño absoluto en hacer de todo un gran drama, en abrir de cada asunto una polémica social. Yo creo que lo que nos pasa es que vivimos vidas muy mediocres, bastante aburridas y muy sosas, y necesitamos proyectar más allá de lo que ocurre y leemos en el periódico para ver qué podemos pensar, a ver si nos pasa algo. Es muy interesante leer el periódico por la mañana a ver si me ocurre algo.

Digo esto porque efectivamente se ha identificado el pensamiento con el afán de novedades, y se ha creído que si algo es nuevo, quiere decir que es mejor. El periódico de hoy es mejor que el de ayer, porque es más nuevo, está más calentito. Esto, el afán de novedades, lo criticó Kant. Yo no quiero novedades. Las novedades son una cosa que daban en el ejército, y cuando te llaman para decirte: «Te tengo que dar una noticia», generalmente suele ser mala.

Yo no quiero eso, y, por tanto, lo que quería ver es si logramos una serenidad, una medida, un espíritu social donde trabajemos activamente sin hacer de cada cosa un gran drama. ¿Que hay un cambio político en Cataluña? Pues yo sólo deseo que vaya muy bien, que se haga rápido, y mucha suerte. Y menos dramas, por favor, que esto es una sociedad melodramática permanentemente. Esto, por un lado.

Luego, junto a esto, otra cosa: la mujer, se ha hablado de la mujer. Miren, nosotros vivimos en una comunidad donde, teóricamente, el papel de la mujer está absolutamente reconocido y donde a la práctica se producen elementos de discriminación permanente. El resultado es la discriminación, y, por tanto, lo que tenemos que hacer, y estamos haciendo, son observatorios de género para ver qué es lo que ocurre y qué es lo que hace que, habiendo más mujeres y estando en condiciones de preparación en muchos casos muy superior a las del hombre, finalmente no accedan a puestos de responsabilidad.

Y hay algunos indicadores de lo que pasa. Hay algunos indicadores, y se puede, además, intervenir para modificar la situación. Nosotros

tenemos un Instituto de la Mujer desde hace veintiséis años, que hace estudios permanentes sobre la mujer. Ya me he llevado dos deberes: uno, que tiene más que ver con la política, y otro, para que lo hagan. Pero si no hay más hombres interviniendo en estos ámbitos es porque también hay mujeres que entienden esto como intrusismo. Dicen: «¿Qué sabrá usted, si es un hombre, hablando de las mujeres?» Casi me daba vergüenza ahora hablar de las mujeres...

Ayer, en este ambiente maravilloso y amigable que generan ustedes aquí, estuve en el acto de presentación de la presidenta de Chile, que estaba de visita: al lado estaba la ministra de Cultura de España, que es una mujer; al lado, la ministra de Cultura chilena, una mujer; al lado, la secretaria de Estado de Cooperación Internacional, una mujer; y al lado un hombre, que era Saramago. Desde luego, las cuatro intervenciones iban en la dirección de que la mujer, la cultura, gracias a la mujer, por fin la mujer..., y salió Saramago y dijo: «Perdonen ustedes que yo no sea mujer, pero es que no lo he podido lograr». Bueno, me hizo mucha gracia la intervención de Saramago.

Yo creo que pasa lo mismo con esto, hará falta buscar discursos de equilibrio, de serenidad, de ponderación. No esgrimir –como muy bien decía la rectora– esta arma como si fuera un valor en sí mismo considerado. Hay mujeres maravillosas y otras que no lo son tanto, ¿qué le vamos a hacer? Y con los hombres nos pasa un poco lo mismo. Pero sí es verdad que hay una discriminación y hay que generar espacios de igualdad; ahora bien, si se hace de eso también un espectáculo, el espectáculo de una moda, me parece que haremos un flaco favor a la libertad de la mujer, que no necesita de estas componendas.

Mònica Terribas

Tres de les reflexions que es feien des del públic eren en aquesta mateixa línia: si la llei de paritat és una mesura cara que permet cobrir quotes necessàries a l'espera que sigui natural; si el que permet ara és corregir-ho fins que sigui natural, i fins que a quin punt les

dones que es busquen pels càrrecs polítics no es busquen precisament per les seves qualitats.

Esther Giménez-Salinas

Voldria fer una última reflexió sobre un tema que no s'ha tocat i que jo pensava que sortiria. Entre l'idealisme i el realisme, l'idealisme significa unes lleis, i no hem parlat del fet que els polítics i els partits porten el seu idealisme a les lleis. Per tant, crec que un dels temes més importants –també respecte al tema de les dones– és si les lleis passen per davant dels desitjos del partit o si corresponen realment a l'idealisme del partit. Jo entenc que, bàsicament, l'idealisme es trasllada a les lleis concretes, i la política es porta a terme a través de les lleis. En conseqüència, crec que hem parlat molt de l'idealisme i del realisme, però en essència això es trasllada a quin tipus de societat volem. I cal preguntar-nos: hi ha unes lleis que canvien la societat o una societat que es canvia a través de les lleis?

I amb referència al tema de la dona això significa que no és tant un problema de quotes com de motivació. La gent aprèn a viure i a respectar les lleis si s'hi sent motivada, però si són coses imposades és impossible que tirin endavant.

Volia fer aquesta reflexió final perquè en cap moment s'ha tractat aquest tema, i per a mi les lleis són el que regula la convivència de les nostres comunitats. Per tant, hem de veure si aquesta regulació s'ajusta a l'idealisme en el moment de posar-la en pràctica.

Mònica Terribas

Vull agrair al Centre d'Estudis Jordi Pujol que m'hagi permès aprendre tant durant el matí d'avui. Espero que vostès comparteixin amb mi aquesta percepció: que hem après i que ens han aportat reflexions molt positives. Si no fos per la crisi política, estic convençuda que els líders polítics del nostre país, avui, després d'aprovar l'Estatut, haurien volgut estar asseguts en aquestes files escoltant aquestes reflexions que segur que els haurien aportat una perspectiva nova i diferent. En qualsevol cas, han estat reflexions molt útils per a tot el que ens espera.

Fernando Vallespín

Sumarme al juicio que ha emitido mi rector con respecto a la relación España-Cataluña, que suscribo absolutamente.

Y luego también otra cosa que yo creo que él representa aquí muy bien. Yo creo que si hay una conclusión a la que podemos llegar después de esta mañana es la importancia del pensamiento para la política ajena, para la vida. Y, sobre todo, esta reflexión –la que ha representado él, efectivamente, en esta mesa– nos debe conducir también a intentar recuperar esa dimensión humanista que estamos perdiendo en todas las dimensiones de la vida. Me parece que esto es absolutamente fundamental.

Mònica Terribas

Moltes gràcies al doctor Vallespín, a la rectora Giménez-Salinas, al president Joan Rigol i al doctor Àngel Gabilondo. Moltes gràcies a tots.

Taula rodona:
«Polítics i mitjans de comunicació»

Moderador

Joaquim Triadú
Advocat

Intervinents

Enric Juliana
Periodista

Baltasar Porcel
Escriptor

Begoña Román
Directora de la Càtedra d'Ètica Ethos Ramon Llull

Joaquim Triadú

Abans de començar la taula rodona, voldríem dir-los que tenim entre nosaltres la persona que va ser president del Parlament basc, el senyor Juan María Atutxa, a qui donem la benvinguda en nom del Centre d'Estudis Jordi Pujol. També els informem que en el col·loqui se seguirà el sistema d'aquest matí, és a dir, si volen fer alguna pregunta han d'entregar una butlleta a les persones de l'organització a fi i efecte que la facin arribar a la taula. I per acabar els comuniquem que després de la taula rodona hi haurà una pausa-cafè al pis de dalt.

Sense més preàmbuls, començaré amb la presentació de la gent amb qui tenim la sort de compartir aquesta taula rodona de primera hora de la tarda. D'entrada, voldria demanar-los que fos una taula rodona atrevida –no sé si la paraula és *provocativa*–, perquè és hora de fer la becaina. De totes maneres, jo crec que per la seva temàtica, serà molt interessant.

En primer lloc tenim en Baltasar Porcel, prou conegut per tothom. És periodista, encara que bàsicament se'l coneix per la seva faceta d'escriptor, ja que és un dels millors narradors i novel·listes de la literatura catalana. També és conegut per la seva activitat com a pensador; ha escrit diversos llibres sobre la Mediterrània i sobre altres aspectes de la vida política i social a Catalunya. En segon lloc ens acompanya l'Enric Juliana, que també és periodista i té una àmplia experiència en els mitjans de comunicació: durant un temps va ser corresponçal d'*El País* a Roma i actualment és el delegat de *La Vanguardia* a Madrid. Des d'aquest càrrec no només s'ocupa de coordinar la informació política –que no és poca–, sinó que a més cada dia ens ofereix un article de fons o d'opinió sobre l'activitat política. Per últim, comptem amb la Begoña Román Mestre, que és valenciana, d'un poble proper a Alacant. És doctora en filosofia a la Universitat de Barcelona i titular de la Càtedra d'Ètica de la Universitat Ramon Llull.

He comentat que la taula rodona d'aquesta tarda és atrevida perquè, evidentment, la relació entre política i mitjans de comunicació per si mateixa ja és una provocació. Es tracta d'una relació bastant hipòcrita, en el sentit que les dues parts es necessiten immensament però no s'estimen gens. És com si els àrbitres i els jugadors de futbol s'haguessin d'estimar; cadascú ha de fer la seva feina, i encara que es necessitin, allò que se'n diu estimació no hi és. Si, a sobre, hi afegim el component ètic, encara ho compliquem més.

Suposo que avui no és un dia especialment bo per defensar la imatge dels polítics. Crec que quan els polítics tenen una mala imatge, d'una banda és per culpa seva –dels que ho hem estat i dels que ho són–, i de l'altra és perquè hi ha una part important de la crítica que es refereix al comportament ètic de la política i dels polítics. I aquí és on el fil és més prim, perquè a la política passa com al futbol o a la meteorologia: tothom es veu amb cor d'opinar, però hi ha molt poca gent disposada o preparada per dedicar-s'hi seriosament.

Deu succeir el mateix en el món dels mitjans de comunicació quan se'ls relaciona amb l'ètica. A vegades els periodistes apel·len a l'ètica professional amb un sentit diferent del que realment hauria de ser,

encara que la relació entre l'ètica i els mitjans de comunicació –pel que fa a donar informació objectiva, veraç i a contrastar-la– crec que donaria per tota una conferència. En aquests moments la professió periodística està convulsa, perquè per segona vegada en poc temps hi torna a haver eleccions al Col·legi de Periodistes, i això significa que no ha estat capaç de trobar un govern estable. Així doncs, sembla que els governs inestables s'encomanen, ja que tenim un país amb una situació d'ingovernabilitat política i periodística.

Per acabar, voldria agrair personalment al Centre d'Estudis Jordi Pujol la possibilitat que m'ha donat de moderar aquesta taula. A continuació cada ponent tindrà un màxim de vint-i-cinc minuts per parlar; posteriorment hi haurà un altre torn a la taula per si els intervinents es volen interpel·lar, contestar, o volen aclarir algun aspecte del que hagi dit algú altre, i finalment hi haurà un col·loqui obert a tothom fins a l'hora d'anar a fer el cafè.

Enric Juliana

Bona tarda. Abans de començar, vull donar les gràcies per la invitació, perquè per als periodistes, sobretot quan estem molt immersos en l'activitat diària, la possibilitat de poder parar, encara que sigui un moment, i fer una reflexió en veu alta sobre la nostra professió –en aquest cas sobre la relació entre la nostra professió i la política–, no només és un exercici convenient sinó que també pot resultar agradable des del punt de vista intel·lectual –potser no tant des del punt de vista dels continguts.

D'acord amb el que ha dit el senyor Triadú en parlar del plantejament del seminari, que és la reivindicació del paper de la política, del polític i de la conducció ètica, jo voldria començar amb una pregunta: quin fil uneix l'obra *Bel-Ami*, que potser vostès han llegit –és una de les novel·les clàssiques de la literatura francesa–, i la pel·lícula *Mary Poppins*, que probablement tots hem vist?

Bel-Ami, com moltes novel·les franceses del segle XIX, explica entre altres coses l'inici del periodisme, que des del punt de vista actual no seria una activitat èticament massa gloriosa. És a dir, el periodista, que

es confon amb un món emergent i que en forma part, d'alguna manera l'està expressant, però no de forma total. En altres paraules, la figura del periodista en aquestes novel·les franceses està molt associada a la figura de Julian Sorel, que és el gran paradigma de l'ascensió social posterior a la Revolució francesa i que es produeix amb Napoleó, quan la societat es mou, esdevé més horitzontal i unes forces puguen cap amunt, la transporten i expressen coses noves. Però aquestes coses no sempre s'expressen d'una manera virtuosa. En resum, el periodista de *Bel-Ami* és un canalla, un personatge que sap fer ben poques coses però que va pujant perquè sap intuir el seu moment.

Estableixo un lligam entre aquesta novel·la i *Mary Poppins* perquè, si recorden la pel·lícula, hi ha un moment en què el pare, que treballa en un banc, un dia surt volant per la finestra. És un home de Londres que, mentre els fills i la família fan la seva vida, arriba a casa seva, s'asseu i llegeix tranquil·lament *The Times*. I aquella escena en què està llegint el diari representa un món que no és el de *Bel-Ami*, perquè és un món fixat, que ha arribat a un punt de consolidació, de consens i d'una mena d'estabilitat en un univers.

Entre aquestes dues imatges tampoc no passa massa temps, perquè estem parlant de finals del segle XIX i possiblement mitjan segle XX, abans de la Segona Guerra Mundial. Què les uneix? Un món ascendent i un món que en un moment determinat s'estabilitza i genera un consens, i que el periodisme expressa en un moment allò i després expressa allò altre. Per parlar de la relació que s'estableix en aquests moments entre el periodisme i la política, penso que no hauríem de perdre de vista aquestes dues imatges. En definitiva, el periodisme ha tingut prestigi quan ha estat l'expressió d'un consens social.

Nosaltres, els periodistes, encara vivim de la nostàlgia d'un temps que ja no existeix. En aquest passat, els grans diaris de qualitat i les grans emissores de televisió públiques –molt professionalitzades i amb uns codis molt clars– expressaven la virtut d'Occident. Aleshores el món funcionava de tal manera que aquesta era una necessitat objectiva d'Occident: enmig de la Guerra Freda tenia la necessitat de mostrar les seves virtuts. L'eficàcia econòmica s'havia demostrat amb claredat,

però calia mostrar una certa superioritat moral respecte a altres formes o plantejaments d'organització social.

Jo sóc de l'opinió, per exemple, que el cas Watergate –un dels grans mites del periodisme occidental que encara està molt present en la nostra professió– va ser un dels factors culturals que va contribuir a l'enfonsament de la Unió Soviètica. N'hi havia d'altres, com les necessitats materials o les crisis econòmiques del bloc soviètic, però el cas Watergate va mostrar la superioritat cultural i política d'Occident en el moment en què la primera potència mundial va provocar la dimissió del seu president per un afer intern que havia divulgat la premsa. El cas Watergate va quedar gravat a la mentalitat de joves de tot el planeta com un paradigma cultural molt fort, molt important i amb una capacitat d'atracció cabdal des del punt de vista del significat de la democràcia.

Què ha passat des d'aleshores? Que aquest consens, aquesta necessitat de prestigi, de força cultural i de superioritat cultural respecte a una altra societat s'ha dissolt a causa dels esdeveniments històrics i d'altres fets. La situació en què ens trobem avui ve determinada parcialment per això, perquè estem en una fase de l'evolució històrica en què la necessitat de superioritat i de prestigi de les institucions occidentals està una mica relaxada. El motiu és que ens trobem immersos en canvis de caràcter econòmic i també tecnològic, en una fase que jo m'atreveria a definir d'autèntic canvi de civilització, i sempre que es produeixen esdeveniments d'aquesta magnitud és molt difícil poder-ne calibrar les dimensions en les seves fronteres.

Quan reflexiono sobre el moment actual, molt sovint em ve al cap aquella imatge –tornant a la novel·la francesa del segle XIX– de la novel·la de Stendhal *La Cartoixa de Parma*. La novel·la explica la batalla de Waterloo, en què hi ha un jove, en Fabrizio del Dongo, que hi participa sense saber exactament què és: on comença, on acaba, qui ataca, qui defensa, qui guanya i qui perd. Està enmig d'un autèntic galimaties. Sap que està participant d'una cosa important, que també ho és per a la seva vida, i està apassionat pel que està vivint, però no coneix ni les dimensions del terreny on s'està movent ni la significació del que està succeint. D'alguna manera, potser els temps actuals comparteixen

alguna característica amb en Fabrizio del Dongo a la batalla de Waterloo, perquè estan canviant moltes coses alhora, no només les formes de producció i d'expressió, sinó també la seva dimensió. En aquest procés tot està subjecte a canvi, també els periodistes i els polítics. Per no ser més abstracte, assenyalaré quatre punts molt concrets d'aquests canvis i de la relació entre política i mitjans de comunicació.

D'alguna manera, la política, i sobretot els governs, s'estan convertint en mitjans de comunicació. La figura clàssica del president dels Estats Units, que feia una al·locució setmanal a la ràdio americana –que era molt seguida i molt important perquè marcava una referència–, o les cèlebres conferències de premsa del general De Gaulle a la televisió –més espaiades en el temps però que també eren punts de referència importants–, en aquests moments són un continu. És a dir, avui dia les entitats administratives i governamentals s'expressen contínuament, no hi ha pauses entre una expressió i una altra.

Abans de començar, el president Pujol ha comentat un fet que és significatiu, i és que aquest matí, quan s'ha desencadenat la crisi de govern –un fet que segurament és molt important des del punt de vista de la política catalana–, el president de la Generalitat no ha estat el primer a anunciar-la en iniciar la seva ronda de converses amb els partits polítics, sinó que ho ha fet el primer que l'ha anat a veure en sortir de la reunió. No hi ha pauses, és un continu. El sistema polític ha esdevingut un mitjà de comunicació, no només perquè parla contínuament, sinó perquè a més ha entès exactament quin és el sistema i com funciona, i ha anat creant uns mecanismes d'expressió constant que condicionen absolutament l'activitat periodística.

Però la situació també es produeix a la inversa, de manera que els governs tenen tendència a esdevenir mitjans de comunicació, i a la vegada els mitjans de comunicació tenen la temptació d'esdevenir governs. No em refereixo als mitjans de comunicació en singular, perquè jo treballo en un diari important des de fa molts anys a Barcelona, que ha tingut molta influència en la vida catalana i possiblement ha estat així perquè mai no ha tingut la temptació d'esdevenir govern de Catalunya o de Barcelona. Ara, és veritat que en els darrers anys estem

assistint al fenomen del naixement de grans corporacions, que tenen a les mans la propietat d'un sistema de mitjans amb la temptació d'exercir una influència forta en la conducció de la política –que de fet exerceixen. En alguns casos, com ha passat a Itàlia recentment, quan conflueixen la política i la propietat dels mitjans es produeixen situacions de molta tensió cultural i política.

Aquesta és una caracterització més estructural, però si ens dirigim a la funció individual, que potser és al que ens remet el títol del seminari, veiem que la tendència del polític és esdevenir periodista i la del periodista és esdevenir polític. En aquest darrer cas agafo en préstec una imatge d'en Baltasar Porcel sobre el fenomen de les tertúlies de ràdio i de televisió, que en aquests darrers temps a Espanya és molt intensa. En Baltasar em va dir: «Home! Aquí els periodistes fan una mica el paper dels talmudistes». És a dir, en la mesura que hi ha un cert desgast del llenguatge polític –com que la política parla cada dia i cada minut hi ha un desgast per saturació–, es produeix un fenomen de substitució. El periodista acudeix a socórrer el polític i n'esdevé una segona veu, com si fos un intèrpret del discurs polític; i com que el periodista encara no està plenament identificat amb la política, se suposa que té un grau de credibilitat o de penetració social més gran.

Així doncs, avui dia és freqüent –a Catalunya de manera una mica matisada i a Madrid de manera molt més rotunda– assistir a programes radiofònics, i fins i tot a programes de televisió, en què es pot establir una analogia perfecta entre polítics i periodistes, i en què els periodistes repeteixen els discursos que podria fer la política. En certa manera, el fet que els periodistes siguin els encarregats de manifestar-la i de conduir-la posa en evidència un desgast profund del discurs polític. Tanmateix, també vull dir que d'aquí a poc temps aquest tipus de discurs periodístic arribarà al seu punt de saturació i estarà tan gastat com el discurs polític que ara intenta interpretar o expressar.

Crec que estem en un moment de grans canvis. I els periodistes hem d'admetre que els canvis que estan en marxa, que s'estan començant a manifestar i que es manifestaran de forma més evident en els pròxims temps, en l'àmbit de la tecnologia i de la distribució de la informació,

determinen diverses coses. Una d'elles penso que és molt important: el periodista deixarà de ser –jo crec que ja ha deixat de ser-ho– l'únic intèrpret i l'únic mediador entre el públic i les coses que passen. És a dir, la figura que havia desenvolupat en solitari, en aquests moments ja és compartida, perquè Internet, els nous mitjans i les noves formes de comunicació li treuen el monopoli de la informació. I això probablement no sigui negatiu, però finalment obliga a replantejar-ho tot, i en conseqüència situa la professió periodística en el moment de crisi actual.

Igualment, també penso que vivim un moment de crisi de la funció política. No tant perquè la política democràtica estigui condemnada a un col·lapse o a una situació necessàriament negativa, sinó perquè l'exercici de la mediació –que la política i el periodisme comparteixen– està subjecte a una sèrie de transformacions i de canvis molt importants dels quals és difícil definir l'abast.

Què s'ha de fer davant de tot això? Els he posat la imatge de la batalla de Waterloo perquè la pregunta que podríem fer-nos és la següent: en Fabrizio del Dongo podia realment haver endevinat com estava funcionant la batalla de Waterloo? No ho sé. Podem nosaltres, per tant, endevinar les dimensions i l'abast exacte dels canvis que s'estan produint? Probablement no. Això comporta necessàriament la caiguda en una mena de fatalisme que ens faci dir «Bé, doncs ja que no sabem ben bé quin és el sentit final dels canvis, on ens portaran ni on anem a parar, no podem fer res»? No, tampoc.

Finalment, i per remetre'm al plantejament del seminari, em fa l'efecte que actualment està passant quelcom molt important, perquè estem en moments d'una gran complexitat en què s'endevina que tot és molt complex i a la vegada molt senzill. Sovint observem que les actituds més genuïnes, les que en política i en altres àmbits de l'activitat social remetent a una certa autenticitat i a un cert coneixement bàsic de les coses, són les que acaben tirant endavant, o en qualsevol cas són les que no sucumbeixen. Per què? Possiblement perquè l'activitat humana, malgrat ser molt complexa, manté uns paràmetres bàsics que es repeteixen des de l'inici dels temps. Per tant, el coneixement d'aquests

paràmetres, de les passions bàsiques dels homes i del seu funcionament en societat és el que ens permet –enmig de la batalla Waterloo– orientar-nos i indicar-nos cap a on hem d'anar. En definitiva, crec que l'únic consell o recomanació tant per als periodistes com per als polítics és que es remetin a aquest coneixement bàsic de les coses i a la recerca d'una certa simplicitat i autenticitat.

Baltasar Porcel

Vull agrair al Centre d'Estudis Jordi Pujol haver-me invitat en aquest seminari i començar d'alguna manera, a partir del que has dit, amb el relat d'un fragment d'una novel·la en què el personatge és en una torre tancat, i allà tancat i sol viu una història d'amor exaltadíssima amb una noia, la filla de l'alcaid de la presó. Tancat i solitari, viu el moment millor de la novel·la. Una explosió de sentiment, d'amor, d'alegria... D'alguna manera, personalment crec que tota aquesta situació del Waterloo, del que ha viscut però sense saber-ne el sentit, és el que ens condueix a molts a un replegament a les posicions individuals, a viure la història d'amor exaltada dins d'una torre tancada i solitària.

Crec que altra vegada comença a ser hora de l'individualisme i del triar, tant per part dels polítics com de la premsa. Per a mi, com a lector que més o menys visc en aquest món, el 80% de la política i el 80% de la premsa no m'interessa gens, ni l'escolto ni la veig perquè em sembla d'una inutilitat absoluta. D'una inutilitat fins i tot ofensiva, i una pèrdua de temps extraordinària. Ara bé, algú em pot dir que llegeixo el que em sembla bé, i potser sí, potser sóc un arbitrari i s'ha acabat. Però crec que també s'ha d'assumir aquesta arbitrietat.

En primer lloc, no existeixen notícies. O més ben dit, les notícies de veritat surten quatre, sis o vuit mesos; no cada dia, que és en allò que ha degenerat la notícia política. Un polític pot dir, per exemple: «La situació és molt greu i s'han de convocar eleccions», i ho pot dir durant dos anys, cada dia, i els diaris cada dia li donaran un titular, sovint a primera plana, dient sempre el mateix. És a dir, el polític pot dir qualsevol cosa i el periodisme explica qualsevol cosa, i aquesta és una situació absurda. Tot i així, també és cert que ni tots els diaris ni tots els polítics

són així. Però cal anar a les coses bàsiques, perquè, a més, la premsa no canviarà, la premsa és així per natura.

Voldria narrar una petita història de la premsa o de la premsa política, començant pel país que, al cap i a la fi, ens pot donar més lliçons d'eficàcia i de democràcia, que són els Estats Units –defectes a part. Els Estats Units és una societat que es va formar a finals del segle XVIII de la següent manera: primer, hi havia una gent –els empresaris, que diríem avui– que no volia pagar ni obeir la metròpoli –els volien fer prendre te i que el paguessin, i simplement no volien–; després, per defensar això, van necessitar uns advocats que discutissin a Londres aquesta qüestió; per defensar això van necessitar uns polítics, i alhora, per esbandir-ho tot, van necessitar periodistes –també hi ha una altra classe que són els capellans, però ara els deixo de banda. És a dir, la societat americana es va muntar amb aquests empresaris o mercants, aquests advocats, aquests polítics i aquests periodistes. I aquesta estructura encara és així. En conseqüència, tot està molt implicat, no és fàcil desenredar-ho, i no és fàcil fer una premsa diferent, a menys que sigui una premsa literària o científica, que és una altra qüestió. La qüestió és que no és fàcil desenredar tot això.

Si d'aquí anem a parar, per exemple, a la Revolució francesa, veiem que la premsa hi era molt important. Ho era tant que fins i tot, molt poc després, un gran personatge de l'època, Chateaubriand, un reialista borbònic desenfrenat, va trencar amb Lluís XVIII, precisament a causa de la llibertat de premsa. Perquè Chateaubriand, tot i que era un reialista i estava contra la revolució, també era contrari a la censura de premsa que va imposar el nou rei.

I si ens dirigim a Catalunya, a Espanya o a Mallorca, en el moment de la revolució de setembre de l'any 1868, veiem que van sortir una gran quantitat de revistes i diaris. De fet, potser la veritable Espanya o Catalunya moderna comença en aquell moment, amb aquella premsa, perquè n'hi havia moltíssima, des de purament política fins a satírica, i fins i tot el català com a instrument de premsa i literari és allà on té una gran expansió a través de la vena popular. Per tant, el fenomen que vivim ara és consubstancial a la premsa.

Què passa? Com es pot arreglar? S'ha d'arreglar? No ho sé. El fet és que el periodista i el polític han arribat a una situació endogàmica extraordinària. Es retroalimenten i estan l'un contra l'altre. Suposo que els diaris fan –però no publiquen– una relació de les seccions o les parts que més es llegeixen, i estic completament segur que la de política és una de les menys llegides del diari. No obstant això, és la que més vibra, i si ara aneu a la redacció d'un diari gairebé tots els periodistes us parlaran de política i us repetiran les mateixes coses. I és el mateix que passa amb els polítics.

Què passa aquí? Aquí s'ha creat la premsa que deia de la revolució de setembre d'Estats Units o de França. Aquesta premsa continua sent un element molt fort a Estats Units, i el cas Watergate n'és un exemple important. És un cas important curiós, perquè el diari *The Washington Post* no anava gaire bé perquè el propietari no l'havia dirigit bé, però després el va heretar una filla seva –que no en sabia res d'aquest món i que estava casada amb un bandarria que bevia molt i tenia moltes amigues–, i aquesta dona, de mitjana edat, un dia es va trobar que li van dir que hi havia aquest problema. I ella, malgrat les pressions directes del mateix Nixon i dels poderosos, va decidir que el seu deure era recolzar la redacció del diari que estava duent a terme la investigació. Això és extraordinari!

Al nostre país, quan alguns diaris es dediquen a fer això, sovint es tracta de papers filtrats per un partit polític, i la investigació no són més que calúmnies o interessos absolutament bruts per enfonsar els altres. És a dir, jo crec que dins d'aquest món en què vivim hi ha un estat d'excitació de la premsa tan fort, que ha arribat a perdre el seu objectiu bàsic i s'ha convertit en aquest joc de ping-pong entre polítics i periodistes.

Com es pot arreglar, això? No ho sé, perquè també hi ha problemes econòmics de què hauríem de parlar. Molts diaris obeeixen a les pressions econòmiques, perquè la premsa resulta molt cara i econòmicament és poc rentable; per exemple, a vegades cal enviar un periodista a cobrir una informació que en el diari seran cinc línies, i aquest potser s'hi ha d'estar tot el dia. Un dels problemes actuals dels diaris d'aquí és

que la gent fa massa feina, està massa mal pagada i a la vegada no té temps d'informar. Jo sovint em trobo amb periodistes que em fan entrevistes perquè he publicat una novel·la, i sovint són persones que em pregunten coses elementals, com si és el meu primer llibre o coses així. Això passa sovint i, és clar, el noi no en té cap culpa, té vint-i-dos anys i potser ni el paguen. I què voleu, que hagi llegit tots els meus llibres? Això és completament absurd, no té temps material.

Recordo que una vegada, mentre jo era a Mallorca, va venir de Madrid una persona del *Chicago Tribune*. Va venir a Mallorca, em va trucar per veure'm, va fer un viatge i en arribar em va explicar que havia d'escriure un text de 2.800 espais sobre els xuetes mallorquins, que feia un mes i mig o dos que s'estava preparant, i que havia llegit diversos llibres. Em venia a veure per parlar del tema i verificar algunes coses, després se n'havia de tornar a Madrid, després anar vés a saber on, és a dir, que dedicava un temps fantàstic a aquest encàrrec. Un altre exemple és que quan van donar el premi internacional de Catalunya a en Harold Blum, va venir una noia per a la revista *The New Yorker* que el seguia des de feia dos mesos i n'havia d'estar un parell més, per escriure'n un retrat, i el va seguir a Mallorca, aquí, a València, etc.

En fi, que això val molts diners. Darrere del món de la premsa hi ha un tema econòmic molt important. Un diari pot enfrontar-se als polítics que estan al poder? No és fàcil. A més, a què ha de fer front? Fins ara dèiem que respecte de la televisió i de la ràdio, el diari tenia el gran avantatge de crear opinió. Això era fa dos o tres anys, però ara tot són tertúlies i més tertúlies –jo sóc un dels que hi participen–, i s'hi diu qualsevol cosa amb una rapidesa extraordinària, surt qualsevol tema i de tots els que hi són ningú mai no diu «d'això no en sé». És extraordinari, perquè pot sortir Libèria, per exemple, i qui sap res de Libèria? Doncs en una tertúlia jo sóc el primer a parlar de Libèria, o me les enginyo per parlar de qualsevol altra cosa.

Tot plegat és una mica grotesc, però les coses són així. I què pot passar? Jo crec que l'actual crisi política catalana, l'extraordinària passió amb què és vista per la premsa, no es correspon amb el que pensa la gent, que no li interessa o la veu amb menyspreu. També és possible

que demà surti un diari que digui «el nostre menyspreu ha augmentat», en comptes de donar notícia del que ha passat avui. Però aquest diari no sortirà.

En aquesta situació, em sembla bé la idea d'intentar reconstruir coses bàsiques de forma individual. Principalment, cal no sucumbir a l'allau d'informació. No hi ha dubte que la informació està molt bé, però dins del nostre saber i de les nostres ànimes provoca els mateixos desastres que l'allau de cotxes a les carreteres el cap de setmana, que mata tanta gent. És a dir, les persones que segueixen els mitjans, constantment, cada vegada estan més desinformades i tenen un coneixement més efímer sobre les coses.

Per tant, crec que és molt important tornar a la conferència de premsa setmanal del president dels Estats Units o a la semestral del general De Gaulle, que és important llegir pocs diaris i gairebé no escoltar la televisió, que és important llegir Stendhal, per exemple, tornar a llegir *La Cartoixa de Parma*, etc. A més, el polític i el periodista en general no canviaran, simplement perquè estan viciats. És un cas de drogoaddicció, els uns viuen menjant del reconeixement i els altres viuen menjant de l'actualitat. I llavors passa que avui totes les notícies que ha de donar el responsable màxim en una roda de premsa, ja les ha donat tothom. L'espectacle és extraordinari. Jo no voldria dir que sóc pessimista, perquè crec absolutament en la personalitat, però la personalitat s'ha de fer i s'ha de fer forta. I diria que en aquests moments els polítics i els periodistes més importants són els que parlen menys i estan més culturitzats.

Begoña Román

Voldria exposar en deu tesis algunes reflexions sobre el tema que avui ens ocupa. Primer punt. Aristòtil, en *L'ètica a Nicòmac*, deia que «el fi és el principi de les accions» i que «el fi és el bé, allò a què totes les coses tendeixen». En aquest sentit, si havíem de jutjar una activitat com a bona o com a dolenta, havíem de començar per plantejar-nos quina n'era la finalitat. La resposta a la pregunta «Estem fent bé o no aquesta activitat?» consistiria en veure si hem aconseguit la

finalitat per a la qual la iniciàvem. En assolir la finalitat intrínseca rau la legitimitat d'aquesta activitat.

En l'activitat professional del periodisme i dels mitjans de comunicació i en la de la política hem de plantejar-nos quin és el fi que legitima l'activitat. D'altra banda, la qualitat d'aquesta activitat vindrà definida pel servei que totes dues activitats han de donar al ciutadà. I dic el ciutadà, és a dir, l'home a la *polis*, a l'espai públic, i no l'home en la seva intimitat o l'home privat. Aquest primer punt ens obliga, almenys, a tenir quatre aspectes en compte. El primer, cal recordar aquella màxima del maig del 68: «Si no saps on vas, acabes en un altre lloc». Si no sabem quin és el fi, anirem desorientats. Tanmateix resulta, segon, que els fins i les activitats no romanen iguals sempre, són en el temps. Per tant, haurem de replantejar-nos contínuament l'estat de la finalitat i els mitjans de què disposem per aconseguir-la. En aquest sentit, haurem de plantejar-nos quines són les finalitats actuals de la política i dels mitjans de comunicació, i reactualitzar aquest *ésser* en el temps.

Respecte al fi de la política, jo diria que és la gestió de l'espai públic, la qual té dues grans dimensions. Per una banda, la convivència pacífica en societats moralment plurals: el polític té l'obligació de gestionar l'espai públic i buscar la convivència pacífica de morals plurals. Per l'altra, no es tracta de gestionar la felicitat de l'home, de la seva intimitat, sinó d'una qüestió de justícia. Per això Fichte deia: «Sortiu corrents del partit polític que us prometi la felicitat, perquè us farà molt desgraciats».

I què vol *dir justícia en societats moralment plurals*? Em sembla convenient introduir dues precisions respecte a la justícia. La primera és que la justícia té a veure amb béns exigibles universalment, els drets humans, drets humans que contínuament s'han de jerarquitzar perquè els problemes que tenim en van generant de nous –no està de més apuntar que el darrer dret que hauríem de declarar és el dret a l'aigua, perquè és un bé fonamental, universal i necessari, que encara no el tenim declarat com a tal dret. La segona és que, precisament perquè vivim en unes societats moralment plurals, la justícia és un procediment de presa de decisions. Diu Habermas que una decisió és justa quan compta amb el consentiment dels afectats, els quals, en

condicions d'informació, de simetria i d'igualtat, dialoguen i arriben a un consens, i aquesta serà avui la decisió justa. A priori, independentment d'aquest procés deliberatiu i dialògic, no sabrem en què consisteix la justícia.

Quina és la finalitat dels mitjans de comunicació? Hegel deia que llegia els diaris per donar-se un bany de realitat. No sé si llegir els diaris avui suposa donar-se un bany d'irrealitat, però evidentment, quan parlem dels mitjans de comunicació, ha caigut en l'oblit la paraula *mitjans*. Són precisament espais de mediació, però espais de comunicació, per tant han de mediar en la creació de l'espai comú. I moltes vegades han oblidat la seva condició de mitjans, d'instruments, de cadena de transmissió i d'engranatge, i se'ns han convertit en una altra cosa: en comptes dels llocs de transmissió, d'exposició i d'informació, han oblidat aquella clàssica definició que els legitimava a formar, informar i entretenir; han caigut en una mena d'imperatiu sistemàtic en què l'entreteniment ha suplantat la formació i la informació. No hi ha comunicació, hi ha unilateralitat, i tampoc no hi ha transparència quant a la font d'informació. Tornarem després a aquestes qüestions, però els mitjans de comunicació, en tant que mitjans, han de crear una mediació d'espai públic, on dues persones es posen en relació.

Segon punt. Un neoaristotèlic contemporani, Alasdair MacIntyre, va escriure un bon llibre, *Tras la virtud* –precisament un comunitarista no tradicionalista–, on afirmava que era molt important recuperar la diferenciació aristotèlica de les finalitats, però que també calia distingir entre les finalitats intrínseques, inherents, formals i essencials a aquella activitat, i les finalitats externes o extrínseques, i subratllava que el capgirament implicaria la corrupció o corrosió d'aquella activitat. És a dir, en totes les activitats hi ha finalitats inherents, definitòries, legitimadores, intrínseques, i extrínseques, que també s'aconsegueixen desenvolupant aquesta activitat, però que no la defineixen ni li són essencials. Doncs bé, en els mitjans de comunicació i en la política també hi ha finalitats intrínseques i finalitats extrínseques.

La finalitat intrínseca de la política i dels mitjans de comunicació és el servei públic, precisament oferir un espai de convivència pacífica i

un espai de trobada i de mediació, respectivament. En aquest sentit, no deixa de ser curiós que només un 18% de la població cregui que la finalitat intrínseca de la política sigui aquest servei públic. Quines són les finalitats extrínseques dels polítics i dels periodistes? L'afany de poder, la vanitat, el desig de fer carrera política o periodística i els diners. Són finalitats extrínseques que no són dolentes perquè són inherents a qualsevol activitat professional, no només a la política i als mitjans de comunicació, però són externes, extrínseques. En el capgirament de les finalitats tenim però la corrosió de l'activitat.

Max Weber deia, al llibre *La política como profesión* –és bonic recordar que la paraula en alemany, *beruf*, contempla totes dues nocions: *professió*, que ve de *fe*, i *vocació*, que ve de vocatiu, de *crida*–, que el professional del periodisme i el professional polític, en tant que tenen com a finalitat legitimadora oferir un servei públic, han de tenir vocació; la professió de polític o la professió de periodista no és qualsevol ofici o lloc de treball. Resulta, però, que en aquest moment vivim una crisi i una certa corrosió de les activitats, i caldria recuperar-ne la confiança.

Deia Montesquiu que el nivell moral d'un país era inversament proporcional al seu nombre de lleis, perquè com més lleis té un país, pitjor va de moral. La juridificació de la vida quotidiana no és bona. Seguint aquesta analogia, jo afegiria que la qualitat dels mitjans de comunicació té també molt a veure amb la qualitat de l'associacionisme cívic, de la societat civil, de la salut de la democràcia i del seu grau de moralització –és a dir, si té la moral alta.

No sé si tenim els polítics o els mitjans de comunicació que ens mereixem, però sé que podem fer alguna cosa per merèixer quelcom millor, també com a ciutadans. Precisament, tercer punt, perquè els mitjans de comunicació són imprescindibles, perquè «sense ells no podem». En la lògica deontica, la lògica del deure, hi ha un axioma que diu: «Si debes, puedes». I com que resulta que sols no podem, tant els polítics com els mitjans de comunicació esdevenen imprescindibles. No només no són un mal necessari, sinó que són béns desitjables. Aristòtil deia que fora de la *polis*, fora de l'espai públic, l'ésser humà o és

una bèstia o és un déu. Els humans no tenim més elecció que ser a la *polis* per ser humans, dignament humans.

Els mitjans de comunicació són necessaris per aconseguir aquesta participació deliberativa del ciutadà a l'espai públic, que és especialment important en la societat del coneixement –una societat molt canviant i molt complexa. Necessitem molt la pedagogia dels mitjans de comunicació, necessitem que la divulgació no es transformi en vulgarització, necessitem que la democràcia participativa deliberativa no sigui crispada i que la societat vulgui i desitgi participar.

Per tot plegat, quart punt, voldria parlar de la qüestió cabdal de la confiança. No ens podem permetre el luxe, senzillament, de ser descreguts i, per tant, de desacreditar els professionals polítics i dels mitjans de comunicació. El capital confiança, el capital social, no pot deixar-se en mans, senzillament, de la crisi. Com podem, precisament, recuperar aquesta confiança? Em sembla que cal més transparència en les fonts d'informació i de finançament, i cal més responsabilitat, que és proporcional al poder: això vol dir corresponsabilitat, i de tots plegats, polítics, mitjans de comunicació i ciutadans.

Ara bé, cinquè punt, es produeixen molts canvis en les activitats professionals, i se'n produeixen molts en les categories dels mitjans de comunicació –precisament aquest matí hem sentit que tenen hiperactivitat. El concepte de l'espai i del temps dels mitjans de comunicació és molt diferent al dels mortals i dels polítics, perquè és molt ràpid, tot ha de ser nou, i allò que no és mediàtic, que no apareix en els mitjans, no existeix. Fixin-se en la importància d'aquesta idea de canvis de categoria espacial i temporal: el mateix concepte de minoria ja no fa referència al nombre de persones, perquè si es tracta d'un *lobby* mediàtic ja no és minoria en el sentit estricte de la paraula. I en les societats moralment plurals el dret de les minories és especialment important.

Canvis en el món tècnic –ara en parlàvem, d'Internet. Qualsevol persona pot accedir-hi molt ràpidament, gairebé en temps real, i les fonts de comunicació seran segurament més fluïdes –esperem que sigui per a bé i no per crear més confusió, ja que pot haver-hi una allau d'informació.

Canvis en les categories econòmiques. S'ha parlat de si els mitjans de comunicació eren el quart poder, perquè eren capaços de fer judicis paral·lels sobre el poder legislatiu, el poder executiu i fins i tot el poder judicial. A mi em sembla que no és un quart poder, sinó que segueix sent el gran poder, l'econòmic, tal com es veu cada vegada més clar amb la fortalesa de les agències d'informació en el mercat oligopolístic. D'altra banda, val a dir que aquests oligopolis han fet molt de mal i han provocat, entre altres coses, que cada vegada hi hagi menys agències d'informació, que són les grans fonts d'informació, i que, per tant, hi hagi menys pluralisme –hi ha pluralisme de canals, però no d'informació. El mercat marca tendències, es pretén legitimar perquè sap que no és font de legitimitat, però s'amaga sota la ficció de l'audiència –després parlaré d'una altra ficció, l'opinió pública. Així doncs, en saber que l'audiència ho demana, prioritzem la vulgarització o l'entreteniment per sobre de la informació i la formació –aquest matí parlàvem dels infoentreteniments i no informatius.

Una altra qüestió important relativa als canvis de categories dels mitjans és la reflexió profunda sobre els conceptes *neutralitat*, *imparcialitat* i *objectivitat*. La neutralitat no existeix, en cap activitat professional. Sempre es parla des d'uns valors, des d'un lloc –mai des d'un *nowhere* (un no-lloc)–, des d'una versió, des d'una visió i des d'unes perspectives, perquè som humans i només els déus poden veure la perspectiva de l'eternitat, *sub specie eternitatis*, que deia Spinoza. Ara bé, que no hi hagi neutralitat no vol dir que no pugui haver-hi una certa imparcialitat i objectivitat. Entenc per objectivitat la intersubjectivitat. Quan no podem parlar des de la neutralitat, l'objectivitat esdevé intersubjectivitat i, per tant, el pluralisme es converteix en un deure: hem de garantir el pluralisme informatiu. Això implica que es deixi parlar més gent de la que parla, que vulgui parlar més gent de la que parla, i que els que parlen i els que els paguen ho facin amb transparència.

Amb referència a les ficcions, voldria comentar la ficció de l'audiència i la de l'opinió pública. Són ficcions perquè no sabem què és l'audiència ni l'opinió pública, i en últim terme són una rèmora, un recordatori del fet que seguim necessitant fonts de legitimació de les

activitats. Necessitarem legitimar la democràcia perquè no hi ha alternatives. Així doncs, els canvis en les categories dels mitjans de comunicació impliquen acceptar que són un gran poder econòmic i que, a més, imposen i marquen el ritme, l'accent, la retòrica i les opinions publicades. I això és molt de poder.

Sisè punt. Canvis en les categories polítiques. Aquest matí hem dit que la política és la gestió de l'espai públic, de la contingència, i que cal prendre decisions. Jo he parlat molt d'una font important que és la legitimitat, però n'hi ha una altra que la política no pot oblidar: l'eficiència. En l'àmbit polític estem condemnats a prendre decisions –com tots els humans– en condicions contingents i d'incertesa. Ens agradaria tenir tot el temps del món per sospesar tots els pros i contres i calcular totes les conseqüències, però no ho podem fer i hem de decidir, perquè moltes vegades l'omissió és pitjor que l'acció, i aquesta també és una acció. En temps de complexitat i d'estranyeses morals –perquè vivim en societats moralment plurals– el polític ha de tenir la capacitat de síntesi de què parlava en Joan Rigol, per la qual cosa requereix un mètode de reflexió, d'anàlisi, de síntesi i de consulta –perquè la societat de la informació i de la comunicació necessita l'assessorament d'experts. I això només es pot fer amb calma, que va renyida amb la categoria dels mitjans de comunicació. Així doncs, cal reflexió, cal temps i cal elogiar una certa lentitud sense oblidar l'eficiència.

Què és el bé comú en societats moralment plurals? No és cosa fàcil: necessitem saber les decisions que hem de prendre, a qui afecten i, en la mesura del possible, consultar les persones que hi estan implicades o se'n veuen afectades. Rafael Sánchez Ferlosio diu: «La mayoría de las soluciones son sospechosas, porque uno las encuentra siempre que las necesita». En efecte, de vegades correm el risc de voler resoldre tan ràpidament determinades coses, amb la pressió mediàtica a l'espera de la solució, que oblidem que la bona política és humana, humil, que està feta per i per a humans, i que, per tant, la gestió de la contradicció i dels errors també en forma part. No se'ns pot obligar a encertar-la, no podem obligar a qui no està obligat si no es pot –«si

dec, puc» es diu des de la lògica deòntica–, però sí a respondre de les decisions que en el seu dia vam prendre.

Una altra qüestió important del canvi de categories en la política és que actualment vivim en un estat relacional. L'estat ja no pot treballar de forma endogàmica, sinó que ho ha de fer en xarxa. Tampoc no pot treballar amb un excés de jerarquia, perquè ho ha de fer més sinèrgicament, amb professionals, amb cossos intermedis d'associacions cívi-ques, de professionals i d'organitzacions i empreses. A més, la política contemporània treballa en una «aldea» global, que inclou: la immigració; els recursos naturals; les polítiques econòmiques i ecològiques que fan petit el territori de la política local; els distints nivells entre política local, autonòmica, estatal i europea; les franges que corren entre allò públic –que és polític i social; abans el que era polític era estatal, cada vegada és també la reivindicació d'una dimensió política de la societat civil, precisament perquè l'estat és relacional– i allò que és privat. Tots aquests canvis en la política ens obliguen a replantejar-nos de què és responsable la política.

El setè punt: aquella famosa ficció de l'opinió pública. Com ha afirmat aquest matí el president del Centre d'Investigacions Sociològiques, no podem convertir l'opinió pública –això ho va denunciar molt bé Habermas– en demoscòpia ni en retòrica sofisticada demagògica, ni en opinió merament publicada pels mitjans de comunicació, ni en pulsions sociopsicològiques –al primer que surt al carrer, l'atraques i li preguntes. L'opinió pública té a veure amb la democràcia participativa acollidora, amb les reflexions i els arguments. En aquest sentit, hi ha una gran diferència entre els *sofos* i els sofistes –entre Sòcrates i Protàgoras–, però quan vivien plegats no se sabia, va caldre un període de temps llarg per saber distingir-los. Ara es diferencien clarament: els sofistes només volen el vot i no tenen projecte, i els *sofos* busquen la veritat, tenen un projecte, tenen més responsabilitat, coratge i entesa –encara que això no es veu en la consciència del polític sinó en la manera com ret comptes a la ciutadania.

D'acord amb aquest «retre comptes a la ciutadania» vull centrar-me en el vuitè punt: l'autoregulació dels professionals dels mitjans de

comunicació. Aquí seré polèmica: o t'autoregules o et regulen. Em sembla que els mitjans de comunicació tenen autoregulacions laxes i no reten comptes de gaire. Per tant, la idea de crear comitès d'ètica que obliguin a retre comptes de determinades omissions o infraccions ètiques –com els consells d'audiovisuals o els col·legis de periodistes– són maneres d'enfortir l'autoregulació per no deixar-la a la mera consciència personal del professional, que, d'altra banda, està molt sol davant de la gran empresa. Sovint es carreguen les tintes sobre l'ètica professional, però l'empresa i l'ètica empresarial també tenen molt a dir-hi. En resum, estic en defensa de l'autoregulació, però crec que cal dotar-la de més eficiència, i això implica crear mecanismes davant dels quals hi hagi l'obligació de retre comptes.

L'ètica sense la política és ingènua, i la política sense l'ètica és cega. Això ens porta al novè punt: quines poden ser les propostes d'intervenció per guanyar capital confiança? Em sembla que n'hi ha dues de molt clares.

La primera consisteix a dotar de més contundència, via ètica i política, el concepte de coresponsabilitat: els polítics han de retre comptes de la identitat comunitària i de com han creat xarxes cíviques, perquè la salut d'una democràcia –com va estudiar molt bé Robert D. Putnam en el seu llibre *Per a fer que la democràcia funcioni, la importància del capital social*– no depèn només dels seus bons polítics, sinó de l'associacionisme cívic i de les idees per les quals es reuneixen els ciutadans –parlo d'idees perquè no s'hi barregin associacions cíviques com el Barça. És molt important retre comptes de com deixes la teva comunitat respecte dels drets humans –fer auditories de com estaven els drets humans quan vas entrar i com estaven quan surts– i de què vas fer per la pau mundial i per crear un projecte de comunitat, ja que les persones se'n van però les institucions es queden, i el seu grau de fortalesa depèn de les persones que hi passen. Els mitjans de comunicació també tenen l'obligació de crear mecanismes davant dels quals retre comptes, i el ciutadà els hauria d'exigir. Han de donar respostes sobre la transparència de les seves fonts d'informació i de subvenció, recuperar la seva font de legitimitat –el servei públic–,

presentar el seu pluralisme, dir a quantes minories permeten parlar, quants canals d'expressió faciliten perquè la gent es pugui expressar i intentar evitar l'oligopoli i la concentració del poder –quines són les proporcions d'interessos.

Així doncs, la primera proposta és la responsabilitat dels polítics, dels mitjans de comunicació i dels ciutadans, i la segona és l'entusiasme, perquè no es pot fer res sense entusiasme. Hem dit que és una qüestió de vocació, però no només hauria de ser de vocació dels professionals de la política i dels mitjans de comunicació, sinó d'entusiasme per part de tots els que es veuen afectats per una decisió.

Si parlem de la qualitat d'un servei –seria el desè punt–, té a veure amb la satisfacció de les expectatives que genera, expectatives fundades. Per tant, les preguntes que ens hem de fer avui són: Què podem esperar de la política i dels mitjans de comunicació? Què hem d'exigir als mitjans de comunicació, als polítics i a nosaltres com a ciutadans? Sols no podem; la responsabilitat i l'entusiasme ha de ser retroactiu i proactiu. *Retroactiu* significa gestionar la contradicció i l'error, ser capaços de reparar el que hem fet malament; *proactiu* vol dir que hem après perquè no torni a passar i per continuar progressant. Cal la pedagogia en la democràcia, en la ciutadania, en la coresponsabilitat i en l'entusiasme.

Conclouré amb dues cites. Una és d'en Pascal Bruckner, i apareix a l'assaig *La tentación de la inocencia*, on afirma que ni els polítics, ni els mitjans de comunicació, ni els ciutadans no podem pretendre ser innocents, i que hi ha dues temptacions possibles de la innocència: l'infantilisme –«jo no sé»– o el victimisme –«és el sistema i nosaltres no podem fer res, som víctimes del sistema». L'altra és el gran Aristòtil –acabo tal com he començat–: «La virtut és un terme mig entre dos extrems que són dos vicis, un per excés i l'altre per defecte». Aquest matí s'ha parlat d'idealisme i de realisme, i en aquest sentit l'excés és el quixotisme virtuós, és pretendre que Don Quixot, amb Sancho i Rocinante, canviï el món. L'altre extrem és la indignació: no podem continuar amb la política i el periodisme de la crispació, en genitiu objectiu i subjectiu –objectiu: hi ha crispació a l'ambient; subjectiu:

observem l'ambient des de la crispació. Hem de fer una política, una ciutadania i un periodisme de l'entusiasme –ho haurem de fer en algun moment, perquè sinó no ens en sortirem.

Hume –ho diré en anglès perquè rima– afirma que *reasons to live are reasons to believe* (les raons per viure són raons per creure). Ens cal avui, doncs, vocació, professió, fe i entusiasme.

Moltes gràcies.

Col·loqui

Joaquim Triadú

A continuació iniciarem el col·loqui. Començarem amb unes intervencions breus de cada un dels ponents i seguirem amb les preguntes dels assistents.

Enric Juliana

M'agradaria ser poc madrileny amb el que diré, tot i que quan portes dos anys vivint en un mateix lloc al final n'acabes una mica empeltat. Per tant, potser em sortirà algun toc madrileny.

He escoltat amb atenció la seva intervenció, i em sembla que ha dit coses molt interessants, però voldria fer una observació. Mentre anava parlant he fet un petit quadre, on he apuntat alguns dels conceptes que ha dit i al centre he posat una taca negra que representa l'individu. Crec que en aquests moments el pensament crític, i en conseqüència els mitjans de comunicació –que des del punt de vista cultural bona part són encara una expressió del pensament crític–, tenen un problema: l'atac, l'excés de virtut. En el *maremàgnum* que és avui la vida contemporània, l'individu està en tensió, té la necessitat de ser virtuós, de ser previngut davant del dilema entre realitat i ficció, viu en interdependència, en xarxa, i això l'aboca inexorablement a una situació radicalment agònica. Per una raó molt simple: les qüestions bàsiques són a la base de la nostra naturalesa.

En els darrers dos o tres mil anys el món ha canviat molt, però nosaltres no tant. La nostra naturalesa, la nostra capacitat de comprensió i d'assimilació dels canvis, de les idees i de les actituds ha canviat ínfimament, mentre que les tecnologies i les capacitats de producció han canviat de manera extraordinària. Entre l'home d'avui i l'home de fa vint segles, la capacitat d'assimilació de les novetats, dels canvis i dels aprenentatges segurament és superior, però si la comparem amb el desenvolupament real, ha canviat molt poc.

En conseqüència, un dels problemes bàsics del món contemporani és que l'individu viu en un món que en gran mesura és incapaç d'assimil·lar. L'home no ho pot assimilar tot, i en la mesura que el món s'accelera –perquè en el fons la història del món és la història de l'acceleració–, aquesta diferència anirà augmentant, i la crisi entre l'home i el seu entorn s'anirà fent més gran des del punt de vista cultural. Des del punt de vista del benestar econòmic és evident que s'ha produït una millora, perquè hem passat de viure en coves a viure d'una manera bastant confortable en una determinada part del món.

Un dels problemes de la cultura contemporània –i a l'interior hi col·loco els mitjans de comunicació– és que arriba un moment en què llegeixes el diari o veus la televisió i, com que ja estàs blindat moralment, o et suïcides o t'agafa un atac d'angoixa. Crec que hi ha una exigència excessiva de bondat, i això comporta –sobretot en els països que al meu entendre són de tradició catòlica, com el nostre– un problema greu: una crisi en el reconeixement dels interessos. La humanitat sempre s'ha guiat per interessos, però en aquests moments hi ha una dificultat per reconèixer-los tant en la política com en el periodisme i altres àmbits.

Què interessa? Què interessa a l'individu? Què interessa als grups socials? A Catalunya, en aquests darrers dos anys, crec que s'ha fet força palès i manifest que els interessos més o menys subjacents i identificables de la societat han estat coberts per una mena de capa de maionesa –perdonin l'expressió. En aquests dos anys s'ha debatut algun cop seriosament sobre el quart cinturó, per exemple? Interessa o no interessa fer-lo? Segurament sí, però com que hem de ser bons, el món ha de ser tot

de color verd, etc., el debat sobre si interessa o no interessa no s'ha iniciat. Penso que aquest és un dels problemes de la mediació política i, si es vol fer l'equiparació, també de la mediació periodística.

Aquesta és una qüestió molt important, i també amb relació a Madrid, perquè és una ciutat on els interessos es perceben d'una altra manera, d'una manera bastant primària pel nostre gust i pel nostre estil. La qüestió de l'interès hi és molt present, de forma que algunes expressions polítiques que per a nosaltres resulten profundament desagradables no es consideren diabòliques ni de l'antivirtut, sinó només expressions primàries de determinats interessos. Penso que a Barcelona i a Catalunya actualment tenim un problema en aquest sentit. I la crispació, en part, és això.

En aquests moments al món espanyol hi ha un concepte sobre el qual seria molt interessant discutir, escriure i reflexionar: la *desfachatez* –el desvergonyiment–, que és una mena d'adaptació del món catòlic espanyol als interessos moderns. És a dir, hi ha un moment en què has de fer el que t'interessa independentment dels canons, les normes i els marcs establerts –que potser t'empenyin cap a una altra direcció–, ho has de fer prescindint-ne i establint un imperatiu no manifestat segons el qual fas el que convé fer. Això, a nosaltres ens provoca una sensació profundament desagradable.

Els posaré un exemple de *desfachatez*. Aquests dies deuen haver llegit a la premsa que el senyor Robert Kagan, un dels ideòlegs de l'anomenat moviment neoconservador, va ser a Madrid fa pocs dies presentat pel senyor Aznar. En Kagan va fer un quadre de la situació del món i va dir: «Tenim diversos problemes, i se'ns estan acumulant un a sobre de l'altre. Fa un any o dos el problema, bàsicament, era el terrorisme islàmic, però ara en tenim més, ara és l'autocràcia xinesa i l'autocràcia russa. Convoco l'Aliança Occidental a actuar contra tots els enemics que se'ns estan acumulant». És un plantejament teòric interessant.

Vostès saben que si l'OPA d'Eon sobre Endesa triomfa, un dels efectes que tindrà des del punt de vista estratègic mundial és que els interessos de Gasprom arribaran a Madrid. Allò que en Franco va evitar amb la Guerra Civil –que els russos entressin a la Puerta del Sol–

succeirà quan Endesa porti els interessos de Sibèria al país. Aquest és un altre petit exemple de la *desfachatez* i de com, al meu entendre, una de les qüestions bàsiques de l'actualitat és l'interès. És a dir, el reconeixement de l'interès i la dialèctica al seu voltant, més que al voltant de la virtut.

Baltasar Porcel

Voldria agafar una altra part de tot això, que és l'exemple de la ciència. La premsa en l'àmbit de la política és una allau d'informació de gent que va i que ve, un gran galimaties, un tumult, encara que no és superior al del món científic. El món científic s'ha expandit d'una manera extraordinària en un segle i escaig, i només es troba al principi. La ciència no inventa res, només va descobrint lleis que són a la natura i el cosmos. Per tant, les coses prodigioses que s'han produït segurament són insignificants perquè el cosmos i nosaltres –que només en som un reflex o un component, com les fulles, els animals i els núvols– és una mescla fascinant en la qual la ciència està immersa.

La qüestió és que la ciència no ha perdut el cap, no s'ha confós. En Karl Popper, que a banda de pensador polític també és un historiador o «reflexionador» important sobre la ciència, té la teoria de la falsabilitat, en què es veu clarament l'exemple de la ciència: quan es fa un descobriment científic, aquest esdevé simplement una plataforma per a nous descobriments. Així doncs, dins del món científic tot el que s'aconsegueix no es deïfica –encara que ho deïfiqui el consum o l'ús–, sinó que queda superat i deixa de ser veritat. La veritat serà el futur que arribi a través de nous descobriments.

En el món politicoperiodístic no hem aconseguit una metodologia ni hem pogut arribar a aquest punt. També és cert que dins de la ciència hi ha laboratoris que fan trampes i van a l'Àfrica amb medicines caducades, com explica l'última novel·la d'en John Le Carré, però són casos aïllats que s'enterren ràpidament. De totes maneres, no és que pensi exactament que tot és tan fàcil de qualificar, perquè l'esperit humà i la societat són coses complexes, però crec que hi hauria d'haver un sistema científic, no el de la veritat sinó el de la indagació

rigorosa, que ens guiés. Això no pressuposa cap veritat, perquè a part d'en Popper també podria citar un sermó d'en sant Joan de la Creu completament diferent: «Si has d'anar a algun lloc que no coneixes, has d'agafar un camí ignorat». Em sembla que aquesta és una gran veritat, perquè absolutament tot s'obre davant nostre. En el món de l'art o la literatura es pot crear qualsevol cosa extraordinària des del no-res o des de les mescles incontrolades que hi ha dins de l'individu, però tampoc no tothom és capaç d'agafar un camí ignorat per anar a un indret lluminós que desconeix. Per tant, convindria lligar la teoria científica de la falsabilitat popperiana.

Begoña Román

Voldria afegir tres consideracions. En primer lloc, com que crec que en política tenen força clara l'expressió *lo mejor es enemigo de lo bueno*, potser hem d'anar cap a un terme mig –la virtut no pot ser excessiva– i assumir la humilitat dels poders de cadascú.

En segon lloc, penso que en efecte la nostra societat és especialment individualista, hedonista i només es mou per interessos particulars; només té interès en la política quan veu trontollar els seus interessos, i d'aquesta manera confon clarament la justícia amb la felicitat o la conveniència. Entre l'individu i el tot, i entre l'individu i la humanitat cal tornar a recuperar els cossos intermedis de les comunitats de pertinença, les comunitats petites, per trencar la idea d'individualisme.

En tercer lloc, cal un criteri per jutjar els interessos. Encara que sempre siguin d'un individu, ni els individus ni els interessos són iguals: hi ha interessos legítims i il·legítims, n'hi ha de molta gent –podríem caure en fal·làcia democràtica i dir que com que són de molta gent els acabem concedint–, etc. Per tant, primer és important tenir un criteri per saber quins interessos són fonamentals –que no són ben bé interessos sinó necessitats bàsiques del tipus dels drets humans–, i després quins afecten quanta gent i en quin grau. Crec que haurem de pensar en aquesta jerarquia quan arribin determinats problemes, per saber què és urgent, què és prioritari, què és de necessitat, què és de justícia i què és més o menys de qualitat de vida.

Joaquim Triadú

Un cop acabada la intervenció dels ponents, iniciarem el torn de preguntes. A continuació llegiré les dues preguntes que ens han arribat i que van adreçades als ponents que les vulguin contestar. La primera és: Com es pot garantir la independència dels mitjans de comunicació, quan d'altra banda són empreses privades amb interessos particulars? Si són el quart poder, qui el controla? Per què els mitjans de comunicació són tan poc autocrítics? La segona pregunta és: Els mitjans de comunicació escrits i la televisió, tant de l'Estat com privats, no estan destruint les persones i la societat amb les sèries televisives vulgars? Els principis que mouen els partits a fer i permetre això no en són la perpetuació?

Enric Juliana

Començaré per la darrera pregunta, perquè em remet a una qüestió que m'he plantejat alguna vegada i sobre la qual fins i tot he escrit o he fet alguna pinzellada. Jo tinc quaranta-nou anys, i quan era bastant jove recordo haver seguit amb molta fruïció una sèrie televisiva de Televisió Espanyola que es deia *El Conde de Montecristo*. En la mateixa època també vaig seguir amb molta atenció una sèrie d'obres de teatre televisades que es feien al programa *Estudio Uno*. I anteriorment recordo haver-me emocionat terriblement veient *El lladre de bicicletes*, d'en Vittorio de Sica, que avui és un dels millors mites cinematogràfics.

Aquests programes els emetia la televisió franquista. Molt sovint m'he preguntat quina va ser la influència real d'*El Conde de Montecristo* en la Transició espanyola, i crec que és un dels temes sobre els quals s'hauria de reflexionar. Per una raó: perquè quan aquesta sèrie es va emetre a Televisió Espanyola la va veure mig país, o més de mig país, ja que només hi havia dos canals i no es podia veure res més.

El Conde de Montecristo parla de la dignitat individual, de l'home que ha estat humiliat i castigat injustament, que supera una situació terriblement adversa, aconsegueix escapar-se de la presó, torna a la societat i es refà. En definitiva, parla d'un cert imperi de la individualitat.

Alguna vegada he pensat que *El Conde de Montecristo* va idealitzar la idea d'una certa explosió de la individualitat a la societat espanyola, en un moment en què s'endevinava un canvi polític. Tot i així, no sé fins a quin punt va ser important o no perquè no hi ha instruments per mesurar aquestes coses.

El que està clar és que en un moment determinat de la història d'aquest país hi havia milions de persones seguint una mateixa sèrie. Això va succeir quan la televisió, en tant que negoci comercial, es va liberalitzar i va donar entrada als canals de titularitat privada i autonòmica. Les audiències es van començar a fragmentar, i ara una de les característiques principals del món contemporani és la fragmentació del mercat. Per tant, l'existència de missatges que arribaven a masses molt àmplies ja ha passat a la història. Abans de l'inici de TV3 vaig treballar una època a Televisió Espanyola, i recordo que l'informatiu del migdia de Sant Cugat tenia una audiència de dos o tres milions de persones. Avui, a Televisió Espanyola, hi hauria gent que seria capaç de matar –perdonin l'expressió– per tenir una audiència de tres milions de persones en un programa de nit. I la qüestió és que estem parlant d'un lapse de temps de quinze o vint anys a tot estirar.

En resum, i com a resposta a la pregunta, crec que la banalització dels continguts dels mitjans audiovisuals es deriva en part de la fragmentació de les audiències i de la competició. Hi ha solució? És difícil, però jo sóc optimista perquè ara estem entrant en una tercera fase. La primera fase va ser la d'*El Conde de Montecristo*, la segona va ser la dels canals privats de televisió, i la tercera és la que veurem d'aquí a uns anys, quan la tecnologia audiovisual sigui molt més distribuïble a través de la televisió digital terrestre i d'Internet. En aquesta tercera fase viurem en un autèntic galimaties, perquè tothom que tingui un cert enginy i capacitat podrà emetre i posar a l'abast de la resta de gent programes o formats audiovisuals, i la tria i l'orientació encara serà més complicada que actualment.

També és veritat que la diversificació dels sistemes de distribució de la informació possiblement té efectes que, als que estem formats en un món més organitzat, ens provoca una mena de sensació de desgavell

mental. Encara que segurament sí que tindrà una virtut, i és que trenca-
rà el paper oligàrquic que de vegades ha tingut la informació. Per tant,
sembla que els continguts més genuïns tindran més possibilitats.

Baltasar Porcel

Això ens condueix a una pregunta que podríem fer a les persones que
fan preguntes: «I tu, què has fet per salvar la teva ànima? Perquè aquí
anem passant les culpes als que estan allà dalt. Però, i tu, carabassa, que
t'estàs quatre hores i trenta minuts cada dia, segons les estadístiques,
badocant la televisió? Tu, que tens un fill de quatre anys, un de vuit, un
pare que en té setanta i una dona de trenta-dos, després d'aquests anys
de mirar tot el dia la televisió, què saps sobre l'amor, la mort, el món,
etc? Tots sabeu exactament les mateixes coses perquè només sabeu el
que us diu aquest mitjà».

La proliferació que has anunciat crec que pot ser bona perquè com a
mínim separarà la gent entre els més beneïts i els més llestos, i això
també és necessari en una societat. És necessari que la gent sigui res-
ponsable de si mateixa, perquè sinó sempre en tenen la culpa els educa-
dors, els polítics, els tramvies, etc. I tu què, i tu, babau?

D'altra banda, l'únic que justifica el sistema és el mateix sistema, que
en el fons és la seva dimensió mercantil: només comprem i fabriquem
per comprar i fabricar. Hi ha una escriptora, la Karen Blixen –que tam-
bé firma Isak Dinesen–, que els recomano perquè és una de les grans
escriptores del segle XX i una dona extraordinària, de la qual en van fer
una mala pel·lícula sentimental, *Memòries d'Àfrica*. Blixen, en un
moment donat, explica com era Kenya als anys vint i trenta i parla de
les colònies d'indis –aquests que ara han vingut aquí. Jo ho vaig veure
al Congo i al Zaire, i és gent que viu molt tancada en si mateixa. L'au-
tora escriu: «Aquests indis, que són gent educada, llesta i elegant,
només tenen una finalitat en la vida: fer comerç». Ella, que era una aris-
tòcrata danesa anada a menys, viciosa, també, com els bons aristòcrates
anats a menys, sobretot els literaris, es va quedar absolutament esbo-
rronada davant del fet que tota la vida i l'elegància dels indis es limités
al comerç.

A nosaltres això és el que ens passa. Si hi ha molts canals la gent podrà escollir si vol veure ficció, notícies, *Salsa rosa*, etc. Hem de salvar la barca a través de qui som i de la nostra personalitat. O invertim en nosaltres mateixos les nostres energies, o anem fent feina cobrant un sou i pagant el que ens donin.

Begoña Román

Amb relació a la pregunta «què ha de fer un diari o un mitjà de comunicació per ser independent?», jo tampoc no li exigeixo la independència. Senzillament demano que sigui veritat el que diu, que no em digui que és un *diario independiente de la mañana*, i a la tarda no ho sigui. Necessito que em digui de qui depèn, i si es declara independent, que sigui veritat i que m'ho pugui demostrar dient-me quines són les seves fonts plurals d'informació i les parts plurals que hi participen. I si és dependent, que em digui de què; no hi ha cap problema en la dependència, el problema es troba en l'emascament, perquè això és *desfachatez* o barra.

És evident que els mitjans de comunicació són empreses, però les empreses també obeeixen a pressions: del mercat, polítiques, dels clients, etc. Pensant en els diaris, a mi em crida l'atenció la figura del defensor del lector, perquè sempre dona la raó als lectors. I penso que sembla que els doni la raó com als ximplers, perquè després res no canvia i es converteix en pura cosmètica. Tot i així, comencem a adonar-nos que és impresentable que els diaris no tinguin una certa eina d'autocrítica, i apareixen les cartes al director i la possibilitat de boicotejar el producte. Els diumenges no s'han de comprar els dominicals, perquè en general no valen res, no ensenyen res i tot és propaganda de productes per consumir. Així doncs, també podem fer un boicot, ja que al final l'empresa el que vol és vendre.

Òbviament, el camí no és només per la via del mercat i el boicot dels consumidors. En primer lloc, calen associacions de consumidors de la informació i la comunicació –no en tenim encara i n'hauríem de crear–; en segon lloc, polítiques de control de l'autoregulació –no seria censura perquè les normes de regulació les triarien els afectats

per les decisions, i així serien justes, de manera que hi hauria més consells audiovisuals i més informes públics, com els magnífics que fa el Col·legi de Periodistes sobre incompliments de normatives d'ètica professional. En tercer lloc, com deia en Baltasar, cal l'autoregulació dels consumidors, la pedagogia de les emocions i la coresponsabilitat dels consumidors, les famílies i els col·legis; no sóc partidària de llençar culpes sinó d'assumir la part de cadascú. La qüestió és que hi ha iniciatives a prendre.

Joaquim Triadú

La resta de preguntes incideixen en els punts següents: la connivència entre polítics i mitjans de comunicació a l'hora de defensar la imatge dels polítics; els deutes milionaris dels mitjans públics com Televisió Espanyola o Televisió de Catalunya, que poden deixar-los en mans dels polítics, etc. Com que crec que fins ara no s'ha tractat aquest tema, podríeu fer una aportació sobre el paper dels mitjans de comunicació públics i el poder polític com a gestor d'aquests –hi ha tesis a favor i en contra de la seva existència.

Enric Juliana

Fa uns dies, a Madrid, vaig estar parlant amb un grup de periodistes una mica més joves que jo que es veuen cada divendres, amb la particularitat tan habitual a Madrid que tothom era de fora. En aquest grup hi havia un periodista d'Astúries, un d'Andalusia, un altre de València, etc. Quan parlàvem de les polítiques regionals, el d'Astúries va dir: «A Astúries, en aquests moments, el projecte més important del govern regional, de la Junta d'Astúries, és la creació de la televisió autonòmica. Per què? Perquè el govern d'Astúries té un problema: que la premsa d'Astúries, bàsicament *La Nueva España* –que és com *La Vanguardia* d'allà–, mai no ha acabat de simpatitzar amb les esquerres. Aleshores, el projecte principal de la Junta d'Astúries és la creació d'una televisió autonòmica que ara per ara emet en proves».

Actualment a Espanya hi ha més de deu televisions autonòmiques, els canals de televisió públics i tres canals com a mínim de televisió

privada generalista. En aquests moments les televisions privades guanyen diners i les públiques en perden, perquè per mantenir una programació competitiva en tots els terrenys, tant en el de la informació com en el de l'entreteniment, s'han d'invertir molts mitjans i això difícilment es veu compensat amb els anuncis publicitaris.

Jo no seria partidari d'un posicionament dràstic, sinó que crec hi ha d'haver algun tipus de canal públic, és a dir, crec que hi ha d'haver un cert segment en mans dels poders públics, i que hi perdin diners. El que no té sentit és que els poders públics financin canals de televisió públics que acaben fent el mateix que els privats; això és competència deslleial i una perversió del concepte. Aquesta tasca està justificada si la societat està d'acord que hi ha d'haver models de televisió diferents, i que han de fer una sèrie de sacrificis de caràcter comercial per garantir uns determinats continguts o per obeir unes determinades necessitats que es considerin convenients –en el cas de Catalunya seria la normalització lingüística, la promoció de la cultura catalana, etc., que seria difícil deixar estrictament en mans de la iniciativa privada.

Jo crec que seria just i d'alguna manera necessari que això estigués més ben conceptuat, perquè arribarà un dia –i això tots ho sabem, tant els polítics com els ciutadans– en què no tot el que avui es paga es podrà pagar. No cal que es produeixi una crisi econòmica, simplement per l'evolució de les piràmides d'edat de la població, per exemple, en el cas de la sanitat pública no tot el que avui es paga es podrà seguir pagant. Així doncs, hi haurà un dia –que trigarà més o menys a arribar en funció de les conjuntures econòmiques– en què l'ordre de prioritats s'haurà de revisar, i potser l'opció més sàvia i convenient seria començar a fer-ho ara.

Hi haurà un dia en què a Astúries hauran de decidir en què gasten els diners: si en la televisió autonòmica o en l'hospital general d'Oviedo o de Gijón. Entre altres coses, perquè tots els governs espanyols –ja sigui del Partit Socialista o del Partit Popular, o de tots dos consecutivament– s'han preocupat de traslladar la congestió de la sanitat pública a les autoritats autonòmiques. Aquest dilema encara no s'ha plantejat, però el tindrem d'aquí a menys de deu anys.

Per tant, pronostico que en un període de temps curt en aquest país –no només a Catalunya– començarà a haver-hi un debat encès sobre les prioritats, sobre el que ha de pagar i el que no ha de pagar l'erari públic. Amb això també em remeto a la qüestió de la identificació dels interessos i de mantenir una relació més saludable amb el concepte d'interès. És a dir, què ens interessa més, que els hospitals puguin atendre amb uns estàndards adequats a més persones o que la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió acumuli dèficits cada any? Això algun dia s'haurà de debatre, i serà complicat perquè no són debats teòrics, sinó que també afecten interessos personals. Un exemple n'és la situació que es viu a Barcelona després que l'Estat hagi plantejat reestructurar o possiblement eliminar alguns canals de comunicació que tenen una audiència molt mínima.

A Madrid molt sovint es diu que l'única empresa pública –l'Estat– ha entrat amb duresa en la indústria naval i la indústria siderúrgica, i l'únic gran *lobby* que ha resistit a tots els intents de racionalització econòmica és Ràdio Televisió Espanyola.

Baltasar Porcel

Tot això és veritat. En alguns casos, com va passar aquí amb el tema del català, està clar que la televisió pública és un servei públic. Però des d'aleshores, i a part de ben poques coses, a Espanya i a Catalunya es fa molt difícil saber què és servei públic i què no ho és.

La televisió pública, l'empresa pública i la funció pública té un defecte extraordinari, i és que és irresponsable. En Lluís Prenafeta em va explicar que quan va entrar a la Generalitat amb el president Pujol, aquells dos senyors baixets i una mica grassets van arribar sense saber massa què havien de fer, i s'hi van trobar el secretari de la Diputació Provincial, que feia de secretari feia mil anys i s'hi havia passat tot el franquisme. En Prenafeta li va dir: «Escolti, i què m'aconsella vostè?». I aquest va contestar: «Miri, si no fa res li pot anar bé, però si fa alguna cosa pot acabar a la presó». És gairebé el que va passar, perquè la cosa pública és molt perillosa i l'Estat té tendència a utilitzar-la al seu favor de manera abusiva.

És millor la cosa privada? No ho sé, però almenys la competència la fa més sensible a segons quines coses, perquè com que s'ha de guanyar la vida s'espavila una mica més. O almenys a la gent educada i amb un concepte liberal de les coses com nosaltres, sembla que això ens ajuda una mica i ens fa creure que és millor.

En efecte, s'haurà de veure en què s'han de gastar els diners, perquè gastar-los en un hospital general sembla que està bastant clar, però gastar-los fent més carreteres perquè es vinguin més cotxes, hi hagi més morts, depenguem més del petroli i ens costi més diners cada mes, ja no està tan clar. On vol anar la gent el cap de setmana? A veure una cunyada que viu a Reus? Home, podria esperar tres mesos a anar-hi, o parlar-hi per telèfon; no sé què ha de fer a Reus. Tot això és una mica complicat.

I quant al que ha dit la Begoña sobre els col·legis de periodistes, que haurien de fer vés a saber què, no te'n refiïs. Hi sol haver grups ideològics enquistats –a vegades fa vint anys que hi són– i és com tenir un gos, un bulldog, que l'únic que fa és mossegar els que no són com ell. No són de fiar.

Joaquim Triadú

Una persona del públic fa una pregunta en què parla de *La guerra dels móns* de l'Orson Welles, la teoria de la conspiració dels americans, si Bin Laden existeix o simplement és un muntatge, etc. Com que això donaria per a una sèrie de ciència-ficció, no crec que valgui la pena discutir-ho ara.

Una altra persona fa una pregunta molt breu: La dependència dels mitjans de comunicació envers els polítics tendirà a augmentar? Hi ha una afirmació inicial i una pregunta. Jo crec que el concepte de dependència o no dependència i de si anirà a més o a menys és la síntesi d'aquesta taula rodona.

Enric Juliana

Jo crec que en els pròxims anys hi haurà una certa tendència de rectificació, almenys pel que fa a manifestacions extremes de la col·lisió

excessiva entre política i periodisme. No vull dir que desaparegui, perquè no ho farà en absolut, però crec que en aquests moments –la mateixa celebració d'aquest seminari ho posa de manifest– hi ha una preocupació manifesta per part de la política respecte de determinats comportaments i situacions que es perceben com una crisi. Alhora, aquest debat té el seu corresponent a l'interior del periodisme en les seves diferents manifestacions.

El periodisme dels darrers anys ha comès un error en voler resoldre la situació amb codis. Catalunya és el lloc del món on em sembla que hi ha més codis que teòricament regulen la tasca periodística, sense que això hagi tingut uns efectes reals efectius en el curs de les coses. No vull dir que no hi estigui d'acord, perquè crec que hi ha d'haver un cert tipus d'autoregulació, però probablement hauria de ser una regulació mínima, bàsica, i ens hauríem de remetre als principis segons els quals convé que hi hagi poques normes i que es compleixin. En aquest sentit, pel que fa a l'activitat dels periodistes, el millor que podria passar és que en comptes d'haver-hi quatre o cinc codis que se superposen, hi hagués dos o tres normes bàsiques que tothom complís i que, sobretot, qui no les complís quedés en evidència –cosa que ara no succeeix.

Per tant, el meu pronòstic és que hi haurà una certa rectificació, encara que no serà homogènia. A la vida –ara els diré quelcom que els semblarà banal–, les coses es fan fent-se. És a dir, quan una cosa està en crisi no es resol sobre la base de grans quadres teòrics –que també s'han d'elaborar– ni de grans apel·lacions a la virtut, sinó que es resol en la mesura que hi ha algú que comença a treballar en una determinada direcció, perquè aleshores els altres van al darrere, la situació es resol i s'entra en una altra problemàtica. Em fa l'efecte que això és el que passarà.

Amb referència a Catalunya, crec que anem cap a un període de rectificació general de moltes coses, que a la tardor veurem com i qui el porta. S'observa un període de rectificació, i em sembla que tindrà una certa amplitud i no es referirà només a la política. Amb això potser sóc una mica optimista, però tinc ganes de ser-ho.

Baltasar Porcel

A Europa, si ens fixem en la premsa anglesa, la francesa o fins i tot la italiana, crec que en aquest sentit és millor que la premsa espanyola en general. Els diaris cada vegada van més a menys, i com que no venen tant s'han de centrar més en la qualitat. Aquest és un punt a favor.

Aquí encara no hem arribat a aquesta situació, perquè la premsa postfranquista o de l'últim franquisme encara no ha acabat la seva transició. Primer la premsa va basar la seva bondat en la defensa de la democràcia –això que tot el dia es parli de la democràcia és un símptoma que alguna cosa no funciona–, en la idea que l'esquerra era la que redimia el món, era el punt de vista, tot s'hi supeditava, i la dreta anava mig de conill. Però últimament la dreta ha sortit com el *toro bravo* espanyol i ara hi ha una lluita entre totes dues forces.

Nosaltres som en un diari que no participa d'això i on la contaminació en aquest sentit crec que és mínima. És un diari en el qual jo no he vist mai que s'intenti mentir o que es practiqui la insídia de manera voluntària. En canvi, conec altres diaris importants en què això és gairebé la norma. Citaré un exemple clàssic francès de dos grans diaris: *Le Figaro* i *Le Monde*, que no sabria dir quin és millor; hi ha dies que m'ho sembla un i hi ha dies que m'ho sembla l'altre. Aquí això encara no es pot dir. Sóc de l'opinió que la normalitat és l'excel·lència a què pugui arribar cada mitjà i cada lector.

Begoña Román

Jo crec que hi ha una doble dependència del polític respecte del periodista i del periodista i els mitjans de comunicació respecte del polític. Precisament aquests tocs d'atenció sobre la manca de credibilitat d'ambdues activitats professionals farà repensar les regles del joc i el paper de cadascú, perquè són activitats que s'han d'entendre. I això implicarà un canvi del tipus de política i en el tipus de mitjans de comunicació. El ritme, l'accent, les rectificacions que obligaran a fer els mitjans de comunicació als polítics, i les obligacions dels polítics envers els mitjans de comunicació faran que, sobre la marxa, es vagi mirant què hem de gestionar, perquè així no anem bé.

A mi m'agrada recordar la metàfora de la nau: ens encantaria que quan les naus de les activitats professionals i de les morals fan aigües, poguéssim portar-les a un dic sec, reparar-les i tornar-hi a navegar. Però ens toca reparar-les en alta mar, i enmig de la tempesta, el desordre i el motí a bord, mirar algú que digui «crec que hem d'anar per aquí». Evidentment, això implica un cert tipus de lideratge i una acceptació del fet que no ens podem quedar aquí. Per tant, penso que aquests tocs d'atenció –que vénen a dir que aquestes dependències no agraden a ningú, ni a la societat civil, ni als polítics ni als periodistes– són motius suficients per plantejar una nova manera de fer les coses.

Joaquim Triadú

Voldria agrair a la Begoña, a l'Enric i al Baltasar la seva participació i la seva dedicació en aquesta taula rodona, i invitar-los a tots vostès a un cafè abans de començar la conferència del president Atutxa.

Conferència de cloenda **Introducció**

Jordi Pujol

President del Centre d'Estudis Jordi Pujol

Bona tarda. Comencem la darrera ponència d'aquest seminari, que de moment està tenint un nivell molt elevat, amb la intervenció del president Atutxa, que de ben segur que mantindrà aquesta dinàmica.

El president Atutxa representa molt bé els tres elements que volem que siguin objecte de treball de la nostra fundació, allò que anomenem l'IVA, és a dir, les idees, els valors i les actituds. L'Atutxa és un home que té idees clares i conviccions profundes; unes conviccions no són només polítiques, sinó que procedeixen del seu humanisme i de la seva ètica.

També és una persona d'actituds positives, molt constructives i valentes. Del president Atutxa, les coses que en sabem han estat simplement pels diaris, que ens han transmès les seves vivències polítiques, primer com a conseller d'Interior i després com a president del Parlament basc.

En aquests moments la valoració que la gent, el poble, fa dels polítics bascos és millor que la que fa dels catalans, perquè –i això no és cap sort– al País Basc l'opinió pública sempre té la impressió que els seus polítics arrisquen més. És a dir, el president Atutxa avui hauria pogut ser objecte d'un atemptat molt fàcilment, per tant, quan un polític va a la política –i sobretot en el càrrec de conseller d'Interior en un lloc com el País Basc– sap què s'hi juga. No és un joc. Tot el que hi pugui haver a la política de veritat –que poc o molt sempre n'hi ha

una mica–, tot el que hi pugui haver d'ambició –que també n'hi ha, i en certa manera és legítima i fins i tot convenient–, tot el que hi pugui haver de tantes i tantes coses –el fet de tenir una valoració positiva, per exemple–, queda més que compensat quan una persona hi va assumint riscos. Riscos que poden ser polítics, socials o econòmics, però que a vegades arriben a ser físics, com en el cas del president Atutxa. Aleshores, totes les crítiques que s'hi puguin fer, tota la maledicència, queda forçosament relegada, esmorteïda o simplement anul·lada. Ara bé, a part d'això i en un terreny molt menys dramàtic però també molt important, jo diria que el que hem vist en el president Atutxa a través de les seves actuacions –per exemple, en el judici que se li va fer sobre el seu comportament com a president del Parlament basc– es pot resumir en tres característiques, que van molt lligades l'una amb l'altra i que és molt bo que tingui un polític en la mesura que pugui.

128

La primera és la dignitat, és a dir, tenir una actitud digna, això que els castellans diuen un *porte digne*. Una actitud digna, un posat digne i una manera de parlar digna són molt importants perquè et respectin. La segona, que ve a ser la mateixa, és el senyoriu, el ser senyor. És molt important ser senyor, i tothom ho pot ser; la persona més senzilla, més humil i més ignorant pot ser senyor, però també hi ha molts savis que no ho són. Dignitat i senyoriu, i una tercera característica que també hi està molt relacionada: la serenitat. La serenitat ve del caràcter, evidentment, però a més ve de la convicció. Quan un està segur del que fa, quan creu que fa el que ha de fer, quan està disposat a fer tot el que calgui per triomfar però també per acceptar, si cal, el fracàs –d'aquella manera que deia Kipling, sense immutar-se massa si un té la sensació que ha fet el que havia de fer–, el triomf és un triomf envers els altres i envers un mateix, i això és pensar que un ha fet el que havia de fer. La serenitat ve donada per això, i el president Atutxa ho té.

Si el president ens parla una mica de la seva experiència política, ens ajudarà a entendre com l'ofici de polític –que ja hem dit que és molt

noble, però de fàcil degeneració– pot ser exercit sense haver de renunciar a la noblesa i podent evitar totes les temptacions, totes les trampes i tots els entrebancs que pot representar la política.

Conferència de cloenda
«La política desde mi experiencia»

Juan M. Atutxa Mendiola

Expresident del Parlament basc

Molt honorable president –premio Fundación Sabino Arana, no hay que olvidarlo.

Jordi Pujol

Gràcies.

Juan M. Atutxa Mendiola

Excelentísima señora rectora, coordinadora de la jornada; amigos, señoras y señores, *arratsaldeon, bona tarda a tothom*.

La verdad es que después de este preámbulo uno, me decía la rectora: «Te vas a poner colorado»; ya, es que para cuando ella me lo advirtió ya estaba colorado, de verdad. Pero bueno, yo creo que me siento –verdaderamente no puede ser de otra manera, además– como en casa. Cuando he llegado aquí esta tarde, le he dicho al *president* si él ya había previsto el revuelo que ha habido en Cataluña para la celebración de esta jornada. No sé si hasta ahí –la verdad es que no sé si me ha contestado que sí o que no– llega la capacidad del presidente Pujol, que es amplísima, como sin duda alguna ha demostrado a lo largo de su larga, intensa y ejemplarizante historia.

Pero vayamos al grano, porque intentaré como mínimo hacer un esfuerzo por aburrirlos lo menos posible. Quiero, en principio, iniciar mi disertación agradeciendo muy sinceramente, de todo corazón, al Centre d'Estudis Jordi Pujol esta gran oportunidad que se me brinda de

compartir con todos ustedes, señoras y señores, algunas reflexiones sobre las características que deben –a mi juicio, a mi modesto entender– reunir las personas que se dedican a la política. Debo decir, para empezar, que van a escuchar de mi boca ideas que nacen mucho más de la experiencia que de lo que pudiera ser un estudio teórico. Quiero además advertir que no pretendo, de ninguna manera –sería una osadía por mi parte–, sentar cátedra, y menos todavía en un foro como éste repleto de ciudadanas, de ciudadanos, de hombres y mujeres con muchísimos más conocimientos que yo.

Sin embargo, sí puedo garantizarles una cosa: no voy a esquivar ninguna de las cuestiones que se me plantearon en una conversación que mantuve con la rectora, en aquellas líneas generales que se me propusieron en ésta mi participación en este seminario, ni voy a elaborar, para responderlas, respuestas de compromiso –nunca lo he hecho y tampoco lo haré hoy. Voy a contestarlas poniendo en ello la cabeza, pero también el corazón, porque no entiendo la política, el compromiso que exige, el riesgo que conlleva sin entrega. Y no hay entrega auténtica si la razón que la ordena no se complementa con sentimientos, con ideales y, por qué no decirlo, con pasión.

Así que con la introducción habrán podido ustedes comprobar que casi he comenzado a responder a lo que pudiera ser una primera pregunta: ¿qué ha de hacer un político para ser un buen servidor de su país y de las gentes que lo componen? Creo que, en primer lugar, ese político debe ser muy consciente de que todo responsable público antes que nada es también gente y que debe aprender a distinguir muy bien cuál es el impulso correcto para animarse a saltar a la arena política, enrollarse en el ejercicio de la política.

Me gustan las personas que, desde su posición, desde su ámbito de actividad, contribuyen a crear comunidad y sociedad, contribuyen a conformar ciudadanía. Me gustan las personas que ven un poco más allá de la puerta de su casa y se preocupan además por lo que les ocurre a los demás. Mucha gente se enrolla así en causas nobles, integra asociaciones, fundaciones, ONG o se afilia a partidos políticos.

Mi experiencia personal en ese camino es exactamente así, así comencé. Un trabajador de banca –como soy en este momento todavía en activo, por poco tiempo, porque los calendarios a uno le empujan– como yo, conocedor de la historia de represión que caracterizó a la dictadura en el País Vasco, travieso distribuidor de propaganda clandestina en sus años mozos, no podía entender por qué sus hijos no podían estudiar en la lengua que hablábamos en casa, aquella en la que yo me comunicaba en mi casa, aquella que aprendí en el pecho de mi madre.

Así comencé a apoyar la causa del euskera integrando la relación de socios de una cooperativa que consiguió, contra viento y marea, consolidar una *ikastola* capaz de ofrecer una enseñanza de calidad en mi lengua materna. Así comencé a trabajar en los movimientos sociales, aprendí a ocuparme, con una idea clara y una profunda voluntad transformadora, de uno de los problemas que acuciaban a mi comunidad. Allí comencé una andadura política que ya doy por terminada –repito, además, que la doy por terminada– y que me llevó sucesivamente a ocupar los cargos de concejal de mi pueblo –un pueblo de tres mil habitantes–, apoderado en las Juntas Generales de Vizcaya –como ustedes conocen, los parlamentos de las Juntas Generales de Vizcaya–, diputado foral de Agricultura, es decir, miembro del Consejo de Gobierno de la Diputación de Vizcaya, consejero de Interior de mi Gobierno –del gobierno de mi país, de mi pueblo–, y presidente de nuestro Parlamento.

Ese tipo de impulso es el que a mi juicio deben sentir los políticos –lo digo con absoluta humildad. Se compone de ideas, voluntad transformadora, entrega y determinación y es un buen camino para hacer la selección de personal que creo que más conviene a los partidos políticos. Las personas formadas, respaldadas por un inmenso currículum académico son extraordinariamente valiosas, es innegable, pero ese conocimiento debe completarse siempre con una ejecutoría profesional y personal que cumpla dos funciones: la primera, evitar que la persona en concreto tenga la tentación de hacerse funcionario de la

política, del cargo de designación o elección que haya asumido; la segunda, demostrar que en el día a día la persona en cuestión es capaz de convertir las ideas en realidades, realidades transformadoras, y avanzar en el progreso.

Por eso, pienso que es bueno que los cargos políticos dispongan de alguna profesión al margen de la política, que tengan garantizada su reinserción en la vida ordinaria del ciudadano que les cualificó para ser cargos públicos antes de ocupar su primera responsabilidad pública. La razón es simple. Convertir ideas en hechos obliga a tomar decisiones arriesgadas –el *president* hablaba de riesgos políticos–, a ser consecuentes con las ideas fuerza del proyecto de transformación que se defiende. Y eso, para realizarse adecuadamente, requiere libertad de conciencia. No conozco a nadie que disponga de ella si teme que cada decisión que toma puede suponer que le aparten como candidato en las siguientes elecciones, que en la legislatura que se avecina sea o no designado para ocupar un alto cargo político en su país. Tampoco es fácil sobrevivir al qué dirán, especialmente tal como funcionan hoy los medios de comunicación.

Yo debo decir –lo confieso aquí solemnemente ante ustedes–, como detallaré con algunos ejemplos después, que disponer de esa libertad ha sido para mí de un extraordinario consuelo y valor, que me ha proporcionado una enorme libertad en la toma de mis decisiones. Y creo que eso es bueno para la causa por la que se trabaja. Esa libertad es, en mi humilde opinión, componente necesario del perfil del político. Es bien cierto que hay que completarlo con ideas transformadoras, con proyectos con valor añadido y personas con formación y, cómo no, comprometidas.

Creo, además, que éste es un factor fundamental para marcar la relación que un político, un cargo público, debe tener con el partido en el que milita. He visto, en demasiados casos, un prometedor abogado recién salido de la facultad que se echó a perder como político y como persona por pasar, sin solución de continuidad, de la ceremonia de graduación a un despacho de director del Gobierno u otra institución

análoga. El deterioro comenzaba desde el mismo momento en que no quedaba perfectamente claro el carácter eventual de la misión encomendada. Continuaba con la colisión, el choque natural entre la realidad, el factor humano y la teoría, y culminaba con la sensación, percibida por el joven prometedor al final de la legislatura, de que le debían muchos, muchísimos favores. En la situación debemos incluir también que en no pocas ocasiones el cargo público se percibía, con más claridad, como empleado del partido que como servidor de la sociedad en su conjunto. El trabajo desarrollado en el seno de su correspondiente organización iba por ello tan dirigido a desarrollar gestiones específicas relacionadas con la misión institucional que tenía encomendada, como a garantizarse los apoyos necesarios para permanecer en su puesto o, en su caso, ocupar otro similar o de rango superior en la siguiente legislatura.

En el interior de los partidos la importancia de este tipo de personal en la organización pasa también la correspondiente factura. Hay, en demasiadas ocasiones, una gran dependencia de los cargos públicos para solventar trabajos –como la redacción de programas electorales– que alimentan la espiral descrita. Las habilidades que se buscan así en las personas que van a ocupar cargos públicos tienen, en no pocas ocasiones, más que ver con su posición en la organización, su capacidad para actuar hacia adentro de la misma, que su capacidad de liderazgo, su ejecutividad o sus habilidades sociales extramuros del partido. Eso produce lo que se ha dado en llamar *profesionales de la política*. Eso limita la libertad de los cargos públicos y la de los partidos que les nombran. Es una dinámica que afecta también a la vida interna de las organizaciones políticas, porque condiciona el sentido de muchos debates y la capacidad de decidir en cuestiones críticas.

Quiero añadir –para aclarar algunos conceptos, algunas afirmaciones– que evidentemente Berlusconi no tiene problemas de retorno laboral ni de supervivencia en los días en que acaba de abandonar la presidencia del Gobierno italiano. Pero su posición como gobernante no es, lógicamente, de la que hablo en todo lo que he afirmado cuando

me refiero a la libertad de opción. Representar tan abiertamente unos intereses claramente privados, como es el caso, es lo mismo que, permítanme la licencia, encargar a quien fuera presidente a la sazón del Gobierno de España, José María Aznar, que arbitrara el próximo partido Barça-Real Madrid.

Por eso creo que a los cargos públicos debe exigírseles otro tipo de formación y perfil y una trayectoria profesional que acredite que poseen algunas de las facultades básicas que van a necesitar en su trabajo. Es evidente. No basta con un currículum excelente, tampoco es suficiente una formulación brillante de ideas con potencialidad de generar progreso, de añadir valor al sector concreto sobre el que van a operar o al que se refieren. Hace falta además certificar que la persona que las predica es capaz de convertirlas en hechos coherentes con los principios que se defienden. Y eso es mucho más complicado que hablar; requiere de habilidades sociales tales como el liderazgo, la empatía de capacidades para la estrategia y una inteligencia práctica. Creo que obrar con iniciativa, ser capaz de formular ideas transformadoras y tener claro el valor que podemos añadir desde la situación que gestionamos es absolutamente básico. Pienso, además, que el cargo público ha de ser capaz de operar siempre con coherencia respecto a esas ideas y con continuidad, de manera estratégica.

Poner en práctica estos principios requiere dosis importantes de realismo y un carácter resistente a la autocomplacencia. Hay que saber gestionar los éxitos, celebrarlos un día, pero ser consciente de que hay que almacenarlos en el haber y seguir trabajando para conseguir el siguiente tanto sin recrearse en exceso en aquel que tanta satisfacción nos proporcionó.

Por último, hay que ser tan eficiente gestionando los éxitos como los fracasos y estar preparado para reconocerlos y aprender de ellos. Es menester una extraordinaria capacidad de aguante. En efecto, las actividades públicas están intensamente fiscalizadas –y así debe ser. Se someten a controles de legalidad administrativa a través de órganos jurisdiccionales específicos como el contencioso y, últimamente y con

especial intensidad, al control penal. Por otro lado existe un control externo de la pureza de los procedimientos administrativos a través de los tribunales de cuentas, y un examen político a través del Parlamento, de los representantes de la soberanía popular y de sus comisionados, encarnados en figuras como los defensores del pueblo. Toda esta actividad se precipita además sobre la sociedad a través de los medios de comunicación, que son también agentes de opinión sobre las actividades de los gestores públicos y que funcionan con normas específicas y distintas de todos los demás órganos de fiscalización.

A aprender a conjugar todos estos factores no se enseña en ninguna facultad. Son valores caracteriales que se buscan en el perfil de cualquier directivo que tiene que convertir, en una empresa, la misión y visión en resultados en su cuenta de explotación. En la que gestionan los cargos públicos hay componentes que no deben olvidarse nunca. El básico es que el objetivo final del trabajo de un gestor público son los y las ciudadanas, gentes con cara y ojos. Mucho más que clientes que esperan de nosotros soluciones, no problemas adicionales a los que ya les afectan y perciben.

Esta reflexión parece simple, pero no lo es tanto si analizamos la naturaleza del debate político y los principales obstáculos con que topa en no pocas ocasiones la receta más adecuada. No perdamos de vista, pues, que algunas de las rencillas que enfrentan a los grupos políticos que gobiernan o hacen oposición en las instituciones son de difícil decodificación para los ciudadanos –lo comentábamos, *president*, antes en la rueda de prensa. Ésa es la primera condición, el ingrediente perfecto para que nazca y crezca la distancia y el germen de la desconfianza del pueblo hacia el político.

Y es que la gestión pública, además de proporcionar servicios, transmite valores; así debe ser. Lo que se hace es mucho más importante que lo que se dice y no hay propaganda que consiga, en el largo plazo, cambiar los hechos. Por eso, la gestión pública moderna es una pericia específica, una ciencia que trata de aunar los modernos criterios de *management*, las técnicas de dirección por objetivos y la búsqueda

de la eficiencia y la calidad, tan propias de la empresa privada, con valores como la solidaridad, principios como la redistribución de la riqueza y objetivos como la transformación y el progreso de realidades sociales en su conjunto. Servicios básicos para todos los ciudadanos incorporan así a sus dinámicas diarias valores que colocan el economismo en segundo plano, o tercero. El objetivo no sólo no es ahorrar, sino además ejecutar adecuadamente el presupuesto, gastar bien todo lo que ponen a nuestra disposición, en nuestras manos, los ciudadanos.

Hablemos, aunque sea muy sucintamente, también de un nuevo instrumento, como son las nuevas tecnologías en lo que debe ser el quehacer del político. No quiero pasar por alto, porque es un tema de candente actualidad, el asunto de las nuevas tecnologías y la información que los políticos necesitan en un campo abonado para la táctica y los fuegos de artificio. Porque las TIC son hoy una especie de bálsamo de fierabrás que se invoca muy frecuentemente como remedio universal para todos los males que percibimos en esa lejanía que existe hoy entre instituciones y ciudadanos.

138

No son pocos los profesionales de la política que lo fían todo a un diario personal publicado en Internet, más conocido ahora por *blog*, como santo remedio para eliminar desconfianzas y recuperar un hilo directo que resulta imprescindible si se quiere trabajar al servicio de los ciudadanos. Debo iniciar este tema señalando que soy un ferviente partidario de la intensa aplicación de las nuevas tecnologías en la relación entre instituciones y ciudadanos. Sin embargo, aquí los planteamientos tácticos no dan resultado. En los negocios privados, Internet añade valor cuando hay una buena base de partida, cuando hay producto, organización y logística. Cuando hay modelo de negocio e ideas claras. En esas condiciones las nuevas tecnologías refuerzan algo que ya funciona, añaden valor, multiplican posibilidades que teníamos abiertas.

En la política ocurre lo mismo, a mi juicio. Si no somos fervientes partidarios de la transparencia, si no creemos en la participación como algo más que un ritual puramente formal y no la base de nuestra

legitimidad, poco añadiremos a nuestras posibilidades de interacción con los ciudadanos por muy especialistas que seamos en el uso de las nuevas tecnologías. Como en otras cuestiones, la aplicación exitosa de las posibilidades que nos abre el ciberespacio debe aterrizar sobre una real disposición a hacer transparente e interactivo el proceso de decisión, compartir con la gente, particularmente con las asociaciones cívicas y los individuos, los elementos de juicio que se manejan, hacer más transparente la intervención de los muchos grupos de presión e intereses corporativos que ya están integrados de uno u otro modo en estos procesos. Sobre esas bases los sistemas que se construyan para distribuir mejor la información, para facilitar el contacto y para hacer accesible la comprensión de las decisiones que se adoptan, siempre serán mucho más eficientes.

Quiero además señalar que no creo en lo que se ha dado en llamar *democracia directa*, una especie de instrumento mágico que sobre la base de una supuesta participación universal a través de las posibilidades que ofrecen las nuevas tecnologías, deja a las puras matemáticas la definición de las políticas. La dinámica social demuestra que en función del tono de los debates muchas opiniones se inhiben. Hay muchos ejemplos también de las diferentes condiciones con que operan los partidarios y detractores de una determinada posición en función de su nivel de formación, posición social o acceso a este tipo de recursos de relación electrónica.

Por el contrario, pienso que hoy, más que nunca, es necesario que se conciba lo público como espacio para definir de manera consensuada y equilibrada lo que llamamos *bien común*. En esas condiciones, el político encuentra en las nuevas tecnologías herramientas para incrementar los inputs con los cuales toma decisiones y posibilidades de explicar mejor el sentido de su arbitraje, los criterios de ponderación que han conducido a una decisión y las ideas de unos y otros que ha aprovechado para efectuar la definición que, más que nunca, le correspondía. Pero ello le obliga a incrementar sus habilidades para el arbitraje y la mediación. Como señalaba al principio, volvemos a los principios

básicos. Internet, el ciberespacio, sólo abre oportunidades a servicios, sistemas o empresas que ya funcionan.

Voy a volver nuevamente a lo que pudiera ser continuidad de una de las primeras partes en mi intervención para referirme a la relación entre cargos públicos y partidos. Tras realizar este alegato a favor de la libertad de criterio del cargo público y de su libertad material para mantener sus propias posiciones y criterios, pudiera parecer que estoy diciendo que el cargo público es una especie de francotirador casualmente enroldado en un partido político pero habilitado para hacer prácticamente lo que se le ocurra. Y eso no es así. Eso no refleja en absoluto lo que pienso y lo que yo quiero transmitirles.

Para empezar, las ideas transformadoras a las que me refería. La capacidad para añadir valor no es un fruto aislado de una mentalidad individual. Siempre nace catalizada por un contexto y se enmarca en una determinada cosmovisión que, con más o menos amplitud, encaja en una opción política. Quienes, además, tienen inquietudes sociales, quien se siente ciudadano concernido por los asuntos públicos y dispuesto a participar en ellos agradece siempre que su acción se vea acompañada por apoyo y organización. Ése es el sentido real que tiene la expresión constitucional que atribuye a los partidos la representación del pluralismo.

Sin embargo, hemos analizado aquí también el papel de árbitro, de creador de un bien común consensuado que tiene el cargo público y de los requisitos de libertad personal que debe reunir para efectuar adecuadamente este trabajo. ¿Cómo coordinar esa función y esas características con lo que se ha dado en llamar *disciplina de partido*?

En mi opinión, la conjugación de ambas cuestiones la resume la siguiente afirmación, aunque pueda parecer un poco fuerte, pero me explicaré para que no haya ningún malentendido. Un cargo público, en el ejercicio de su función, en el desarrollo de su responsabilidad pública, no siempre está obligado a hacer lo que le diga su partido, pero nunca debe hacer lo que su partido le indique que no haga.

Iré a un ejemplo práctico vivido en las últimas épocas en las que yo fui presidente del Parlamento, pero les voy a añadir previamente otro,

que yo comentaba precisamente con la rectora telefónicamente el otro día al hablarle de esto mismo. Yo fui consejero de Interior durante ocho años, y tenía una partida presupuestaria denominada *Fondos reservados*. Si en un determinado momento mi partido me hubiese dicho: «Atutxa, tienes una partida presupuestaria de este tenor, tienes que ir creando un pequeño GAL» –ustedes saben lo que supone–, me hubiese negado inmediatamente y hubiese presentado mi renuncia al cargo para que lo hiciese el siguiente.

Pero démosle la vuelta, es decir, no está uno obligado a hacer *todo* lo que el partido le diga, pero no debe hacer aquello que el partido le haya dicho que no haga en el ejercicio de una responsabilidad pública. Démosle la vuelta: tengo la partida de *Fondos reservados*, y un buen día me reúno con responsables de la ejecutiva de mi partido y les comunico que voy a crear un GAL; mi partido me hubiese respondido: «No se te ocurra». No lo hubiese hecho, pero me hubiera ido a casa por cuanto mi partido no me dejaba desarrollar un proyecto que a mí me parecía adecuado para perseguir la existencia de un terrorista viviente. Es decir, ésta es una primera explicación.

Pero voy a otra, voy a explicar con un ejemplo de vivencia personal lo que he querido decir. Creo que una de las situaciones más insólitas que me ha tocado vivir en mi trayectoria política de más de veinte años fue la insólita decisión del Tribunal Supremo de España de prescindir –y digo «prescindir»– del ordenamiento jurídico vigente para tratar de anular la autonomía del Parlamento vasco. Podría entrar en más detalles del desafuero evidente con que se construyeron la serie sucesiva de autos que pretendían disolver un grupo parlamentario pretextando que se había ilegalizado el partido político en cuya candidatura concurrieron los miembros de ese grupo.

Me encontré, pues, ante un extraño problema. Acatar aquellas resoluciones requería vulnerar el Reglamento del Parlamento vasco, pisotearlo. Como institución no podíamos recurrir las decisiones porque estaban inmersas en un proceso en el que no éramos parte. No cabe, en este caso, el conflicto de jurisdicción entre el legislativo y el judicial, no está

previsto. Sólo podíamos dar satisfacción al Tribunal cambiando el Reglamento. Éste tiene rango de ley y su modificación sólo es posible si se obtiene la mayoría exigida para ello en el mismo. De facto un tribunal pretendía imponer a un parlamento una reforma legislativa, su propio reglamento, y, más insólito aún, considerar obligatorio el voto favorable a esa modificación. Un fiscal general tan incalificable como lo fue el anterior completó el dibujo emitiendo primero un informe que nos daba de pleno la razón e instrumentando solamente seis meses más tarde nuestro procesamiento penal por un supuesto delito de desobediencia.

Durante este proceso fui acusado de «amparar a Batasuna» y, por extensión, cómo no, al terrorismo. Quienes decían estas barbaridades alegaban que la aplicación de los autos del Supremo dejaría sin representación a quienes los portavoces del anterior Gobierno del PP llamaban *la voz de ETA en las instituciones*. Sin embargo, los autos no alcanzaban tal efecto. En realidad, el auto del Supremo ordenaba disolver el grupo parlamentario de la izquierda abertzale, llamado entonces Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako Sozialista Abertzaleak (ABGSA), y enviaba a sus componentes al Grupo Mixto. Los parlamentarios de ese grupo, de Batasuna, disponían en él de las mismas facultades y derechos que tenían en su propio grupo, representaban a los mismos votantes e ideas, y era previsible que se condujesen del mismo modo en el que lo venían haciendo.

Basta repasar las atribuciones que otorga el Reglamento del Parlamento vasco al Grupo Mixto para certificar lo que acabo de manifestar. Por lo tanto, para el grupo de Sozialista Abertzaleak su decisión era, desde un punto de vista práctico, irrelevante. Estábamos, pues, ante una zafia maniobra propagandística que se ciscaba, además, en el Estado de derecho. Una barbaridad que vulneraba, sin duda, principios básicos del sistema como la división de poderes y la inviolabilidad de los parlamentarios en el ejercicio del parlamentarismo por la emisión de sus opiniones y votos.

La decisión que me dictaban mi conocimiento y mi conciencia era clara. No tenía ninguna duda: no podía cumplir los autos del Tribunal

Supremo, no por desobedecer a la justicia, no por desobedecerlos, sino porque materialmente me resultaba imposible sin incumplir la ley y sin violentar mis más profundas convicciones. Era plenamente consciente, además, del coste personal y político que podía tener esta decisión. Aparte de un posible procesamiento, que finalmente se produjo, las organizaciones que habían apoyado la ley de partidos, todas sus terminales mediáticas y sus ámbitos de influencia, lanzaron una campaña personal que sólo puedo calificar –permítanme la expresión– de miserable. Mientras que cada día debía dedicar no pocos esfuerzos a evitar la acechanza de una organización terrorista que me incluía entre sus objetivos preferentes, me acusaban de colaborar con ellos, de despreciar a las víctimas del terrorismo y de cometer todo tipo de desafueros. Quienes patrocinaron estas barbaridades eran además plenamente conscientes de la situación y la falsedad de lo que decían.

Desde la perspectiva institucional la situación era tremendamente grave. En aquellos tiempos los gobernantes de turno amenazaban con aplicar el artículo 155 de la Constitución y anular la autonomía si seguíamos por ese camino. Además de hablar iniciaron ya algunos movimientos. Modificaron el Código penal, añadiendo un específico artículo 506 bis, con la intención indisimulada de poder encarcelar al lendakari. Lo mismo, o algo similar, hicieron al añadir el 576 bis con la clara finalidad de aplicar idéntica medicina al presidente del Parlamento, que les habla, a la sazón presidente del Parlamento. Al mismo tiempo se hacía clara utilización del Tribunal Supremo y se impulsaba una causa penal contra tres miembros de la Mesa de un parlamento por opinar y votar en un sentido determinado.

Como he dicho antes, un cargo público no siempre está obligado a hacer lo que le diga su partido, pero no debe hacer lo que su partido expresamente le dice que no haga. ¿Cómo apliqué ese principio en este caso? Lo tuve claro. Lo tuve claro desde el principio, porque también tuve claro que las repercusiones de mi decisión debían tamizarse con mi responsabilidad también como representante de una determinada opción política. El 20 de mayo de 2003 se emite el primer auto por la

Sala del artículo 61 del Tribunal Supremo. El 3 de junio de 2003 mantuve en primer lugar una reunión con el lendakari, a continuación con el Gobierno vasco en pleno y otra, ese mismo día, con los más altos responsables de mi formación política. Expliqué cuáles podían ser, en mi opinión, las desagradables consecuencias que la decisión que estaba poniendo en práctica podía acarrear para todos nosotros y solicité su punto de vista. Si mi partido me hubiese dicho que no debía tomar aquella decisión, la situación de libertad de decisión que me ofrecía mi situación personal hubiese facilitado mi dimisión inmediata sin trauma alguno, porque en mí no hubiese tenido cabida aquella decisión, ya que suponía nada menos que permitir el que una institución donde reside la voluntad de un pueblo fuese arrollada. Me hubiese parecido, por el contrario, conveniente, cómo no, y razonable que quienes me dieron la confianza necesaria para ocupar ese cargo –la presidencia del Parlamento– pudiesen sustituirme por otra persona que compartiese el criterio opuesto al mío. Como coincidían plenamente, en este caso, con mis criterios, mantuve la decisión y continué, con un enorme orgullo, en mi puesto y en mi posición.

La política es así, así la entiende quien les está hablando, cuando menos. Mantener aquella posición finalmente me costó el puesto. No pasa nada. Los votos conjuntados de quienes me acusaron de apoyar en este episodio a la izquierda abertzale, y de rondón al terrorismo, lo cual es absolutamente falso, y los de los propios representantes de esa tendencia política acabaron costándome el puesto de presidente del Parlamento, aunque habíamos ganado las elecciones. Durante los días que duró la operación de veto a mi persona, que concluyó con la elección de la actual presidenta del Parlamento, volví a escuchar todas las mismas falsedades. Algunos de los que vetaban mi elección acudían a mí para decirme que «no había una cuestión personal» en la posición que estaban adoptando. Eran personas a las que ayudé o socorrí cuando estuvieron en apuros acosados por el terrorismo. Era mi obligación, hoy volvería a hacerlo, cómo no. Gente por la que hice «mucho más que lo ordinario» para que viviesen –así lo intentaba yo, por lo menos– algo

más tranquilos. Personas que sabían perfectamente que todo el edificio que habían construido era una burda mentira.

Siempre he pensado que carecer de dignidad personal es la peor penitencia para los pecados que pueden cometer los cargos políticos. Por eso, no guardo rencor a ninguno de los que se mezclaron en la indignidad de injuriarme, de construir una imagen pública de mí que sencillamente no se compadece –a mi juicio modesto– con la realidad. No espero tampoco que me pidan perdón –de ninguna manera–, aunque todas las sentencias judiciales que van recayendo sobre el asunto al que me refería y otras cuestiones que también me achacaron, como sancionar a un parlamentario por votar en dos escaños a la vez, me han dado la razón. En este caso último, concretamente respecto de esta cuestión, conocíamos la sentencia todavía esta misma semana pasada. Un parlamentario del Partido Popular votaba en su escaño y en el escaño de al lado, del señor Mayor Oreja.

Voy concluyendo, señoras y señores, diciéndoles que me quedo, sin embargo, con lo que aprendí durante aquel episodio o quizá, por mejor decir, con lo que ratifiqué. Creo que hice lo correcto, quedé en paz con mi conciencia, que no es poco, y quedé en paz, también, con mis más profundas convicciones, además de tomar la precaución de asegurarme de que no violentaba lo que mi partido consideraba más adecuado. Y, por supuesto, nunca hice de mi situación personal obstáculo alguno para decidir en uno u otro sentido. Por eso puedo decir hoy que soy, con todo el orgullo del mundo, ex presidente del Parlamento vasco. Yo quisiera –es un deseo, solamente– que el tiempo permitiera que se añadiera a ese título el adjetivo de *digno*. Solamente eso colocará en su lugar a quienes hoy siguen con el mismo discurso y también a quienes hoy no se reconocen entre el grupo de hinchas furibundos que jalearon mi pública lapidación.

Prefiero no entrar en el esperpento mediático –hoy ha habido aquí una mesa redonda interesantísima– porque se califica por sí mismo, si bien es cierto –tal como se ha dicho también en esta mesa, por lo que yo he podido percibir y entender– que nunca se puede generalizar ni

respecto de los políticos ni respecto de los medios de comunicación, y mucho menos de los profesionales de los medios de comunicación. Pero ejemplos como el recientemente vivido con el asunto de la tarjeta de visita del Grupo Mondragón en la furgoneta de los autores del macabro atentado del 11-M y la pasividad con que los responsables de la estupidez y la profesión en su conjunto han reaccionado ante ridículos como éste, hablan de la necesidad de poner el foco sobre la obligación de que se democratice profundamente el ejercicio de lo que hemos dado en llamar –se ha hablado también de eso mismo hoy– *cuarto poder*.

Por si ustedes no tienen conocimiento de ello, yo les explico a lo que me refería. Ejemplos, decía, como el recientemente vivido con el asunto de la tarjeta de visita del Grupo Mondragón. No hace mucho, un medio de comunicación, en primera plana y con titulares bien resaltados, hablaba de que en aquella furgoneta tras el atentado localizada por la policía se había hallado una tarjeta del Grupo Mondragón –el Grupo MCC, del cooperativismo de Mondragón. Pues he aquí que la realidad se impone después, pero los titulares no han vuelto a salir; se trataba de una cinta, de una casete de la Orquesta Mondragón. Eso era lo que había en la furgoneta: una casete de la Orquesta Mondragón. Primera plana, grandes titulares para echar basura a la investigación y entremezclar todo lo que sea posible en el esclarecimiento de aquellos hechos verdaderamente dantescos. A eso es a lo que quería referirme también en este caso.

Y concluyo. Quiero por ello terminar con un último mensaje, si me lo permiten ustedes, desde el análisis a partir de mi propia experiencia, porque precisamente les decía que les iba a hablar de mi experiencia. El título de esta modestísima disertación es: «La política desde mi experiencia», y es lo que estoy intentando trasladarles a ustedes. Quiero, por ello, como decía, terminar con un último mensaje: creo que debemos hablar más veces y en voz más alta de nosotros, de los males que nos aquejan en el aspecto político. Pero creo, además, que en el sistema de libertades en que vivimos hay otros actores y agentes que espero

comiencen algún día a reflexionar sobre la necesidad de una, seria, profunda y rigurosa autocrítica.

Por poner algunos ejemplos, actuaciones como las que hemos visto en muchos tribunales de justicia en los últimos años, declaraciones de los más altos responsables del Tribunal Supremo y del Constitucional obligan a tomarse más en serio la división de poderes. Episodios como los que condujeron a la participación de España en la invasión de Irak son la consecuencia de éste y otros muchos errores. Y eso lo perciben los ciudadanos.

Por eso estoy convencido de que en los próximos años va a subir –yo creo que de manera muy notable– la cotización de las ruedas de molino con las que tantos y tantos han comulgado durante tanto y tanto tiempo. Vienen tiempos de cambio profundo. Los ciudadanos, que siempre debieron merecernos respeto, están comenzando a exigirlo. Y van a expulsar del sistema a quienes pretendan tomarles por tontos. No hay organización que soporte no aprovechar todo su capital intelectual. Tenemos que hacer lo posible por que la actuación de los políticos estimule el enorme potencial que pueden aportar a la convivencia y el bien común las personas que hoy les perciben tan lejos y tan extravagantes. Debe hacerse un esfuerzo sobrehumano para conseguir que la ciudadanía no perciba nuestro interés por estimularla solamente en períodos de confrontación electoral, es decir, cada cuatro años si no son anticipadas. Y eso requiere proximidad, claridad, transparencia y disposición real a escuchar; eso requiere pasión y entrega; eso requiere que el político se sienta verdadero servidor del pueblo con las raíces bien caladas en el mismo. La fórmula metafísica de la confianza.

Beste rigez, eskerrik asko. Nada más. Muchísimas gracias por su atención.

Cloenda del seminari

Jordi Pujol

President del Centre d'Estudis Jordi Pujol

Abans que res voldria donar les gràcies al president Atutxa per haver vingut avui, per acceptar la nostra invitació i per pronunciar el seu discurs. Amb la seva intervenció ens ha aportat testimonis personals molt valuosos, alguns dels quals no han estat solament de política general, sinó de postura ètica davant de la política. També ens ha explicat fets concrets que havíem seguit a través dels diaris i que ara hem pogut entendre gràcies al testimoni del seu protagonista principal. Només voldria afegir que aquí, a Catalunya, sempre hi ha hagut una actitud de respecte i d'admiració envers el president Atutxa, i que, com diu, tal com han anat les coses sempre podrà portar el títol d'expresident del Parlament basc.

També voldria donar-los les gràcies a tots vostès per haver vingut, als que ho han fet aquest matí i als que ho han fet aquesta tarda. I moltes gràcies a les persones que han fet possible aquest seminari, que crec que ha sortit molt bé i que ara també estem tancant molt bé.

En primer lloc, vull donar les gràcies a la rectora, professora i coordinadora, la senyora Esther Giménez-Salinas. Ho ha fet molt bé, perquè han vingut tots els que havien de venir i ho han fet molt bé. Crec que ha estat un èxit, i una part molt i molt important és mèrit seu.

En segon lloc, vull donar les gràcies a tots els que, a part de la rectora, han fet possible aquest seminari, que són la gent de la fundació: en Joan Guitart, en Manel Prat, l'Enric Canals i la Cristina Soler. Som una fundació petita, amb poca gent, però tothom treballa molt bé i anem fent feina –cada vegada en farem més. Aquest seminari n'ha estat una prova.

En tercer i últim lloc, vull donar les gràcies a tots els ponents, que ho han fet realment molt bé. Aquest és el capítol d'agraïments, però no és pas un ritual ni és obligat, sinó que és molt sentit. Gràcies al president Atutxa, a la rectora, a tots vostès i als que han estat treballant al peu del canó per tirar endavant tot això.

Del discurs del president Atutxa m'agradaria subratllar un parell de coses. Jo en aquests moments estic especialment preocupat, no en el sentit negatiu de la paraula sinó que rumio sobre un tema sobre el qual sóc relativament optimista, que són els joves. Sempre dic que ve una nova joventut de la qual almenys una part important serà bona. Hi haurà prou gent realment valuosa i il·lusionada, de tota mena i de tots els nivells, per poder donar un tomb a certes situacions. No és per demà passat, això, perquè els joves tot just estan entrant en joc. Ara la responsabilitat política recau en unes altres generacions que espero que també ho facin bé.

150

Pensant en els joves, quan hi parlo sempre els dic una cosa: «Mireu, abans d'entrar en política, val la pena que tingueu una bona formació». Aquest matí, un senyor que és professor de filosofia ha fet una pregunta sobre si els joves, abans d'entrar en política, no valdria la pena que tinguessin una formació filosòfica. No podem arribar a tant, ni cal. Em fa l'efecte que és molt bo que tinguin una formació filosòfica els que l'hagin de tenir, els que la puguin tenir, però en general s'ha de tenir una formació en els valors i en les aptituds, una formació en el sentit de ser homes de vàlua i no simplement xicotets que entren a fer política tot esverats i il·lusionats just després del batxillerat, perquè això és perillós.

De vegades les coses van així, i als disset o divuit anys els joves entren en política; de mica en mica van tenint feines, ocupacions, responsabilitats, i ja no en surten. No passa res! Ja està bé. De fet, n'hi ha molts que tenen aquest currículum. Però, de tota manera, els que es trobin en aquesta circumstància és millor que al mateix temps agafin una formació i, si poden, que fins i tot tinguin una feina segura a part de la política, com deia el president Atutxa. Ja entenc que no tothom

pot fer-ho, que no es pot generalitzar i que no es pot posar com a condició *sine qua non*, però cal formació.

A més, cal una formació quant a les aptituds –tècniques i de coneixements–, i també en el terreny dels valors ètics, en el terreny del que podríem dir el caràcter. Ho deia el president Atutxa i em sembla absolutament necessari, perquè si la gent jove entra així, una mica atabalada i de pressa i corrents –això sí, il·lusionada–, aleshores pot passar que conegui abans la part dolenta que la bona de la política. I si en coneix la part dolenta molt aviat, potser ja no en coneixerà la bona. És allò que anomenem la grandesa i la misèria de la política: hi ha aspectes que fan la política noble, i aspectes que fàcilment poden conduir a la degeneració de la política, per tant, finalment la fan innoble.

No vull que la gent sàpiga moltes coses, sinó que tingui formació en el terreny dels valors, en el terreny de l'ètica, en el terreny de les aptituds, en el terreny de la seguretat –si pot ser– en la vida, i sobretot que entri en política per un impuls ideal, no només perquè «ara em deixen remenar les cireres». A tots ens fa il·lusió remenar cireres, i a un noi de disset, divuit, vint o vint-i-dos anys li pot fer molta il·lusió fer-ho aviat. També està bé que remeni cireres si li toca fer-ho, però al mateix temps se li ha de demanar –i els més responsables se n'han d'ocupar– que tingui una formació en el terreny de les aptituds. De vegades es poden remenar cireres sense saber res de res, sabent només remenar cireres, i això dura el que dura.

Per tant, s'ha de fer un esforç en aquest sentit. I les joventuts dels partits hi haurien d'insistir molt, no haurien de deixar que la borratxera de la mica de responsabilitat, de la notorietat política, de la imatge, etc., faci malbé el que amb el temps pot ser una molt bona vocació política. Això és el que ha dit l'Atutxa.

També ha dit una cosa que vull esmentar de passada. Avui, en aquest seminari, no hem tractat un tema molt important i del qual es parla molt poc i ningú no es planteja mai: de què viuen els polítics? És veritat que cobren molts diners? No, no és veritat. És veritat que els polítics es fan d'or fent de polític? No, els polítics honestos

—que són la gran majoria—, no. De fet, en la nostra política sovint passa que arriba un moment en què es té una determinada edat i un polític responsable ve un dia i et diu —i a mi m’ha passat més d’una vegada—: «Escolta, estic molt content de les responsabilitats que m’has donat. Tinc aquesta edat, això de la política no durarà sempre, tinc tants fills, no tinc problemes econòmics en aquest moment amb el meu càrrec, però això em pot durar dos anys, me’n pot durar quatre o me’n pot durar sis. Ningú no em pot garantir que això durarà fins als setanta anys i jo he de pensar en els meus fills i en mi mateix. Això tu no m’ho pots donar, i si m’ho donessis ho faries d’una manera no ètica. Per tant, plego».

Sí, senyor, això passa. A mi no perquè ja no em dedico a la política, però la gent que es dedica a la responsabilitat del meu partit s’ha trobat amb aquest cas. I precisament aquesta és una resposta noble, una actitud noble i positiva, perquè tothom ha de pensar en els seus i en el seu futur. La política no necessàriament dóna resposta a aquesta situació, malgrat el que diguin els diaris, el que diguin les televisions, el que digui l’oposició o el que digui la gent del carrer. Avui en Vallespín ens ha dit quelcom que a Catalunya no és veritat: «El 80% dels polítics ve de l’Administració pública i pot tornar a l’Administració pública». Això a Catalunya no és veritat; de molt, no ho és.

Això és simplement una reflexió en què no cal entrar, però que de manera indirecta ha platejat el president Atutxa. Potser no tocava parlar-ne, però un dia sí que valdrà la pena plantejar seriosament aquest tema davant de l’opinió pública —no a base de la demagògia, de l’embollica que fa fort i de la samfaina.

Una altra qüestió que ha sortit, no tant en el discurs del president Atutxa sinó durant el dia, és que l’ofici de polític és un ofici particular diferent dels altres. A França, el primer ministre Raffarin va fer una prova i va intentar ficar al seu govern un parell de ministres que no eren polítics i que tampoc no eren del seu partit —tot i que hi estaven d’acord, perquè si no, no haurien pogut entrar al govern. Un va ser el ministre d’Economia, en Francis Mer, i l’altre va ser el ministre

d'Ensenyament, en Luc Ferry; tots dos van durar un any i mig. A mi alguns consellers d'aquest tipus m'han durat més temps, però sempre es nota que l'ofici de polític és diferent; fins i tot té un llenguatge diferent, que és fàcilment criticable perquè sovint és tortuós i, segons com, no diu tota la veritat, fa una maniobra, etc. És veritat que és molt fàcil de criticar, però a vegades ha de ser així perquè si diguessis tota la veritat de cop potser la gent no ho entendria.

Posaré un exemple que no té res a veure amb la política: si Jesucrist, en el moment que va començar a reclutar els seus apòstols, hagués dit «Escolteu, em crucificaran d'aquí a tres anys», aquests haguessin dit «Alto!», i potser no s'hi haurien apuntat. Ara bé, al cap de tres anys d'estar amb ell, de fer miracles i del sermó de la muntanya, ho van entendre. Ho van entendre a mitges, perquè era difícil, però com a mínim van aguantar i no es van donar de baixa. Poso aquest exemple que no sé si és gaire encertat, però en aquest sentit és obvi que el Nostre Senyor Jesús va actuar una mica políticament.

153

Com he dit, el llenguatge polític sovint és un pèl tortuós, una mica sinuós i amb certes contradiccions. De vegades les contradiccions són aparents, però com que la gent les veu com a tals cal vestir-les bé per mirar de negociar qualsevol cosa amb l'objectiu que després, finalment, es pugui prendre una decisió que la gent pugui acceptar. Així doncs, durant una pila de temps potser has d'estar negociant amb aquest i amb l'altre, i explicant les coses d'una manera que no són absolutament clares perquè de mica en mica es vagin entenent.

Hi ha un llenguatge propi del polític, que no és el llenguatge de l'empresari, ni del tècnic ni de l'intel·lectual. Aquest matí el senyor Gabilondo ho ha dit molt bé: el filòsof parla d'una manera, el tècnic d'una altra i el polític d'una altra, perquè el polític al final ha de prendre decisions, i el filòsof no. Qui ho ha dit era un filòsof, i amb tots els respectes, ell no prendrà cap decisió: «Los filósofos hablamos horas y horas y al final nos levantamos y nos vamos. Los políticos hablan horas y horas y al final se quedan y tienen que decidir». Per tant, durant hores i hores el filòsof pot dir qualsevol cosa perquè al final s'aixecarà,

però el polític no, el polític potser haurà de fer tot el discurs d'una manera sinuosa perquè al final s'acceptin les seves conclusions.

Voldria afegir que aquest seminari és una gota d'aigua dins de l'oceà. És a dir, que aquest treballar sobre la base de les idees, els valors i les actituds és un treball molt lent i consisteix a anar fent saó. Si no fos perquè aquesta frase la va patentar un altre, diríem que això és la pluja fina; realment és això, i anirem fent.

En la línia de la pluja fina o de la saó, hem de repetir quelcom que s'ha dit abans –em sembla que han estat en Juliana i la Begoña–: «És evident que a Catalunya s'imposa un període de reflexió». Això ho veu tothom. No només es tracta de fer un referèndum, no només d'unes segones eleccions, no només de fer després un govern –que ja es veurà quin és, tots podem tenir les nostres preferències i tothom sap quina és la meva–, es tracta que cal un període de reflexió, o per dir-ho amb altres paraules, cal una certa catarsi.

154

Què ha passat? Ha passat quelcom molt important que no podem deixar de banda en fer aquesta reflexió: tindrem un Estatut millor. Es pot fer el judici que es vulgui, se li pot treure valor, algú pot dir que això no és suficient, etc. Nosaltres volem un altre Estatut, però el que tindrem serà francament millor. I això és molt positiu. A partir d'aquí, assumint-ho i per poder-ne treure profit de debò, al país li cal una reflexió, una catarsi, i ens cal recuperar segons quines coses. La nostra autoestima i el nostre prestigi cara a l'exterior han quedat tocats, s'ha de veure si les ferides internes –que n'hi ha– poden cicatritzar, i a fora ens han de prendre seriosament –a nosaltres ens hi havien pres sempre i ara ho han de tornar a fer.

Hem de fer aquesta reflexió i hem d'exigir que Espanya també la faci. Hi ha alguna cosa que nosaltres no devem haver fet prou bé –encara que el resultat final sigui un Estatut millor–, i el que no hem fet prou bé és un llast important en aquest moment. Però ells també, perquè les reaccions que hi ha hagut són absolutament inadmissibles i massa generals, és a dir, que hi participa massa gent.

Nosaltres, quan fem la nostra reflexió, no hem de pensar només si hem pres decisions equivocades en un moment determinat, sinó que ens

hem de preguntar: en la nostra manera de fer i de ser, hi ha algun error? Com ho corregim, això? I a Espanya s'han de preguntar, en un incendi com el que s'ha produït contra Catalunya, si hi ha el material a punt. El fet és que si tires benzina sobre una roca, no passa res, però si a més de benzina tires un llumí sobre una fusta seca, ben preparada, amb pinassa i herba seca, s'incendia. Això també ho hem d'exigir, i no dir: «Home, vostès molt malament; nosaltres malament, vostès molt malament», sinó: «Vostès i nosaltres segurament traiem un benefici de tot això, de tot el que ha passat. Nosaltres, un Estatut, i vostès, malgrat tot, bé han d'entendre alguna cosa, i alguna cosa han hagut de fer». Sumem, però tots plegats ens hem de fer mirar què és el que no ha anat prou bé –no cal que ens ho miri ningú, ho hem de fer nosaltres mateixos.

De cara a això, necessitem una bona política i necessitem moltes coses, com per exemple un bon govern. Per tirar endavant necessitem un bon govern i una bona classe política –també a l'oposició. I, efectivament, també necessitem això que tantes vegades es diu i que moltes vegades respon només a una mena d'estereotip: «Necessitem que la societat civil reaccioni!». Necessitem que el conjunt del nostre país, el conjunt de Catalunya, faci aquesta reflexió i vegi que d'alguns dels errors que hi pugui haver hagut també n'ha participat, i que potser fa temps, en algun moment, han estat propiciats des de la societat civil. O sigui, que no només són els polítics sinó també la gent.

Jo els vull dir que em trobo molta gent, i gent jove, molt positiva. Em sembla que com que les coses no han funcionat prou bé en els últims anys, hi ha una pila de gent que se n'ha adonat i hi ha una certa responsabilitat de la societat civil respecte de tot el que ha passat. I en aquesta societat civil està sorgint gent positiva. Jo em trobo grups i colles de gent molt positiva entre els joves, entre els professionals, entre la gent gran i entre el món intel·lectual –encara que potser aquest és el que reacciona menys en alguns aspectes, perquè els intel·lectuals de casa nostra han d'entendre que fa temps que conreen un pensament passat de moda, és a dir, que hi ha massa pensament de fa trenta o quaranta anys, que aleshores va servir però que avui ja no serveix.

Com que ara no tinc feina i, per tant, puc anar voltant i veient aquest i l'altre, vaig entrant a llocs on no havia entrat mai –quan era president era difícil fer-ho– i em trobo gent a qui tot el que s'ha de dir és: «Escolta, què feu en aquest racó d'aquí? Sortiu!». N'hi ha molta. Amb això us transmeto un missatge o una experiència molt positiva. Em trobo molta gent, i això significa que aquesta reflexió que han de fer els polítics i que també hem de fer els que no ho som, la podem fer perquè disposem dels actius necessaris per tirar-la endavant.

Per acabar, us voldria dir únicament que en aquesta mateixa línia la nostra fundació seguirà treballant en allò que diem l'IVA –les idees, els valors i les actituds–, pensant que tenim prou llibertat de pensament i estem prou lliures de compromisos. Jo mateix feia molts i molts anys que no estava lliure de compromisos; ara ho puc dir tot, i ho direm, direm el que haguem de dir. I mirarem d'estimular aquesta gran reflexió i d'ajudar tanta i tanta gent positiva –alguns dels quals potser tenen les idees més clares que no pas nosaltres mateixos, que ni de bon tros pretenem ser els que ho sabem tot– perquè tot això doni realment el resultat que ha de donar.

El president Atutxa ha dit que anem cada vegada més cap a situacions de canvi –al País Basc això sembla evident– i molt esperançadores. A Catalunya també, crec que també més enllà de les convulsions. Espero que així sigui.

Què ha de fer un polític per ser un bon servidor del seu país i de la gent? Es pot ser només un professional de la política? És desitjable? Quines característiques hauria de tenir la formació d'un polític? En el món de la diversitat cultural, ha de tenir el polític una formació nova, diferent? Entre l'idealisme i el realisme: Coherència personal i fidelitat a un partit. Com ha de ser la seva relació amb el partit? Des del CEJP ens preguntem quin ha de ser el paper del polític i de la política en un país democràtic.